T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HIRVAT YAZAR MATIJA MAZURANIĆ'İN "POGLED U BOSNU *(BOSNA' YA BİR BAKIŞ)*" ADLI ESERİNDEKİ TÜRKİZMLERİN ANALİZİ

ELİF VALERİYA MARTINEC

TEZ DANIŞMANI:
DR. ÖĞR. ÜYESİ F. SİBEL BAYRAKTAR

EDIRNE 2024

Tezin adı: HIRVAT YAZAR MATIJA MAZURANIĆ'İN "POGLED U BOSNU (BOSNA' YA BİR BAKIŞ)" ADLI ESERİNDEKİ TÜRKİZMLERİN ANALİZİ

Hazırlayan: Elif Valeriya MARTINEC

ÖZET

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altındaki Balkanlarda ulusçuluk hareketlerinin artması nedeniyle Osmanlı'nın bölgede çıkan isyanlarla sürekli mücadele ettiği bir dönemdir. Bu dönemde Hırvatistan'da Hırvat halk uyanışının kıvılcımları alevlenirken, genç Hırvat bir yazar ve seyyah Matija Mažuranič, bu olayları yerinde gözlemlemek ve günlük yaşamı tanımak amacıyla Hırvatistan'ın Karlovac şehrinden kalkıp Bosna'ya doğru bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bu seyahat sonrasında ülkesine dönen Mažuranič, yolculuk esnasında tuttuğu notlardan bir kitap yayınlamıştır. Daha sonra bu kitap, Hırvat edebiyatının ilk seyahatnamesi olarak kabul görmüştür.

Bu eser, aynı zamanda kültürel etkileşimler sonucunda Türkçeden, Boşnakça ve Hırvatçaya geçmiş pek çok alıntı kelimeyi içermektedir.

Çalışmamız kapsamında, söz konusu alıntı kelimeler titizlikle incelenecek ve 19. yüzyıl Bosna'sında nasıl kullanıldığı detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Bu analiz, uzun yıllar boyunca Türk hakimiyetinde olan bu coğrafyanın dil ve kültür yapısına ışık tutacak, özellikle de Türkçe kelimelerin kullanım alanı ve etkisi açısından önemli bir bakış açısı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Türkizm, Boşnakça, Hırvatça, Matija Mazuranić, Seyahatname.*

Name of Thesis: An Analysis of Turkisms in "Pogled u Bosnu (A Look into Bosnia)" by Croatian author Matija Mažuranić

Prepared by: Elif Valeriya MARTINEC

ABSTRACT

The 19th century was a period when the Ottoman Empire continuously struggled with uprisings in the Balkans due to the rise of nationalist movements in the region. During this time, as the sparks of Croatian national awakening were igniting, a young Croatian writer and traveler named Matija Mažuranić embarked on a journey from his hometown of Karlovac, Croatia, to Bosnia to observe these events firsthand and to understand daily life. After returning to his country, Mažuranić published a book based on the notes he took during his travels. This book was later recognized as the first travelogue in Croatian literature.

This work also includes numerous borrowed words that entered Bosnian and Croatian from Turkish as a result of cultural interactions.

In our study, these borrowed words will be meticulously examined, and their usage in 19th century Bosnia will be analyzed in detail. This analysis will shed light on the linguistic and cultural structure of this region, which was under Turkish rule for many years, and provide a significant perspective on the use and influence of Turkish words.

Keywords: *Turkism, Bosnian, Croatian, Matija Mažuranić, Travelogue.*

ÖNSÖZ

Türk dili, tarih boyunca birçok dille etkileşim içerisinde bulunmuş hem kendi kelime dağarcığına birçok kelime kazandırmış hem de diğer dillere pek çok kelime vermiştir. Balkan dilleri de Türkçenin bu güçlü etkisine maruz kalmıştır. Bu etkinin boyutunu anlamak için Balkan halklarının Türk kültürünün ne kadar nüfuzu altında kaldığını gözlemlemek devrin araştırmacıları için heyecan verici bir alan olarak durmaktadır.

Hırvat yazar Matija Mažuranić, 1839 yılında henüz yirmi iki yaşında iken Bosna'ya unutamayacağı bir seyahat gerçekleştirmiştir. Bu seyahati sırasında Bosna'da başından geçenleri derin bir merak ve ilgiyle takip ederek, gözlemlerini derli toplu bir şekilde kayda geçirmiş ve sonucunda bu seyahat deneyimini bir kitap haline getirmiştir. Bu eser, Hırvat edebiyatında ilk gerçek edebi seyahatname olarak kabul edilirken aynı zamanda Türkçe kökenli birçok kelimenin de yer aldığı dikkat çekici bir yapıya sahiptir. İşte bu çalışma o eserde geçen Türkçe alıntı kelimeleri, yani türkizmileri incelemeyi amaçlamaktadır.

Lisans ve yüksek lisans dersleri sırasında, Boşnakçadaki Türkçe kökenli kelimelerin biçim ve anlam özellikleri üzerine bir inceleme yapılmış ve kelimelerin çoğunun Türkçedeki anlamlarından farklılaştığı tespit edilmiştir. Sayıları beklenenden fazla olduğu için bu konunun daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiği düşünülmüş ve bu konu tez konusu olarak seçilmiştir. Türkiye'de bu alanda gerçekleştirilen araştırmaların oldukça sınırlı olduğunu ve Hırvatçada yer alan Türkçe alıntılar için açıklamalı bir Türkçe sözlük veya kitabın mevcut olmadığını belirtmek gerekir. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında her bir kelimenin Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça sözlüklerden çevirisi yapılmıştır. Türkiye'de buna benzer çalışmaların yapılması son derece önemlidir. Bu çalışma, Türkçe, Hırvatça ve Boşnakça ortak kelimelerdeki anlamsal karışıklıkları önlemeye yardımcı olacak ve ayrıca daha kapsamlı bir Türkçeden Hırvatçaya alıntılar sözlüğünün hazırlanmasına da katkı sağlayacaktır.

Bu tezin hazırlanması ve gelecekte yapılacak çalışmalarıma ilham kaynağı olan, her aşamada yönlendirici ve titiz bir şekilde takip eden, bilgi ve deneyimiyle daha iyi çalışmalar sunmam için sürekli teşvik eden ve destek veren değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatma Sibel Bayraktar'a içtenlikle teşekkür ediyorum. Ayrıca, tez konumu belirleme sürecimde yurtdışı danışmanlığımı üstlenen değerli hocalarım Zagreb Üniversitesi Türkoloji Bölümünden Prof. Dr. Ekrem Čaušević ve Sarajevo Üniversitesi Dilbilimi Bölümünden Prof. Dr. Remzija Hadžiefendić Parić'e de ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum. Lisans öğrenciliğimden bu yana karşılıklı dayanışma içinde olduğum değerli arkadaşlarım Tolga Dillioğlu ve Ali Mehmet Gürsel'e sağladıkları desteklerden ve yönlendirmelerden dolayı teşekkür etmek isterim. Son olarak, tez yazım sürecinde bana destek olan ve her zaman anlayış gösteren sevgili eşim Boris Martinec'e içten teşekkürlerimi sunarım.

ZAGREB, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
KISALTMALAR ..... **VIII**
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ ..... **IX**
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI ..... **IX**
GİRİŞ **1**
1. BÖLÜM: TÜRKİZM NEDİR? **6**
1.1. Hırvatçadaki Türkizmlere Genel Bir Bakış 7
1.2. Tarihi Süreçte Türkçenin Hırvatçayla İlişkisi 9
1.3 Türkizmlerin Hırvatça İçindeki Güncel Durumu 13
1.4. Hırvat Halk Uyanışı *(Hrvatski Narodni Preporod)* 15
1.5. 1848 Hırvat Devrimi Sonrası Dilde Sadeleştirme *(Ježični Purizam)* Politikası 19
2.BÖLÜM: MATIJA MAŽURANIČ *(Matiya Majuraniç)* KİMDİR? **21**
2.1. Hayatı 22
2.2. Eserde Geçen Yerlerin Değerlendirilmesi 28
3.BÖLÜM: POGLED U BOSNU (*Bosna'ya Bir Bakış)* ESERİNDE GEÇEN TÜRKİZMLERİN ANALİZİ **32**
3.1. Ses Değişmeleri 33
3.1.1. Ünlü Değişmeleri 34
3.1.1.a. Ünlü daralması 35
3.1.1.b. Ünlü genişlemesi 35
3.1.1.c. Yuvarlak ünlünün düzleşmesi 36

3.1.1.d. Düz ünlünün yuvarlaklaşması 36
3.1.1.e. Kalın ünlülerin incelmesi 36
3.1.1.f. İnce ünlülerin kalınlaşması 37
3.1.1.g. Dudak uyumunun bozulması 37
3.1.1.h. Gerileyici ünlü benzeşmesi 38
3.1.1.i. İlerleyici ünlü benzeşmesi 38
3.1.1.j. Büyük ünlü uyumunun bozulması 38
3.1.2 Ünsüz Değişmeleri 38
3.1.3 Ses Düşmeleri 39
3.1.3.a. Tekleşme 40
3.1.3.b. Ünlü düşmesi 40
3.1.3.c. Ünsüz düşmesi 41
3.1.4 Ses Türemeleri 42
3.1.4.a Ünlü türemesi 42
3.1.4.b Sonda ünlü türemesi 42
3.1.4.c Sonda ünsüz türemesi 43
3.2. Anlam Değişmeleri 44
3.2.1 Başka Anlama Geçiş 46
3.2.2 Yakın Anlama Geçiş 47
3.2.3. Anlam Genişlemesi 48
3.2.4. Anlam Daralması 49
3.2.5 Anlam Kötüleşmesi 50
3.2.6 Anlam İyileşmesi 52
3.2.7 Anlam Somutlaşması 52

3.2.8 Kelime Türetme 53

3.2.9 Eşanlamlı kelimeler 53

Matija Mažuranić'in Pogled u Bosnu-Bosnaya Bakış adlı eserinde kullanılan Türkizmler, Anlam değişmeleri **54**

SONUÇ **183**

ÇALIŞMADA YER ALAN FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ **187**

ÇALIŞMADA YER ALAN TABLO LİSTESİ **188**

KAYNAKÇA **189**

KISALTMALAR

a.g.e.: aynı geçerli eser

bkz.: bakınız

B/H/S: Boşnakça/Hırvatça/Sırpça

Boş.: Boşnakça

Dip.: dipnot

Hır.: Hırvatça

Sırp.: Sırpça

Tür.: Türkçe

TDK: Türk dili kurumu

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmamızın öncelikli amacı, Hırvat yazar, seyyah Matija Mažuranić' in gözünden 19. yüzyıl Bosna'sını tanımak, Türkçeden Hırvatçaya geçen kelimelerin ses ve anlam değişmelerini belirlemek ve bu alıntı kelimelerin görünümleri hakkında ayrıntılı bilgi sağlamaktır. Bu şekilde, verici dil olan Türkçenin kelimelere yüklediği anlamlar ile Hırvatçadaki karşılıkları ve ana dildeki anlamları hakkında kaynak niteliğinde detaylı bir bilgi edinilecektir.

Çalışmamızın sonuçları, Türkçenin Bosna ve çevre yer ve ülkelerin üzerindeki dilbilimsel etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacak ve aynı zamanda bu diller arasındaki benzerlik ve farklılıkları aydınlatma konusunda da bilgi sunacaktır. Umuyoruz ki, bu çalışma, Türk dilinin geçmişteki yayılım alanlarının zengin ve köklü geçmişine ışık tutacak ve dilbilim alanında yeni keşifler yapma konusunda araştırmacılara ilham verecektir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI

Çalışmanın temel kaynağını, Matija Mažuranic'in 1842 yılında Hırvatça olarak kaleme aldığı "Pogled u Bosnu *(Bosna'ya Bir Bakış)"* adlı eser oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Güneybatı Slav dilleri ve Türkçe etkileriyle ilgili olarak Bosna-Hersek'in ve Hırvatistan'ın kültürel, dilbilimsel ve edebi tarihleri üzerine yazılmış Boşnakça, Hırvatça, Sırpça, İngilizce ve Türkçe kitaplar, makaleler, dergi yayınları, sözlükler, doktora ve yüksek lisans tezlerinden faydalanılacaktır.

Çalışmanın hazırlanışı sırasında öncelikle eser tamamen orijinal kaynağından ve Türkçe çevirisinden okunacaktır. Eserde geçen türkizmi kelimeler tespit edilecek, bir tablo üzerinde gösterilerek incelenecek ve kullanıldığı cümleler örnek olarak tabloda hem orijinal dil hem de Türkçe çevirisi olarak gösterilecektir. Türkizm kelimelerin kullanımlarına göre, eğer eserde farklı anlamlarla kullanılmışlarsa, aynı kelime birden fazla örnek ile gösterilecek ve bu örnekler analiz edilecektir. Ayrıca,

Türk Dili Kurumu (TDK) ve Hırvat yazarın kelimeye yüklediği anlam yardımıyla, o kelimenin Türkçe'de kaçıncı anlamda kullanıldığı, TDK sözlüğünde yer alan ve henüz kullanılmayan anlamlar daha küçük puntolarla ayrıştırılarak belirtilecektir. Türkizm kelimelerin hangi ses, biçim ve anlam değişikliklerine uğradığı, mukayeseli bir şekilde gösterilmeye çalışılacak; ayrıca, tespit edilen her ses ve anlam değişikliği başlıklarının altında örnekleri ile verilecektir. Ayrıca bazı kelime örneklerinde geçen örnek cümlelerinde birden fazla türkizm kelime olduğunda diğer alternatif türkizm kelimelerin altı çizili olarak verilecektir. Örneklerin alındığı sayfa sayıları italik olarak verilecektir.

Yazarımızın bulunduğu yerlerin lokasyonunu daha iyi anlamak ve bu mekanların birbirlerine olan uzaklığını değerlendirebilmek için çeşitli yazarların analiz ve yorumları karşılaştırılarak, yazarımızın seyahat süreci boyunca bulunduğu yerleri gösteren bir yol haritası oluşturulacak ve bir başlık altında detaylı olarak yol haritaları ile verilecektir.

Tezimizde, B/H/S isimlerin aktarımında kaynak dildeki imla kılavuzuna uygun bir yaklaşımı benimsedik. Aşağıdaki tablo, bu yaklaşımı destekleyecek şekilde rehberlik sağlayacaktır:

Hırvatça/Sırpça/Boşnakça Harf	Türkçe Okunuş
C	[ts]
Ć, Č	[çe]
Đ, Dž	[ce]
J	[ye]
Lj	[ly]
Nj	[ny]
Š	[şe]
Ž	[je]

Tablo 1. Hırvatça/ Boşnakça / Sırpça Harf tablosu

Bu tablo, isimlerin doğru bir biçimde seslendirilmesini ve yazılmasını sağlamak amacıyla tercih edilmiştir. Dilbilgisel ve fonetik özelliklerin korunarak isimlerin anlamını bozmadan Türkçe'ye aktarılmasına yardımcı olacaktır.

GİRİŞ

Hırvatistan, batıda Adriyatik denizi kıyısında *(İstriya ve Dalmaçya kıyıları)* ince ve uzun bir şerit halinde uzanmakta ve kuzeybatısında Slovenya *(50 km)*, kuzeyinde Macaristan *(329 km)* ve kuzeydoğusunda Sırbistan *(241 km)* ile sınır komşusudur. Ülke, batı ve doğu istikametinde genişlerken, güneyde Adriyatik denizi kıyısında Karadağ'a kadar uzanır. Doğusunda Bosna Hersek *(932 km)*, güneyinde ise Karadağ *(25 km)* ile sınırı vardır. Bu coğrafi yapısıyla, Hırvatistan "T" biçiminde bir görünüme sahiptir. Hırvatistan Cumhuriyeti *(Republika Hrvatska)*, iki meclisli bir parlamentoya sahiptir. Bu meclisler Bölgeler Meclisi *(Županijski Dom)* ve Temsilciler Meclisi *(Zastupnički Dom)* olarak adlandırılmaktadır. Ülke, çok partili bir rejimle yönetilmektedir. Yüzölçümü 56.538 km² olan Hırvatistan'ın 1991 yılı nüfusu 4.784.265'tir. Başkent Zagreb'in nüfusu 706.770'tir. Nüfusu 100.000'i aşan diğer büyük şehirler ise Split *(189.388)*, Rijeka *(167.964)* ve Osijek'tir (*104.761)*.[1]

Hırvatların etnik kökeni ve geldikleri yer hakkında süregelen tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bölgede yaşayan diğer topluluklarla ilgili benzer tartışmaların varlığı, Balkanlar'ın karmaşık yapısı düşünüldüğünde şaşırtıcı değildir. Ancak, genel görüşe göre Hırvatlar, 6. yüzyılda güneye ve 7. yüzyılda Balkanlar'a göç eden Slav halklarından biridir.[2] Tarih boyunca birçok topluluğun egemenliği altına giren ve bağımsızlık için birçok grupla mücadele eden Hırvatlar, tarihteki ilk yazılı antlaşmalarını *'Pacta Conventa'* ile 1102 yılında imzalayarak Macaristan'ın yönetimi altına girmişlerdir.[3] *925 yılında Hırvatistan Krallığı kurulmuş ve bu dönemde Katoliklik benimsenip batının etkisi altına girilmiştir*.[4]

---

[1] Nenad Moačanin, "Hırvatistan", *İslam Ansiklopedisi*, C.17, 1999, s.397.
[2] Ivo Goldstein, "Croatia: A History". *London: Hurst & Company*, London, 1999 s.13-15.
[3]Alex J Bellamy, *"'The Formation of Croatian National Identity: A Centuries Old Dream?" Manchester Universty Press*. Manchester, 2003, s.37.
[4] Barbara Jelavic, *"Balkan Tarihi"* Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s.25.

"Daha öncesinde, günümüzde Hırvatistan olarak tanıdığımız topraklar, 1699 Karlofça Antlaşması'na kadar Osmanlı idaresi altındaydı ve ancak, bu antlaşmanın ardından bazı bölgeler geri verildi. Bununla birlikte, Hırvat Krallığı'nın güney toprakları Venedik hakimiyetine geçti. Öte yandan, Osmanlı topraklarına sınır olan önemli bölgeler Hırvat banlarının gerçek kontrolü altında değildi ve bunlar Avusturyalı subaylar tarafından yönetilen askeri bölgeler olarak da idare ediliyordu."[5]

"Avusturya Macaristan'ın, I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi ile 1918 yılında Sırp-Hırvat-Sloven ittifakı kurulmuştur ve bu ittifak, 1921'de Yugoslavya Krallığı'na dönüşerek, Hırvatistan da bu krallığın bir parçası haline gelmiştir zamanla krallık içinde Sırpların hakimiyetinden rahatsız olan Hırvatlar birçok isyan girişiminde bulunmuşlardır ve bu isyan girişimleri sonucunda ancak özerklik elde edebilmişlerdir."[6]

Hint-Avrupa dil ailesi, günümüze kadar üzerinde en çok inceleme ve araştırma yapılan dil ailesidir.14. yüzyıldan itibaren yapılan çalışmalar sonucunda Hint-Avrupa olarak adlandırılmış ve bu ailenin akrabalığı kesinlik kazanmıştır. Hırvatça, Boşnakça ve Sırpça; Hint-Avrupa dil ailesinin, Baltık-Slav kolu altında Slav dilleri grubu içerisinde yer almaktadır. Türkçe ise köken bakımından Altay grubunda yer almaktadır. Ahmet Bican Ercilasun'un belirttiği gibi; *"Altay dilleri teorisinin başlangıcı, 18. yüzyılın otuzlu yıllarına dek gelmekte ve teori, henüz modern bir bilim disiplini haline gelmeden önceki ilk çalışmalarda Altay dilleri Ural dilleriyle (Fin, Macar, Samoyed) ve hatta birçok farklı dille birlikte ele alınmıştır. Fakat 19. yüzyılın sonlarından itibaren genellikle Altay dilleriyle sınırlandırılmıştır."* (Ercilasun,2004., s.17)

Balkanlar'da Türklerin 600 yılı aşkın süredir hâkimiyeti, Türkçe kelimelerin bu coğrafyada yaygın olarak kullanılmasına ve diğer Balkan dillerine geçmesine olanak tanımıştır. Boşnak yazar Abdulah Škaljić'in uzun incelemeler sonucunda türkizmler

[5]Nenad Moačanin, *age.* s.398.
[6]Pınar Yürür, *"Tarihi Süreç İçerisinde Hırvatistan Politikası, "*Balkan Diplomasisi", Balkan Araştırmaları Dizisi. *3*. ASAM Yayınları, Ankara,2001. s.2.

üzerine ortaya çıkardığı "Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku" *(Sırpça-Hırvatçada Türkçe Alıntılar)* adlı sözlüğü 38 farklı konu ve alanda 8742 Türkçe alıntı kelimeye yer vermesi, Hırvatçanın ve diğer Balkan dillerinden olan Boşnakça ve Sırpçanın Türkçeden çok fazla kelime aldığının kanıtıdır.

Matija Mažuranić'in "Pogled u Bosnu *(Bosna'ya Bir Bakış)*" adlı eseri, 19. yüzyılın Hırvatistan'ında yapılan ilk tarihsel ve sosyolojik araştırmalardan biridir. Eser, 1839 ile 1842 yılları arasında Bosna-Hersek ve Sırbistan'ın kültürel, dilsel ve edebî tarihlerini araştırmak üzere bir seyahatname olarak yazılmıştır.

"Kitap üzerine Ayla Hafız Küçükusta, Ekrem Čaušević ve Tatjana Paić-Vukić müşterek bir çalışmayı 2011 yılında Prizren'de Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi uhdesinde yapmıştır. Matija Mažuranić, "Bosna'ya Bir Bakış yahut Bir Hırvat Vatandaşının 1839-40 Yılları Arasında O Eyalete Kısa Bir Yolculuğu (Osmanlı Dönemi Bosnasına Dair Bir Seyahatname)"adlı kitap Matija Mažuranić'in 1842 yılında Zagreb'de yayınlanmış olan "Pogled U Bosnu, İli Kratak Put U Onu Krajinu, Učinjen 1839-40 Po Jednom Domorodcu" başlıklı Hırvatça seyahatnamesinin Türkçeye çevirisi (77 sayfa) ve eleştirel bir değerlendirmesinden (XXV sayfa) oluşmaktadır."[7] Biz de kendi çevirimizi yaparken kimi zaman daha önce yapılmış olan bu çeviriden de istifade ettik.

Kitap, güneybatı Slav dilleri üzerine ve türkizmler üzerine değindiği için Hırvat dil ve kültür tarihine önemli bir katkı sunmaktadır. Yazarın, Pogled u Bosnu *(Bosna'ya Bir Bakış)* adlı eseri gerçek bir seyahatname özelliği taşımaktadır. Matija'nın hikayesi, kişisel deneyimlerini ve duygularını günlük gibi aktararak, okuyucuyu bilinmeyen ve o dönemde oldukça tehlikeli olarak görülen Bosna'ya götürerek, farklı insanlarla, İslam dini ile, Müslüman gelenek ve görenekleriyle tanıştırmıştır. O zamanki Bosna'nın bugün bildiğimizden tamamıyla farklı olması bu eserin değerini ve önemini arttırmaktadır.

---

[7] Hatice Oruç, "Matija Mažuranić, Bosna'ya Bir Bakış yahut Bir Hırvat Vatandaşının 1839-40 Yılları Arasında O Eyalete Kısa Bir Yolculuğu (Osmanlı Dönemi Bosnasına Dair Bir Seyahatname)", Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren, *OTAM,32/Güz*, 2012, s. 229.

Bu eserde, Hırvatçadaki türkizm kelimelerin Türkçeden farklı kullanımlarına rastlanmaktadır. Alıcı diller, aldıkları kelimeleri kendi ihtiyaç ve kullanım alanlarına göre uyarlarlar ve bu süreçte orijinal anlamları değişebilir. Fonetik ve morfolojik dönüşümler, alıcı dile geçen kelimelerin geçtiği dilde farklı bir anlam kazanmasına yol açabilir. Matija Mažuranić'in "Pogled u Bosnu *(Bosna'ya Bir Bakış)"* adlı eserinde yer alan türkizmlerin vasıtasıyla başka bir dilden Hırvatça'ya geçen kelimeleri tespit ve analiz ederken, geçirdiği değişimlere odaklanacağız. Bu incelemeye geçilmeden önce yazarın hayatı ve Bosna'ya seyahati hakkında bilgiler verilecektir. Ayrıca, tez içeriğimizin önemli bir noktası olan 1848 Hırvat Dil Devrimi'ni ve bu devrim sonrasında dilde yapılan sadeleştirme çabalarına değinilecektir.

Pogled
u
BOSNU,
ili
KRATAK PUT U ONU KRAJINU,
učinjen 1839—40.
po
Jednom Domorodcu.
(Matijom Mažuraniću)
KR. SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U ZAGREBU
U ZAGREBU.
Tiskom i troškom kr. pr. ilir. narodne tiskarne Dra. Ljudevita Gaja.
1842.

Fotoğraf 1 Hırvatistan'ın Zagreb Milli Kütüphanesi'nde yer alan 1842 tarihli baskının ilk kapağıdır.

1. BÖLÜM: TÜRKİZM NEDİR?

Tarih boyunca Türkler, Balkanlara birçok farklı yöntemle ve defalarca ulaştılar. Ancak, en kalıcı etkilerini şüphesiz ki Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyet döneminde bıraktılar. Bu etkiler ve bırakılan izler, hala Balkan dillerinin sözlüklerinde varlıklarını sürdürmektedir.[8]

Balkan dillerindeki Türkçe kelime hazinesinin zenginliği ve bu kelimelerin hem edebi eserlerde hem de halk kültüründe sıklıkla kullanılması, Türkçe aracılığı ile Balkan dillerine girmiş kelimeleri tanımlamak için farklı terimlerin kullanılmasına yol açmıştır. Balkan topluluklarının dil ve kültür araştırmacıları bu kelimeleri tanımlamak için "oryantalizm","turcizmi-turcizam/türkizm","arabizm","balkanizm" gibi çeşitli kavramlar önermişlerdir.[9] Ancak günümüzde en çok kabul gören terim ise "türkizm" olmuştur.

Hasan Eren'e göre:

> *"Türkçe, Bulgarca, Grekçe, Sırpça, Arnavutça vb. gibi balkan dilleri arasındaki benzerliklerin kökeni, Balkan yarımadasının geçmişine dayanmaktadır. Bu yarımadada yaşayan uluslar, Avrupa tarihinde önemli bir rol oynamış ve antik dönemlerden beri güçlü bir dil ve kültür bütünlüğü içinde bulunmuşlardır. Balkan ulusları, bu birliğin içinde eski yerli toplulukların dil ve kültür mirasını günümüze kadar korumakla kalmamış, aynı zamanda Bizans İmparatorluğu'nun, dil ve kültür etkisi altına girerek dillerini yeni ortak ögelerle zenginleştirmişlerdir. Sonuç olarak,*

[8] Fatma Sibel Bayraktar,"Türkçeden Balkan Dillerine Verilen Sözcükler ve Ağız İlişkisi", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.8, S.15, s. 22.
[9] Fatih İyiyol, Ahmet M. Kesmeci,"Balkan Dillerindeki Türkçe Kelimelerin Tanımlanması Problemi Üzerine Tespitler", *Turkish Studies*, Sayı: 6/4, 2011, s. 621-632, s.625.

Osmanlı hakimiyeti Balkan dillerindeki ortak özellikleri daha da artırmış ve derinleştirmiştir."[10]

Hırvatça, Boşnakça ve Sırpça gibi diller, Türkçeden alınmış kelimelerin en yoğun olduğu diller arasında öne çıkar. Türkçeden türetilen kelimeler, dil bilimi açısından önemli bir konudur çünkü bir dilin, özellikle de tarihsel bir dilin kelime dağarcığını incelemek, o dilin geçmişini ve kültürel bağlamını anlamak açısından son derece önemlidir.

1.1. Hırvatçadaki Türkizmlere Genel Bir Bakış

Diller arasındaki etkileşimde en yaygın olarak alınan/verilen unsurlar kelimelerdir. Başta dinî, edebî ve ticarî yakınlaşmalar ile siyasal ilişkiler gibi çeşitli sebeplerle dil alışverişi yaşanır. Bu ilişkilerin derecesine bağlı olarak, dilden dile ödünç alınan unsurlar çoğalmaktadır.[11]

Dil, tarih boyunca diğer dillerden kelime ve ifadeleri ödünç almıştır. Bu ödünçleme ilişkileri dilbilimcilerin dil tarihini anlamak için izlediği yollardan biridir. Slav dillerinin ödünç aldığı kelimelerin incelenmesi açısından türkizmler önemli bir kaynak teşkil eder.

Türkizmiler, Balkan dillerinin tamamı, özellikle de Slav dilleri için oldukça önemlidir. Çünkü Türklerin Balkanlara yerleşmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgede hüküm sürmesi, bu dillere büyük ölçüde etki etmiştir. Özellikle de Abdulah Škaljić'in *(Abdulah Şkalyiç)* 1966 yılında yayınlanan *"Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku (Sırp Hırvat Dilinde Türkçe Alıntı Kelimeler"* adlı eserinde bu konu detaylıca ele alınmış ve örneklerle incelenmiştir. Bu kelimeler, Türkçenin diğer dillere etkisini

[10] Hasan Eren, "II. Uluslararası Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Kongresi", *TDAY Belleten 1971*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.262.
[11] Doğan Aksan, *age*., s.137.

ve Türk kültürünün diğer dillere yansımalarını gösterir. Ayrıca Türk dilleri ve diğer diller arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmak için de kullanılabilirler.

Doğan Aksan'ın bahsettiği diller arasındaki katman meselesi de bu noktada bir örnek teşkil etmektedir. Özellikle alıcı ve verici dil arasında 3 farklı nedenden dolayı bu alışveriş gerçekleşmektedir.

> *"1.Yankatman etkisi; komşuluk ve bir arada yaşama sonucunda diller arasındaki etkileşimleri ifade eder ve bütün bu etkileşimlere verilen bir addır.*
>
> *2.Altkatman etkisi; bir ülkede konuşulan dilin, o ülkeyi fethedenlerin dilini etkilemesidir.*
>
> *3. Üst katman etkisi; bir ülkenin egemenliği altına girenlerin dilinin, o ülkede konuşulan dili etkilemesidir. Bu durumun en belirgin örneği ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü Balkan ülkelerinde Türkçenin günümüzde bile varlığını sürdüren izleridir."*[12]

Verilen kelimelerin alıcı dilde gerçek anlamıyla kullanılması her zaman mümkün olmamaktadır. Alıcı dil, aldığı kelimeye kendi algısı, ihtiyaçları ve düşünce yapısına göre anlamlar yükler. Zamanla, alıntılanan sözcükler fonetik ve morfolojik değişime uğrayarak ve yeni anlamlar kazanarak, yeni dilin bir parçası haline gelirler. Balkanlara verdiğimiz her kelime aslında kendi dilimizde de kullanılan kelimelerdir. Bu nedenle, kendi dilimizde yaşadıkları anlam genişlemesi, daralması, iyileşmesi veya kötüleşmesi gibi anlam değişimlerinden habersizdirler ve alıcı dilde farklı anlamlar kazanabilirler. Bazı kelimelerin alıcı dilde karşılığı yokken, bazılarının ise vardır. Karşılığı olmayan kelimeler genellikle gerçek anlamını korurken, karşılığı olan kelimeler ise terim anlamıyla kullanılır ve daha dar bir anlam alanına sahiptir. [13]

[12] Doğan Aksan, *age*., s. 28.
[13] Fatma Sibel Bayraktar, *age*. s. 22.

Bugün, tüm Balkan dillerinde Osmanlı egemenliği döneminde Türkçeden giren unsurlar veya onların kalıntıları sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Bulgarca, Rumca, Sırp-Hırvatça, Macarca ve Romence gibi dillerde, büyük ölçüde Türkçe kökenli kelimeler mevcuttur. Bu kelimeler genellikle maddi kültür, İslam dini, hukuk ve askeri terminoloji gibi alanlarda bulunmaktadır. Sırp-Hırvatçada dört binden fazla Türkçeden gelen, yerleşmiş yabancı kelime bulunmaktadır. Bu kelimeler arasında; *"*bubreg (böbreg)", *"*çorba" (çorba), *"*džep (cep)", *"*jastuk (yastık)", *"*sandale (sandalet)", *"*amidža (amca)", *"*beg (bey)", *"*han (han)", *"*ćošak (köşe)", *"*pendžer (pencere)", *"*ćuprija (köprü)" gibi diğer dillerde ve kültürlerde (Hırvatça, Sırpça, Karadağca, Makedonca, Bulgarca ve Arnavutça gibi) yer almış ve aralarında bir dizi benzerlik bulunduğu için Balkan Türkçesi olarak sıkça incelenmişlerdir.[14]

1.2. Tarihi Süreçte Türkçenin Hırvatçayla İlişkisi

Balkanlarda Türk topluluklarının varlıkları, Osmanlı Devleti'nin bölgeye hâkim olmasından çok daha önceki dönemlere dayanmaktadır. Avarlar, Peçenekler ve Kumanlar gibi Türk kökenli toplulukların Balkanlarda belirli dönemlerde varlıklarını sürdürdükleri ve bu coğrafyanın kültürel yapısına katkılar yaptıkları bilinmektedir. Balkan fetihleri öncesinde dahi Boşnakça, Sırpça ve Hırvatça'da yer alan "Kaduna/Kadın" kelimeleri, Avar Türkçesinin Balkanlarda konuşulan Slav dilleri üzerindeki etkisini gösteren çarpıcı bir örnektir.[15]

Hırvat tarihçi Nenad Moačanin'a göre; *"Osmanlı devletinin 1527'de Macaristan'ı ele geçirmesinden sonra bugünkü Hırvat topraklarının bir kısmı 1699 Karlofça Antlaşmasına dek Türk hakimiyetinde kalmıştır."*[16] Balkanlarda, özellikle Osmanlı Devleti'nin bölgede egemen olduğu dönemlerde, Türkçe yaygın bir iletişim

[14]Remzija Hadžiefendić- Parić, *Lingvostilistički zapisi,* Zagreb, 2016, s.11.
[15]Abdulah Škaljić, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku,* Svjetlost, Saraybosna 1966, s. 12.
[16]Nenad Moačanin, "The Historical Fate of Croatia and Turco-Croatian Relations in the Past", *AÜ, DTCF Tarih Araştırma Dergisi* (1992- 1994), C.10, s. 245, Ankara 1994.

aracı olarak kullanılmıştır. XIII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar, bu bölgedeki toplumlar tarafından devlet işlerinde ve günlük hayatlarında Türkçe önemli bir role sahipti.[17] Bu durum, Türkçe ile Hırvatça arasındaki ilişkinin bu tarihten itibaren başladığını öne sürmektedir. Osmanlı dönemi boyunca yaşanan bu etkileşim, Hırvat toplumunun dil ve kültüründe belirgin izler bırakmıştır. *"Hırvat etnik toplumunun oluşmasının başlangıcından itibaren, çeşitli Türk topluluklarıyla bazen güçlü bazen zayıf temaslar yaşandı. Bu temaslar sonucunda, dilde kalıcı izler bırakıldı "*[18]

Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî ve siyasi gücü ile hakimiyeti, Balkan coğrafyasında Türk kültürünün etkisini başlatmıştır. Bu dil etkileşimi, kültürel ve dilbilimsel bir zenginlik yaratmış ve Balkanların dilsel çeşitliliğine katkıda bulunmuştur. Tarihi süreçte Türkçe ve Hırvatça arasındaki ilişki, özellikle Balkanlar ve Anadolu bölgesindeki etkileşimlerle şekillenmiştir. Her iki dilin kökenleri, farklı dil ailelerine aittir. Türkçe, Altay dil ailesinin bir üyesi iken, Hırvatça Slav dilleri ailesine mensuptur. Ancak bu farklı dil kökenleri, coğrafi yakınlık ve çeşitli etkileşimler ile birlikte zaman içinde dilsel benzerliklere neden olmuştur.

Türkçeden Hırvatçaya yapılan alıntılar arasında çoğunlukla kelime ve deyim, atasözleri gibi kalıp ifadeler yer almaktadır. Özellikle ticari, askerî ve kültürel alanlarda karşılıklı etkileşimlerin yoğunlaştığı dönemlerde, Türkçeden Hırvatçaya birçok kelime geçmiştir. Bu kelimeler arasında silah adları, el sanatları, ticaret ile ilgili terimler ve günlük yaşamda yaygın olarak kullanılan deyimler önemli bir paya sahiptir.

Abdulah Škaljić bu kelimeleri sayılarına ve alanlarına göre şu şekilde sınıflandırmıştır:

---

[17]Zülfükar Bayraktar, "Boşnakça, Hırvatça ve Sırpçadaki Türkçe Kelimelerin Balkan Ortak Halk Kültürü Unsurlarındaki Yeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2012, s.121.
[18]Nenad Moačanin, *Hrvatska i Turska Povijesno-Kulturni Pregled*, Srednja Europa, Zagreb 2016, s.1.

Kategori	Kelime Sayısı
Müslümanların dinî yaşamı ve dinî adetleri.	670
Kişisel isimler.	503
Hukuk, idare, devlet düzeni ve benzeri.	453
Ordu ve askerî terimler.	166
Silah ve savaş ekipmanı.	113
İnşaat, bina, şehir, malzeme.	167
Ticaret, para, dukatlar.	172
El sanatları, usta, el aletleri ve cihazları.	286
Gereç, ev eşyası ve ev eşyaları diğerleri.	234
Giyim eşyaları, ayakkabı, mücevher, makyaj vb.	271
Yiyecekler, içecekler ve baharatlar.	212
Çiçekler, meyve, sebze, bitkiler, tahıl.	200
Atlar ve at ekipmanı.	119
Hayvan isimleri (atlar hariç).	49
Coğrafi ve topografik terimler, sokaklar vb.	153
Tarım, ormancılık, hayvancılık.	45

Av.	13
Tıp, hijyen.	99
Astronomi.	9
Müzik ve oyunlar.	101
Sosyal unvanlar, sınıflar, meslekler.	81
İnsan ve canlı organizmanın bölümleri için isimler.	59
Renkler.	73
Kokular.	10
Metaller, cevherler ve kimyasal elementler.	34
Kanvas, nakış, iplik.	79
Deri türleri.	14
Ulaşım araçları.	19
Akraba isimleri.	31
Doğa ve doğadaki olaylar.	20
Zaman, takvim.	27
Soyut ve diğer çeşitli isimler.	848
Fiiller.	802

Sıfatlar.	464
Zarf.	152
Sayılar.	29
Ünlemler.	84
Bağlaçlar.	18

Tablo 2. Abdulah Škaljić Turcizmi kategorisi[19]

Yukarıdaki tabloda da gözlemlendiği üzere, Škaljić'in kategorilere ayırdığı kelimelerin toplam sayısı 6878'dur.

1.3 Türkizmlerin Hırvatça İçindeki Güncel Durumu

21. yüzyılda Hırvatçada kullanılmaya devam eden türkizmlerin genel değerlendirmesi konusunda verilecek bir yanıt, Hırvatistan ve Türkiye arasındaki tarihsel, kültürel ve dilsel bağlantıların güncel bir yansımasıdır. Bu türkizmler, Hırvatçanın geleneksel kelime dağarcığına katkı sağlamıştır. Bugün bu türkizmlerin bir kısmı hâlâ Hırvatçada yaygın bir şekilde kullanılmakta ve dilin güncel dilbilgisi ve kullanımında önemli bir rol oynamaktadır. Türkçe ve Hırvatça arasındaki ilişki sadece dil alanında değil, aynı zamanda çeşitli kültürel alanlarda da belirgin bir şekilde kendini göstermiştir.

Hırvatça'daki Türkçe kökenli kelimelerle ilgili birçok sözlük ve değerli eser bulunmaktadır. Bu kaynaklardan bazıları, 1927 yılında kaleme alınmış Karl Lokotsch'un "*Etymologischen Wörterbuch der europäischen (germanischen,*

[19]Abdulah Škaljić, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*, Svjetlost, Saraybosna 1966, s. 25-26.

romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs" adlı eseri ile Petar Skok'un *"Prilozi za proučavanje turcizama u hrvatskom jeziku"* adlı eserleridir. [20]

Hırvatça ve Türkçe 15. yüzyıldan bu yana uzun süreli etkileşimde bulunmuşlardır. Bu etkileşim, diğer ödünç alınan kelimeler gibi çeşitli kriterlere göre sınıflandırılabilir. Hırvatça'ya geçen bazı Türkçe kelimeler, iki farklı şekilde alınmıştır; biri doğrudan Türkçeden, diğeri ise Avrupa dilleri aracılığıyladır. Örneğin, Türkçe "köşk" kelimesi 'čardak, kula, ljetnikovac', doğrudan ödünç alınan "ćošak" kelimesiyle ifade edilirken, Fransızcadan alınan "kiosk" kelimesiyle de kullanılmıştır. Türkçe "tülbend"(türban) kelimesi, doğrudan alınan "turban" kelimesiyle ifade edilirken, İtalyancadan alınan "tulipan" kelimesiyle de kullanılmıştır. Türkçe "havyar*(>Farsça)*" kelimesi, doğrudan alınan "ajvar" kelimesiyle ifade edilirken, Avrupa dilleri aracılığıyla alınarak "kavijar" kelimesiyle de kullanılmıştır. Türkçe "çakal*(>Farsça)*" kelimesi, doğrudan "çagalj" kelimesini verirken, Almanca aracılığıyla "şakal" olarak, "kebap*(>Arapça)*" kelimesi ise doğrudan "ćevap" kelimesiyle ifade edilirken, Almanca aracılığıyla "kebap" kelimesiyle de kullanılmıştır. Türkçe "şeker*(>Farsça)*" kelimesi doğrudan "šećer" olarak alınmışken, Almanca veya İtalyanca aracılığıyla "cuker", "cukar" olarak da kullanılmıştır.[21]

Benzer durum Hırvatça için de geçerlidir, özellikle de jastuk *(yastık),* jorgan *(yorgan)* kelimelerini tam karşılayabilecek alternatif bir kelime bulunmamaktadır. Dubravka Ivšić Majić'e göre özellikle günlük türkizm kelimelerin kullanımına Hırvatçada giyimle ilgili birçok Türkçe kelime kullanılmaktadır. Örneğin ayaklarımıza genellikle "*od pamuka čarape* (pamuktan yapılmış çoraplar)" giyeriz. Evde *papuče,*

[20]Ivan Esih*, Rječnik Turskih, Arapskih i Perzijskih Riječi u Hrvatskom Književnom Jeziku i Pučkom Govoru*, Ex libris, Zagreb 1942, s. 9.
[21]Dubravka Ivšić Majić, "Odakle Nam Riječi, Naša turska svakodnevica", *Hrvatski Jezik Dergisi*, 2021, Sayı: 3, s.43.

(terlik, papuç)", dışarıda ise "*čizme s debelim đonom"* (kalın tabanlı çizmeler) giyeriz.[22]

Ama bazı türkizmlerin anlamları zamanla değişebilir veya yerini modern kelimelere bırakabilir. Genel olarak, 21. yüzyılda Hırvatçada kullanılmaya devam eden türkizmlerin, Hırvatçanın zengin kelime dağarcığını ve kültürel mirasını güncelleştirmeye ve üzerinde koruyucu bir rol oynamaya devam ettiği söylenebilir.

1.4. Hırvat Halk Uyanışı *(Hrvatski Narodni Preporod)*

Öncelikle Hırvat halk uyanışı konusundan bahsetmeden önce, Hırvat güncel alfabesi ve eski Hırvat alfabesi – Glagoljica hakkında kısa bilgiler vermek istiyoruz.

Hırvat alfabesi (Güncel Alfabe)

30 Harften (sesten) oluşmaktadır.

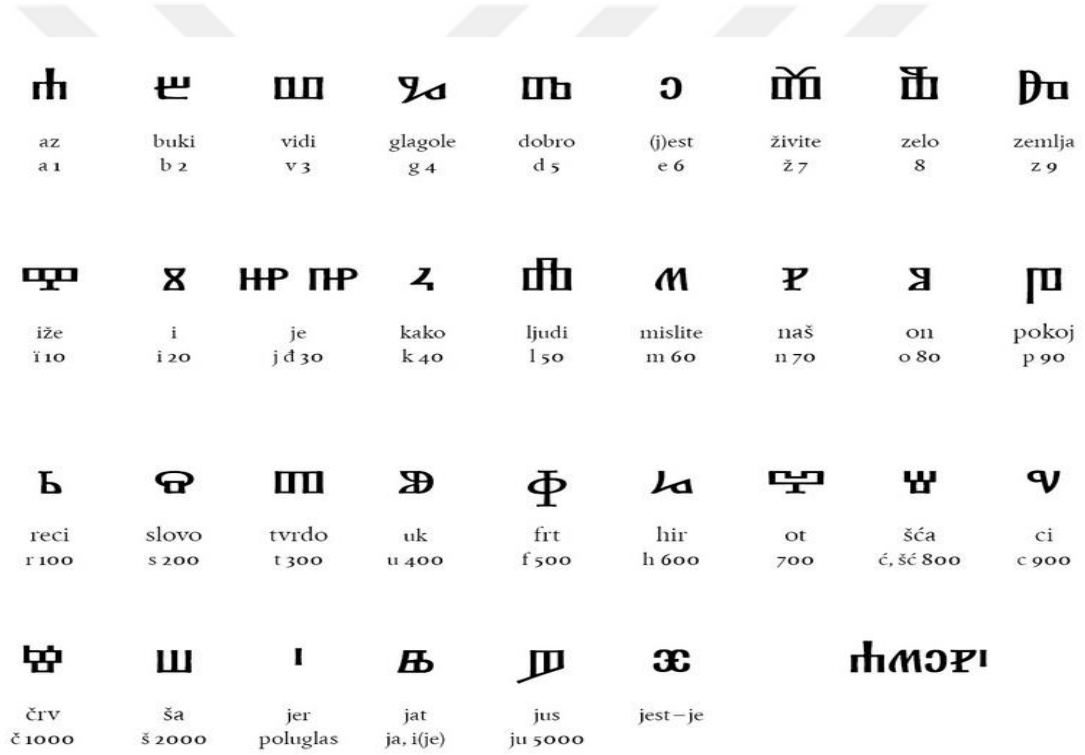
A, a	G, g	O, o
B, b	H, h	P, p
C, c	I, i	R, r
Č, č	J, j	S, s
Ć, ć	K, k	Š, š
D, d	L, l	T, t
Dž, dž	Lj, lj	U, u

[22]Dubravka Ivšić Majić, *age*. s. 44.

Đ, đ	M, m	V, v
E, e	N, n	Z, z
F, f	Nj, nj	Ž, ž

Tablo 3 Hırvatça, Boşnakça ve Sırpçanın güncel alfabesi[23]

Eski Hırvat alfabesi – Glagoljica

Tablo 4 Glagoljica[24]

[23]https://rjecnik.hr/mreznik/index.php/abeceda-ucenici/ Erişim tarihi: 26.05.2024 14:15.
[24]https://www.glagoljica.org/index_en.html Erişim tarihi: 13.05.2024 16:30.

Glagoljica, Orta Çağ Bosna'sında kullanılan önemli bir yazıdır. 9. yüzyılda, Slavların ortak dili olarak Yunan alfabesine dayanarak gelişmiştir. *"Glagoljica"* kelimesi, "glagoljati" *(konuşmak)* kelimesinden türetilmiştir. [25]

"11. yüzyıla kadar uzanan en eski Hırvatça yazılar, glagoljica adı verilen bir yazı sisteminden türemekteydi. Hırvatlar genellikle glagoljica, batı Kiril alfabesi ve Latin alfabesi olmak üzere üç farklı yazı sistemini kullanıyorlardı. Bu yazı sistemleri, ülkenin farklı bölgelerine göre değişen üç lehçe olan ćakavski, štokavski ve kajkavski lehçelerinde mevcuttu."[26]

Darko Žubrinić'in belirtmesine göre;

> *"Glagoljica, Hırvat ulusal yazısı olarak, kültürümüzde oldukça önemli bir yere sahiptir. Sadece Hırvat ulusal yazısı olarak kabul edilmesi değil, aynı zamanda ilk Hırvat basılı kitabın tam olarak Glagolit harfleriyle yazılması (Misal 1483), ilk okuma kitabının Glagolit harfleriyle basılması (Venedik, 1527), bilinen ilk dizelerin Glagolitik alfabesiyle yazılması (Prens Novak'ın Misali'nde, 1368) gibi özelliklerle de dikkat çeker. Tüm bunlar, Glagoljica'nın kaçınılmaz bir kültürel gerçeklik seviyesine yükselmesine katkıda bulunur, ayrıca genel Hırvat dil standardı oluşturma isteklerinin bir ifadesidir."*[27]

19. yüzyılda Glagoljica alfabesinin aktif olarak kullanılması bırakıldığında, Hırvatistan'da farklı bir biçimde yaşamaya devam etti. Bugün Glagoljica alfabesi Hırvat ulusal kimliğinin bir sembolüdür. Kültürde, sanatta ve tasarımda önemli bir yer işgal eder, birçok sanatçıya ilham kaynağı olur, belirli altkültürlerde, örneğin taraftar gruplarında yaygın bir semboldür, dövmelerde de sıkça görülür. Aynı zamanda

---

[25]Filipiç Katarina, *Boşnakça, Hırvatça ve Sırpçaya Türkçe vasıtasıyla geçen Arapça ve Farsça kelimelerin ses, şekil ve anlam bakımından incelenmesi*, Istanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yükseklisans tezi, Istanbul 2016, s.10.
[26]Mate Kapović, Uvod u indoeuropsku lingvistiku, Matica hrvatska 2008., s.104.
[27]Darko Žubrinić, "Hrvatska glagoljica – Biti pismen – Biti svoj" Zagreb, *Hrvatsko književno društvo svetog Jeronima*, 1996, s.8.

bilimsel araştırmanın konusu, Hırvatça ve Tarih dersleri kapsamında eğitim sisteminde yer alır, birçok öğrenci glagolitik gruplarında ders alır.[28]

Hırvat Halk Uyanışı *(Hrvatski narodni preporod),* Hırvat milliyetçiliğinin ve kültürünün yeniden doğuşunu ifade eden bir kavramdır. Bu hareket, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Hırvatlar arasında başlamış ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde Hırvatların dil, kültür ve milliyetçilik fikirlerini yeniden canlandırmayı amaçlamıştır.

Hırvat tarihinde önemli bir tarihsel bağlam oluşturan iki Avusturya merkeziyetçiliği, Aydınlanma dönemi mutlak monarşi II. Josip (1780-1790) ve Avusturya'nın yeni mutlak monarşisi I. Franjo Josip (1849/1852-1860) dönemlerinde Hırvatlara Almanlaştırma siyaseti dayatıldı. Bu iki Avusturya merkeziyetçiliği sürecinde Hırvat tarihinde Macaristan'ın bütünleştirici dönemi yaşandı ve Hırvatlara bu sefer de Macarlaştırma siyaseti dayatıldı. Bu Macarlaştırılma sürecinde (1790-1848), Hırvat halk uyanışı başladı ve giderek yayıldı.[29]

Matija Mažuranić'ın "Pogled u Bosnu (*Bosna'ya Bakış)* (1842)*"* ve Antun Nemčić'in "Seyahatname" (1845) gibi eserleriyle, uyanış akımı içinde seyahat yazıları öne çıkmaktadır.[30]

Hırvat Halk Uyanışı hareketi, Hırvatçanın sanat ve tarihsel değerlerinin korunmasına büyük önem vermiştir. Bu hareket aynı zamanda Hırvat milliyetçiliğinin yükselmesine ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki Hırvatların milliyetçilik fikirlerinin gelişmesine de katkıda bulunmuştur.

---

[28]https://stin.hr/glagoljica/ Erişim tarihi: 04.05.2024 17:45.
[29]Ivan Martinčić, Hrvatski Preporod, *Temeljni Programski Tekstovi svezak I.* Erasmus naklada, Zagreb, 1994, s.9.
[30]Ivan Martinčić, *age.* s.17.

1.5. 1848 Hırvat Devrimi Sonrası Dilde Sadeleştirme *(Ježični Purizam)* Politikası

1848 Hırvat Devrimi'nin ardından, Hırvat dilinde ve kültüründe büyük bir değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönemde, Hırvat dilinin geliştirilmesi ve ayrı bir dil olarak Sırpça ve Boşnakçadan ayrıştırılması hedeflenmiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak dilde sadeleştirme politikaları benimsenmiştir. Bu politikaların temel amacı, Hırvatçanın daha anlaşılır ve kullanımı kolay bir hale getirilmesidir. Bu doğrultuda, Latin alfabesi tercih edilmiş ve yabancı kelimelerden kaçınılmıştır.

Hırvatçada dilin sadeleştirilmesi, tarihsel boyut dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Tarih boyunca genellikle diğer kültürlerin etkilerine karşı bir direniş gösteren Hırvat dilinin, Latin, İtalyan, Türk, Macar, Alman, Sırp dillerinin etkilerine maruz kalıp asimile olmasına karşı bir tepki olarak tanımlanmıştır.[31] Sadeleştirme politikalarının sonuçları geniş kapsamda değerlendirilmelidir. Bu politikaların getirdiği etkiler arasında Hırvat dilinin daha anlaşılır ve kullanımı kolay hale gelmesi, dilin ortak bir standart oluşturması, daha fazla tutarlılık ve düzen sağlaması yer alır. Ancak, bu politikalar aynı zamanda Hırvat dilinin içerisindeki kültürel mirasın ve dilin zenginliğinin azalmasına da neden olabilir.

Slavonyalı[32] yazarlar, dilde sadeliğe önem vermiş olsalar da her zaman yabancı kelimelerden kaçamamışlardır. Bu yazarların eserlerinde, Alman ve Türk etkilerine rastlanmaktadır. Bazıları, kullanmak istedikleri kelimenin yerine anlamı ifade edebilecek Hırvatça uygun bir kelime bulamadıklarında yabancı kelimelere başvurmak zorunda kalmışlar, bazıları ise yabancı kelimeleri, anlam ve üsluplarını daha etkili hale getirmek için bilerek kullanmışlardır. Dolayısıyla, Slavonyalı

[31]Marija Turk, *Jezični purizam, Fluminensia*, Rijeka, 1996, s.68.
[32]Slavonya, Hırvatistan'ın doğusunda yer alan bir bölgedir. Kuzeyde Drava Nehri (Macaristan sınırı), güneyde Sava Nehri (Bosna-Hersek sınırı), batıda Papuk Dağı ve doğuda (Sırbistan sınırı) Tuna Nehri arasında yer alır.

yazarların dilde saflık arayışı, dilin yoksullaşması anlamına gelmemiştir. Onlar, gerektiğinde yabancı kelimeleri kullanmış, aynı zamanda diğer bölgelerin yazarlarından alıntılar yaparak yeni ifade biçimleri oluşturmuş ve eski kelimeleri canlandırarak dilin ifade gücünü artırmaya çalışmışlardır. [33]

Bu analizden çıkan sonuç, o dönemde dilde sadeleştirme politikasının etkin olduğu ve Balkan dilleri arasında Hırvatça, Boşnakça ve Sırpçanın ayrı diller olarak tanımlandığı ve dil ayrım politikasının uygulandığı gerçeğidir. Bu durum, dil politikalarının etkisi altında, bu dillerin ayrıştırılma sürecine tabi tutulduğunu açıkça göstermektedir.

[33]Stjepan Babić, "Jezik starih hrvatskih pisaca u Slavoniji", *Matica Hrvatska*, Vinkovci, 1968, s.71-84.

2.BÖLÜM: MATIJA MAŽURANIČ *(MATİYA MAJURANİÇ)* KİMDİR?

Fotoğraf 2. Matija Mažuranič[34]

[34]https://novi-vinodolski.hr/obitelj-mazuranic/ Erişim tarihi: 20.03.2023 18:00.

2.1. Hayatı

1817'de Hırvatistan'ın Adriyatik Denizi sahilinde bulunan Novi Vinodolski kasabasında doğmuş ve 1881 yılında Avusturya'nın Graz şehrinde hayatını kaybetmiştir. Hırvat seyyah Matija Mažuranić, ayrıca Hırvat Ban[35]'ı İvan Mažuranić'in ve Smrti Smail-age Čengić (*(İsmail Çengiç Ağa'nın Ölümü)*'in yazarı, dilbilimci Antun Mažuranić'in kardeşidir.

Matija Mažuranić, seçkin bir ailenin üyesidir; Mažuranić ailesi dönemin birçok ileri gelen Hırvat politikacısını ve entelektüelini misafir etmiştir. Matija Mažuranić'in büyük kardeşi Ivan, meşhur Hırvat şairi olarak bilinirken daha sonra Ban olmuştur. Diğer kardeşi Antun ise dilbilimci, yazar ve profesördür. Mažuranić ailesi, yalnızca edebiyat dünyasında değil, aynı zamanda siyasi dünyada da aktif olan birçok önemli Hırvat şahsiyeti içinde barındırmaktadır. Bu değerli insanlar görünüşleri ve düşünceleri ile halka ulaşarak dönemin gerek yaşam koşulları gerek zorlukları hakkında önemli noktalara değinmişlerdir.

Matija, kardeşleri gibi herhangi bir yüksek eğitim almamıştır; mesleği demir dökümcülük ve marangozluktur ve uzun yıllar inşaat ve ölçüm işleriyle meşgul olmuştur.[36]

Matija Mažuranić'ten önce Ivan Mažuranić'ten ve özellikle de onun gerçek olaylara dayanan kült eseri Smrti Smail-age Čengić'ten bahsetmeliyiz. Dönemin İlirya edebiyatıyla ilgili olarak, Smrti Smail-age Čengić eseri alışılmadık bir yaklaşım ve üslup olarak öne çıkmaktadır; dahası, henüz yeni olan Hırvat edebiyatının tüm temel sorularını, her şeyden önce ifade sorununu çözümleme niteliğinde kapsamlı bir eser

[35]"Ban; Yugoslavya ve civarında yer alan ülkelerde, küçük prenslere verilen isimdir." İlhan Ayverdi, Misali Bütük Türkçe Sözlük, Kubbealtı, İstanbul, 2010, s.111.
[36]Slavko Ježić: "Matija Mažuranić: Pogled u Bosnu," Zagreb 1938, s. VIII.

olarak da adlandırabiliriz.[37] İvan Mažuranić, eserleriyle Hırvat edebiyatına ve toplumuna unutulmaz izler bırakmıştır. Tanınmış bir yazar ve şair olan İvan, bir ban olduğu gibi ikinci kardeşi Antun da edebiyatçı ve dilbilimcidir.

Matija Mažuranić, maceradan ziyade *"bu bölgede bulunan Ilirya'nın ne olduğunu görmek"* amacıyla başladığı yolculuğunda maceradan yoksun olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca kardeşlerinin onu Bosna ve Hersek halkının liderlerinin faaliyetlerini incelemesi ve halkın işlerine yardımcı olabilecek bir şeyler yapılıp yapılamayacağını görmek üzere gönderdikleri bilinmektedir. Diğer niyetleri ve hedefleri net değildir; gizli bir görevde olduğu anlaşılmaktadır, çünkü seyahatnamesinde şu ifadeye yer vermiştir: *"Evinde herkesin bilmediği yere nereye gittiğimi söyleyemem, yabancı bir ülkeye pasaport almadım..."*[38]

1839'da zanaatını icra etmeyi bırakıp, henüz yirmi iki yaşında olan Matija Mažuranić, doğduğu kasabadan ayrılarak o zamanlar Osmanlı egemenliğinde olan Bosna'ya seyahat edip, yaklaşık bir yıl kadar orada kalmıştır.

1839 sonbaharında Mažuranić, kendisine arzu ettiği konforlu ortamı sağlayamamıştı. Bu nedenle Saraybosna'ya gelince, o dönemin Saraybosna mutesellimi olan Mustafa Paşa Babić'in yanında bir süre kalmanın en mantıklı seçenek olduğunu düşündü. Mažuranić, Mustafa-Paşa'nın yanında kalarak kendine yemek, kalacak yer ve güvenli bir ortam sağlamıştı, ancak bu durum seyahat özgürlüğünü kısıtladı ve rotasını kısalttı. Kendi itiraflarına göre bu durum yaşadığı hastalıkların yanı sıra seyahatinin başarısızlığına da neden oldu ve amacını gerçekleştiremedi. Bu iddia,

[37]Slavko Ježić, *age*, s. VIII.
[38]Matija Mažuranić *Pogled u Bosnu*, Zagreb,1842 s.4.

bazı edebiyat tarihçilerinin, asıl amacının istihbarat toplamak olduğunu düşünmelerine yol açmıştır. [39]

Ivan ve Antun Mažuranić kardeşler döndüğünden bir süre sonra Matija'nın tuttuğu notları ve günlüğünü bir kitaba dönüştürmeye onu ikna ettiler ve *Pogled u Bosnu* (Bosnaya Bakış) kitabının yazılma aşaması böylelikle başlamış oldu. Kitap ilk önce siyasi nedenlerle isimsiz olarak yayımlansa da aslında yazarı en başından beri biliniyordu. Kitap yayınlandıktan üç yıl sonra ilk önce Çek diline çevrilmiştir. Hatta eser, Tade Smičiklas'ın[40] tanımıyla *'Hırvat nesirinin incisi'* olma ünvanını kazanmıştır.

Vinko Brešić, Hrvatski Putopisi *(Hırvat seyahat yazıları)* eserinde Matija Mažuranić'in bu yolculuğu için *'Matija, bir gizli politik İlir misyoneri olarak sahte belgelerle 1839 yılında Bosna'ya, Slavonya ve Sırbistan üzerinden gitmiştir ve orada durumları görüp "İlir bölgesi"nin özgürleşme şanslarını değerlendirmek için çalışmıştır, çünkü o bölge ciddi şekilde anti-Türk isyanları tarafından etkilenmişti'*[41] diye bahsetmektedir.

Matija, yolculuğu esnasında gördüğü, yaşadığı ve deneyimlediği her şeyi detayları ile kaleme almıştır. Böylelikle ileride yazacağı kitabın taslağını zamanla oluşturmuştur diyebiliriz. Hırvatistan'a döndüğünde ailesine Bosna'da neler gördüğünü, neler yaptığını anlattı. Yolculukta tuttuğu tüm notları ağabeylerine verdi. Ağabeyleri, Matija'nın notlarını okuduktan sonra, içinden bazı bölümlerden bazı notları çıkartarak bu metinleri bir kitap halinde yayımlamaya karar verdiler. Kitap, 1842 yılında

[39]Tatjana Paić-Vukić- Ekrem Čaušević, "Pogled u Bosnu" Matije Mažuranića kao povijesni izvor / "A look at Bosnia" by Matija Mažuranić as a historical source, Sarajevo,2006, s.179.
[40]Hırvat tarihçi, siyasetçi ve gazetecidir. Hırvat Bilimler ve Sanatlar Akademisi'nin başkanı, Zagreb Üniversitesi rektörü olarak tanınmıştır. (https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56776 Erişim tarihi: 17.03.2023 16:30).
[41]Vinko Brešić, *Hrvatski putopisi*, Zagreb 1997, s.43

“Bosna’ya Bir Bakış" yahut "Bir Hırvat Vatandaşının 1839-40 Yılları Arasında O Eyalete Kısa Bir Yolculuğu” adı ile, yazarın ismi olmadan yayımlandı. [42]

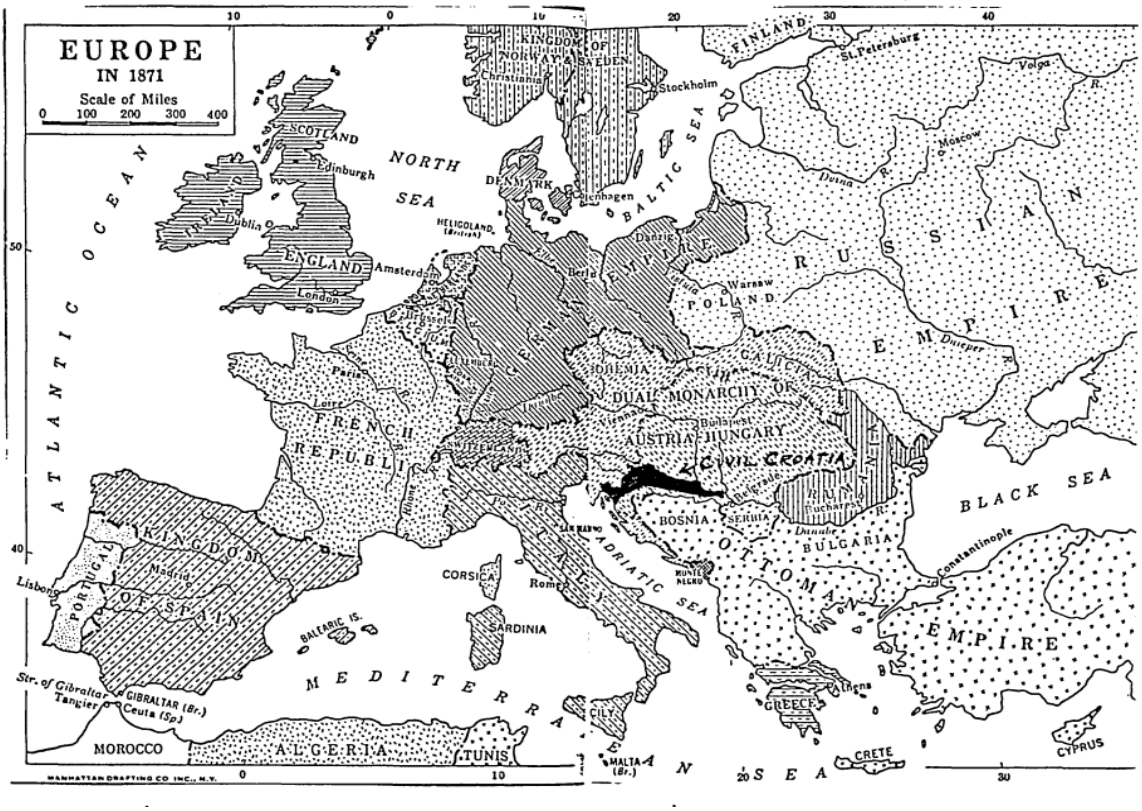
Marijan Šabić ise analizlerinde konu hakkında şöyle bir noktaya değinmektedir: *“Mažuranić’in ‘Pogled u Bosnu’ eserindeki sorun, gerçekten de kimin yazar olduğunu kesin olarak bilmiyor olmamızdır. Aslında, eseri yazanın kim olduğu konusunda kesinlik yoktur. Matija Mažuranić, el yazmasını daha eğitimli olan kardeşleri Antun ve Ivan Mažuranić'a düzenlemeleri için vermiştir, bu nedenle onların ve Matija'nın ne kadar katkısı olduğunu bilemiyoruz, özellikle de Matija daha sonra edebiyatla ciddi olarak uğraşmamıştır.”*[43]

Bu eser, Hırvat edebiyatında ilk gerçek seyahatname olarak kabul edilir. Seyahatnamede yazarın Bosna seyahati deneyimleri ve kısa bir süre Sırbistan'daki deneyimlerinden bahsedilir. Romantik edebiyatın özelliklerini taşıyan bu eserin edebi değeri, yayımlandığından beri övgüyle anılmaktadır.[44]

Ante Franić, *“Mažuranić'in Bosna'ya Bakışı, nesnel seyahat yazıları arasında genellikle edebiyat anlayışına en yakın olanıdır. Edebiyat tarihçileri genellikle onun 'kalıcı edebi değeri' üzerinde uzlaşırlar”* diye bahsetmektedir. [45]

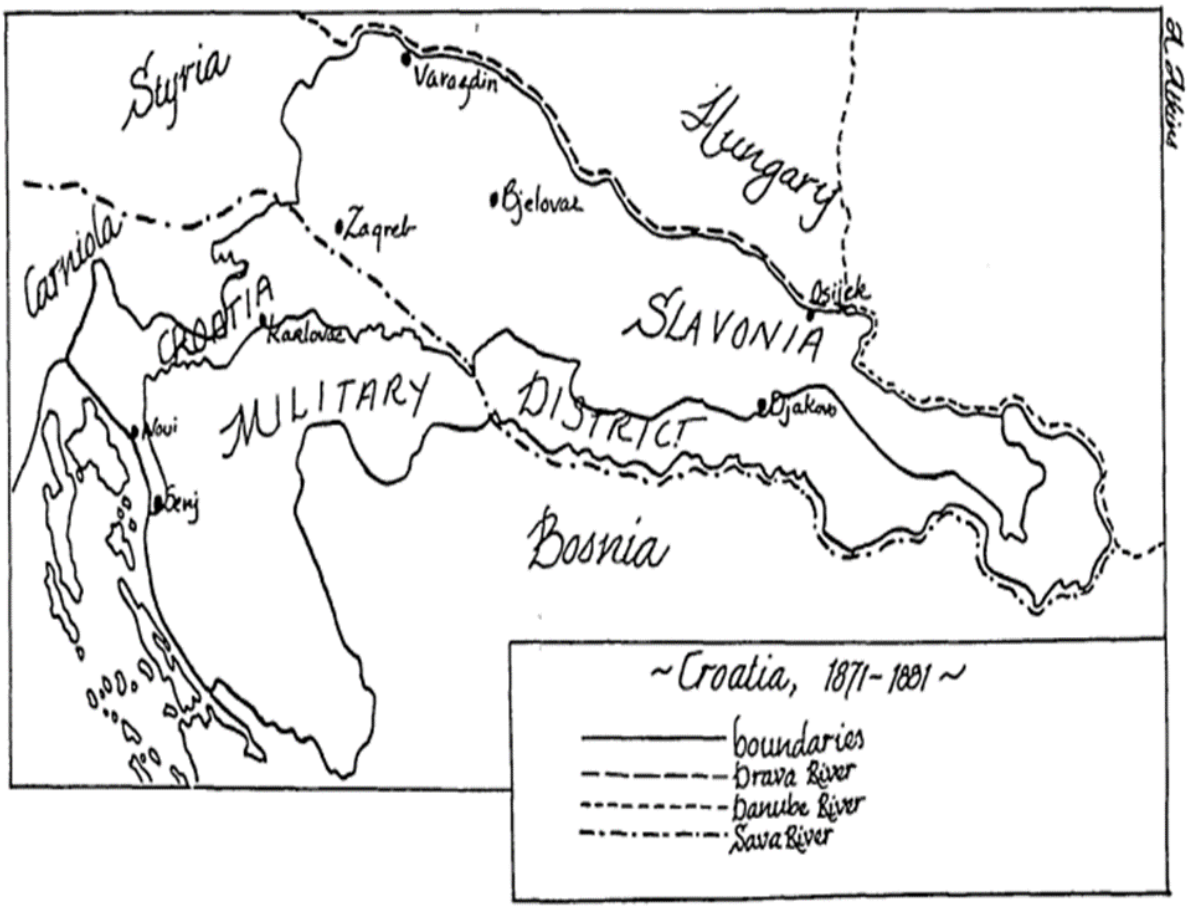
---

[42]Pogled u Bosnu, *age.*, s. 5.
[43]Marijan Šabić, “Hrvatski pogledi u Bosnu (1842.- 1858.- 1879.)”, *SLAVIA Dergisi Pro Slovanskou Filologi Ročnik 89*, Slavonski Brod 2019, s. 293.
[44]Pogled u Bosnu, *age*., s.5.
[45]Ante Franić, Hrvatski Putopisi Romantizma, Zadar 1983, s.44.

Fotoğraf 3. Yazarımızın yolculuk rotasını gösteren harita[46]

[46]James P. Krokar, *"Liberal Reform in Croatia, 1872-75: The Beginnings of Modern Croatia Under Ban Ivan Mazuranic",* 1980, s.5.

Fotoğraf 4 Yazarımızın yolculuk rotasını gösteren harita. [47]

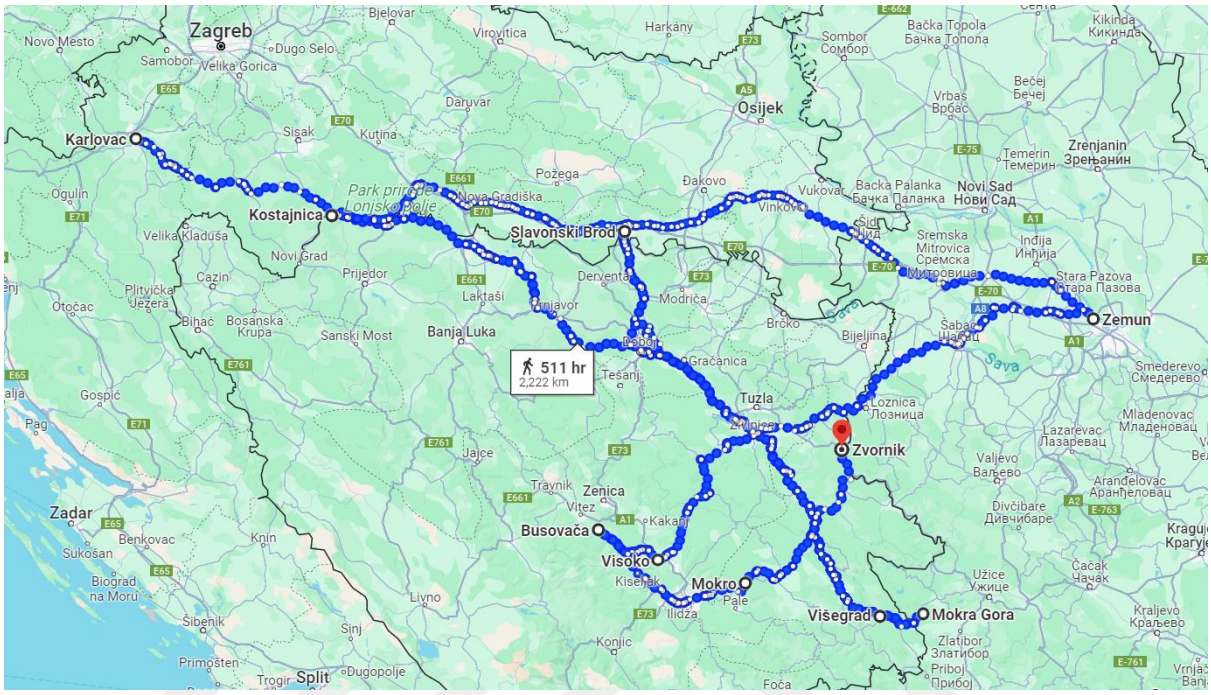
[47]Liberal Reform in Croatia, *age.*, s. 5.

2.2. Eserde Geçen Yerlerin Değerlendirilmesi

Eserde geçen yerleri daha iyi analiz edebilmek ve bu yerlerin birbirlerine uzaklığını anlayabilmek için farklı yazarların analiz ve yorumlarını karşılaştırarak bu süreci ve yolculuğu gösteren bir yol haritası da ortaya koyduk. Öncelikle daha iyi anlamamız için, Matija Mažuranić'in yolculuğa nasıl çıktığı sorusu sorulmalıdır.

> "*Mažuranić, Karlovac'tan Mokra Gora'daki karantina noktasına ulaşmak için tam otuz iki gün yolculuk yapmıştır, oysa Karlovac'tan Bosna sınırına sadece yaklaşık yüz kilometre vardır. Yaya olarak yola çıktığı için Kostajnice'ye gitmek isterken birkaç kez kaybolmuş, yiyecek ve kibritsiz yola çıkmış, sadece rakı içerek kahvaltı etmiş ve kavşaklarda çoğunluğun gittiği yöne gitmiştir. Tesadüfen bir tanıdıkla karşılaşmış ve bu kişi de muhtemelen bir dolandırıcı olup Bosna'ya onunla birlikte girmeye çalışmış, ancak yerel sipahi onu geri göndermiş, o da bu nedenle sonunda Slavonya üzerinden "bazen bir araç, bazen de yaya" olarak Sırbistan'a, Zemun'a gelmiştir. Tuna Nehrin'i delinmiş bir kayıkla geçtiği bölüm ise, dinamik seyahat hikayesinin en heyecan verici bölümlerinden birisini oluşturmaktadır"*.[48]

[48] Marijan Šabić, *age*, s.294.

Fotoğraf 5 Matija Mažuranić'in belirlediği ve yürüyerek takip ettiği güzergâh.

Yazar, yolculuğu esnasında bazı geceler ormanlarda konaklasa bile kimi yerlerde han ve kervansaraylarda da kalmaktadır. Konakladığı hanlarla ilgili düşüncesini şu şekilde belirtmiştir: *"Kışın bir gece bile orada kalınsa, 'han' kelimesini asla unutulmayacağını…"*. [49]

Mažuranić, Višegrad'daki Kontumaca'dan Saraybosna'ya gelişinin ardından uzun bir süre burada kalmıştı. Ayrıca, Travnik'te de uzun bir süre geçirmişti. Visoko, Busovača, Mokro ve Zvornik, onun için sadece geçici konaklama yerleri ya da yol üstü durakları olmuştu ve ilginç gezi olaylarından bazıları, yanıltıcı ya da nerede olduğunu bilmediği yerlerde gerçekleşmişti.'[50]

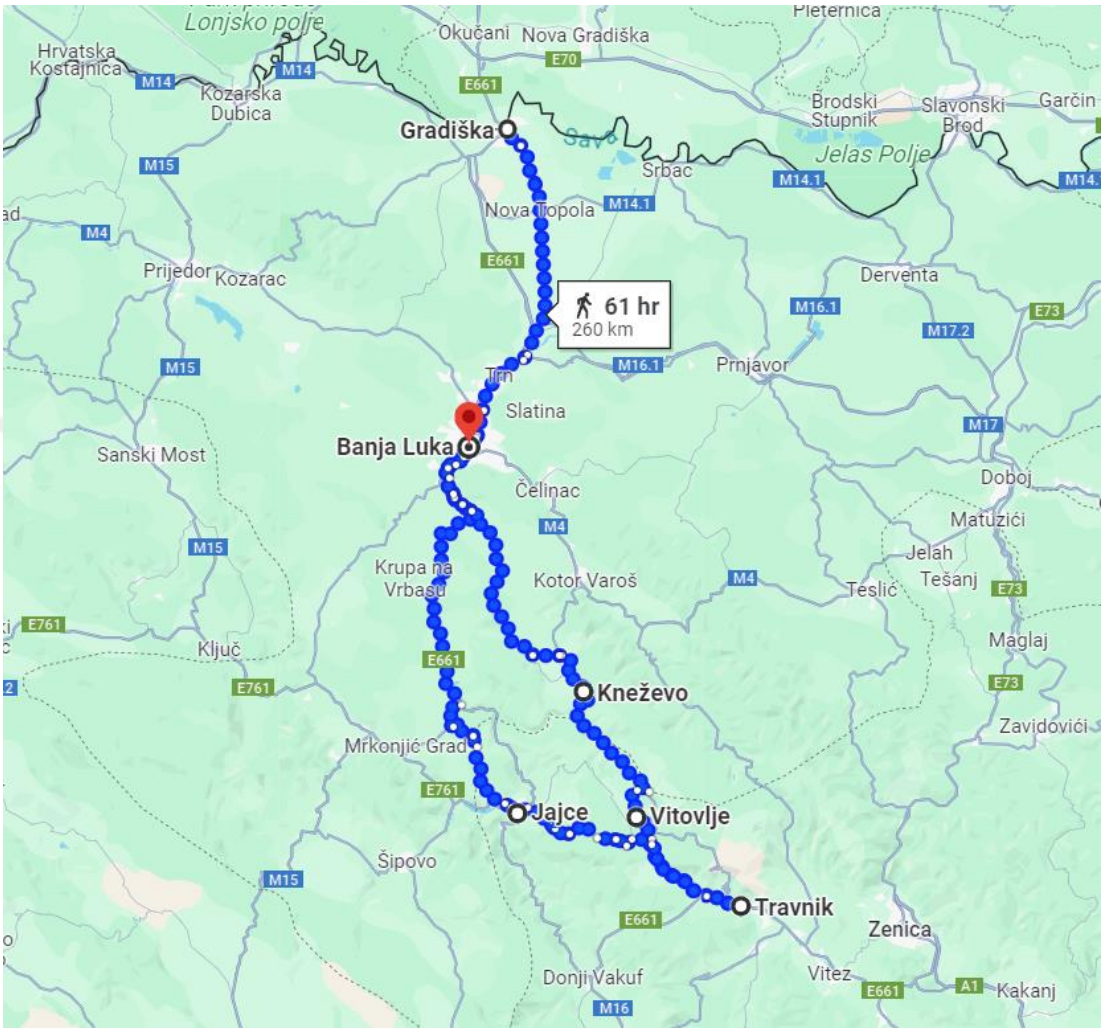
[49]Matija Mažuranić, "Pogled u Bosnu ili Kratak put u onu krajinu, učinjen 1839–40. po jednom domorodcu.", Zagreb, 1938. s.50.
[50]Marijan Šabić, *age*, s.296.

"Genç Matija, Bosna'daki yol durumuna pek dikkate almamıştı, tarlalardan, ormanlardan geçti ve eğer daha rahat hareket etmesinin yanı sıra kaybolmadığına dair güven hissi veren bir yol bulsa hemen memnuniyetini belli ederdi. At üzerinde seyahat ettiği zamanlarda, özellikle de Saraybosna'dan Travnik'e doğru olan yolların ne kadar kötü olduğunu ve üzerinden geçtiği yıkılmış ve güvensiz köprüleri fark ederdi. Çünkü Travnik yakınlarında başından bir kaza geçmiş ve bir başka köprüden geçerken düşmekten korkmuştur."[51]

Matija Mažuranić, Bosna'da 50 günden fazla süre geçirmiştir ve farklı bölgelerden geçerek uzun bir yol kat etmiştir. Bosna'da kaldığı ve geçtiği yerleşim yerlerini sıralayacak olursak şöyle sıralayabiliriz: Gradiška, Banja Luka, Varcar, Jajce, Travnik, Vitovlje, Skender Vakuf ve tekrar Banja Luka.

Bosna'da kaldığı ve geçtiği yerleşim yerlerini haritada şöyle gösterdik;

[51]Marijan Šabić, *age.,* s.298.

Fotoğraf 6 Yazarın 50 gün boyunca Bosna'da dolaştığı güzergâh

Mažuranić, Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat reformları henüz yeni uygulanmaya başlarken ve yazar tecrit edilmiş bir bölgede, yerel sipahilerin keyfi yönetimine tanık olduğu zamanlarda Bosna'ya seyahat etmiştir."[52]

[52]Marijan Šabić, *age*., s..292.

3.BÖLÜM: POGLED U BOSNU (*BOSNA'YA BİR BAKIŞ)* ESERİNDE GEÇEN TÜRKİZMLERİN ANALİZİ

Diller arasındaki etkileşimde, en sık alıntılanan ya da verilen unsurların başında kelimeler gelir. Dinî, edebî veya ticarî ilişkilerin yanı sıra siyasal etkileşimler de dil alışverişini etkiler. Bu etkileşimlerin yoğunluğuna bağlı olarak, diller arasında ödünç alınan unsurların sayısı artar.[53]

Dil, tarih boyunca diğer dillerden kelime ve ifadeleri ödünç almıştır. Bu ödünçleme ilişkileri, dilbilimcilerin dil tarihini anlamak için izlediği önemli bir yoldur. Slav dillerinin ödünç aldığı kelimelerin incelenmesi açısından türkizmler önemli bir kaynak teşkil eder. Çalışmamızın bu kısmında "Pogled u Bosnu *(Bosna'ya bir bakış)*" eserinde geçen türkizmlerin ses ve anlam değişikliklerini ayrı ayrı inceledik. Özellikle ses değişikliklerini dört temel başlık altında sıralarken, anlam değişikliklerini daha geniş bir bakış açısı ile ele aldık.

[53]Doğan Aksan, *age*., s.137.

3.1. Ses Değişmeleri

Bir dilin evrimindeki en önemli süreç ses değişmeleridir. Dilin fonolojik yapısındaki değişikliklere bağlı olarak meydana gelen değişimler, zamanla dildeki kelimelerin ve kalıpların anlamlarının da farklılaşmasına yol açabilmektedir. Böylelikle ses değişimleri kelimelerin zamanla farklılaşmasına ve anlamlarının değişmesine de olanak sağlamış olmaktadır.

Seslerin evrimi iki farklı şekilde meydana gelir: değişim ve gelişim. Ses değişimi, bir kelimenin içinde bir sesin yerinin çoğunlukla kendisine yakın başka bir sese bırakmasıyla ortaya çıkar. Diğer yandan, ses gelişimi, bir kelimenin içinde bir sesin, evrimleşmiş bir başka sese yerini bırakmasıyla gerçekleşir. [54]

Hırvatça, Türkçe kelimeleri kullanırken onları kendi ses sistemine uygun hale getirmek için bazı değişiklikler yapmıştır. Türk fonolojisi, 21 ünsüz ve 8 ünlü olmak üzere toplamda 29 sesten oluşur. Hırvat fonetik sistemi ise 30 ünsüz ve 6 ünlü *(a, ı, o, u, e, i)* olmak üzere toplamda 24 ünsüz *(b, c, č, ć, d, dž, đ, f, g, h, j, k, l, lj, m, n, nj, p, r, s, š, t, v, z, ž)* sesten oluşur.

Hırvatçaya geçmiş türkizmlerde dikkat edeceğimiz bir diğer nokta ise Batı Rumeli Türk ağızlarının Standart Türkiye Türkçesine kıyasla gösterdiği ses değişmeleri ile uyumlu bir ses sistemi içinde olmalarıdır.[55]

Çalışmamızda sunduğumuz örnekler sadece eserde bulunan örnekleri içerdiği için bütün türkizm kelimeleri kapsamamaktadır. Dolayısıyla, bazı ses değişikliklerinde örnekler sınırlıdır ve genellikle bir veya iki örnekle vermekle yetinilmiştir.

---

[54]Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İÜ Edb. Fak. Yayınları No: 785, Istanbul 1972, s.78.
[55]Ekrem Čauševič, *"Gramatika suvremenoga turskog jezika"*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb,1996.

Türkizmlerde, Hırvatçaya doğrudan geçmesine rağmen birçok fonetik değişiklik gözlenir. Bu durum, Türk ve Hırvat fonetik sistemlerinin farklılığından kaynaklanır. Ancak kendini bütünü ile koruyan ve olduğu gibi Hırvatçaya geçen türkizmler de mevcuttur.

Çalışmamızda ses değişmelerini 4 ana başlık altında inceledik: Bunlar sırası ile Ünlü değişimleri, ünsüz değişimleri, ses düşmeleri ve ses türemeleri olarak 4 ana başlık altında sıralanmıştır. Bu başlıklar altında yapılan değerlendirmeler eserden verilen örnekler ile detaylı bir şekilde sunulmuştur.

3.1.1. Ünlü Değişmeleri

Dilde ünlü değişmesi, bir dilin ünlülerinin telafuz ve fonolojik olarak değişmesidir. Dil evrimi ile ilgili olarak ortaya çıkan ses değişimi, dilin kullanımı, konuşma tarzı ve çeşitli etkiler gibi faktörlere bağlı olarak hızlanabilir.

Zeynep Korkmaz, *''Ünlülerin, ünlülere veya ünsüzlerin, ünlülere yaptığı etki sonucu bir ünlünün nitelik değiştirmesi olayıdır. Ünsüzlerin, ünlülere etkisinden doğan ünlü değişimi, ünlü daralması, ünlü kalınlaşması, ünlü incelmesi, ünlü genişlemesi, ünlü yuvarlaklaşması ya da ünlü düzleşmesi şeklinde kendini gösterir.''*[56] olarak tanımlamaktadır. (Korkmaz, 1992., s.159).

Türkçe kelimelerin Hırvatçaya geçişi sırasında özellikle ünlülerin büyük ölçüde değiştiğini gözlemliyoruz. Hırvatça, bu sesleri kendi dilinin ses yapısıyla uyumlu hale getirmiştir. Çalışmamızda tespit ettiğimiz ünlü değişmeleri sırası ile şunlardır: Ünlü daralması, ünlü genişlemesi, yuvarlak ünlünün düzleşmesi, düz ünlünün yuvarlaklaşması, kalın ünlülerin incelmesi, ince ünlülerin kalınlaşması gibi değişimler öne çıkmaktadır. Ayrıca, daha ayrıntılı bir inceleme dudak uyumunun

[56]Zeynep Korkmaz, "Gramer Terimleri Sözlüğü*''*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.159.

bozulması, gerileyici ünlü benzeşmesi, ilerleyici ünlü benzeşmesi, büyük ünlü uyumunun bozulması gibi konular da eserden örneklerle incelenmiştir.

3.1.1.a. Ünlü daralması

Ünlü daralması, bir kelimenin sonundaki bir ünlünün, ardından gelen bir ünlüyle aynı türden olmasının etkisiyle daralmasıdır.

Türkçede a ve e geniş önlüleri y ünsüzüyle başlayan bir ekten önce geldiklerinde daralarak ı, i, u veya ü ünlüsüne dönüşürler buna ünlü daralması denir.[57]

Çalışmamızda ünlü daralmasına yalnızca 2 örnek tespit edilmiştir:

o/ö>u/ü

ćupria <köprü, dušek <döşek

3.1.1.b. Ünlü genişlemesi

"Dar bir ünlünün, geniş bir ünlüye dönüşmesi ünlü genişlemesi olarak adlandırılır."[58]

Eserden ünlü genişlemesi örnekleri;

u/ü>o/ö

Koran <Kur'ân, korban bajram <kurban bayram

[57]Kerim Demirci, "Türkoloji İçin Dilbilim Konular Kavramlar Teoriler*"*, Ankara 2017.s.95.
[58]Nurettin Demir, Emine Yılmaz, "Türkçe Ses Bilgisi", Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2018 s. 81.

ı>a/ı>u; i>e / i>u

ahar <ahır, bešluk <beşlik, jastuk <yastık, jazuk <yazık, pašaluk <paşalık, berberbaša <berberbaşı, peke peke <peki peki

3.1.1.c. Yuvarlak ünlünün düzleşmesi

Dudak uyumuna göre yuvarlak olma özelliği gösteren ünlülerin, düz ünlüye dönüşme olayıdır.

Eserden örnek olarak **u>i** değişimi tespit edilmiştir;

čibuk <çubuk , komšiluk <komşuluk,

3.1.1.d. Düz ünlünün yuvarlaklaşması

Dudak uyumuna göre düz olma özelliği gösteren ünlülerin, yuvarlak ünlüye dönüşme olayıdır.

Eserde tespit edilen örnekler aşağıda verilmiştir.

a>u

ajluk <aylık, azur <azır, džanum <canım, murafet <marifet.

ı>u

furuna <fırın, munara <minare

3.1.1.e. Kalın ünlülerin incelmesi

Kelimelerin hecelerinde bulunan kalın ünlülerin veya ünlülerden birinin ince ünlüye dönüşmesi durumudur.

Eserde tespit edilen örnekler aşağıda verilmiştir.

berdak <bardak, dekik <dakika, kadiluk <kadılık, misir <mısır, rakija <rakı, munara <minare.

3.1.1.f. İnce ünlülerin kalınlaşması

Kelimelerin hecelerinde ince sırada bulunan ünlülerin ya da ünlülerden birinin kalın sıraya geçmesi durumudur.

Eserde tespit edilen örnekler aşağıda verilmiştir.

amanet <emanet, badava <bedava, berabar <beraber, česma <çeşme, čuruk <çürük, ćoso <köse, djumruk <gümrük, divanhana <divanhane, halal <helal, hazna <hazne, kula <kule, salam <selam, salamet <selamet, sunet <sünnet, teskera <teskere,

Aşağıda eserde tespit edilen, dudak uyumu bozulması, gerileyici ünlü benzeşmesi, ilerleyici ünlü benzeşmesi ve büyük ünlü uyumunun bozulması örnekleri verilmiştir.

3.1.1.g. Dudak uyumunun bozulması

Hırvatçada +lUk ekinin dudak uyumuna aykırı kullanımı, Türklerle etkileşimde oldukları dönemdeki Türkçenin yapısına uygundur. Türkiye Türkçesinde dudak uyumunun yaygınlaşması 18. yüzyıla dayanır; bu tarihten önce Eski Anadolu Türkçesinde önemli bir özellik olan dudak uyumsuzluğu, temas ettikleri dillere de yansımış olabilir. [59]

ajluk <aylık, azur <azır, bešluk <beşlik, čibuk <çubuk, durbin <dürbün, džanum <canım, jastuk <yastık, jazuk <yazık, kadiluk <kadılık, komšiluk <komşuluk, munara <minare, musafer <misafir, pašaluk <paşalık

[59]Hayati Develi, "18.Yüzyıl Türkiye Türkçesi Üzerine", Doğu Akdeniz,1998 s. 27.

3.1.1.h. Gerileyici ünlü benzeşmesi

Gerileyici ünlü benzeşmesi, bir kelimede bulunan son hecedeki ünlünün, önceki hecenin ünlüsünü etkileyerek ona benzemesine neden olan ses olayıdır.

amanet <emanet, badava <bedava, dekik <dakika, halaliti <helal, salam <selam, salamet <selamet

3.1.1.i. İlerleyici ünlü benzeşmesi

İlerleyici ünlü benzeşmesi, bir kelimede ilk hecedeki ünlünün sonraki hecenin ünlüsünü etkileyip ona benzemesi durumudur.

berabar <beraber, divanhana <divanhane, halat <alet, hazna <hazne

3.1.1.j. Büyük ünlü uyumunun bozulması

berdak <bardak, česma <çeşme, rakija <rakı, sunet <sünnet, teskera <teskere

3.1.2 Ünsüz Değişmeleri

Dilde ünsüz değişmesi, bir dilin fonolojik sistemindeki ünsüzlerin zamanla değişmesi veya evrimleşmesi olarak tanımlanabilir. Bu değişme, çeşitli nedenlerden dolayı, örneğin söyleyici topluluklarındaki fonetik veya fonolojik değişimler, dilin yapısındaki değişimler, kültürel veya coğrafi faktörler veya dilin evrimi sonucu ortaya çıkabilir.

Korkmaz'a göre, *"Bir ünsüzün kendisine yakın başka bir ünsüzle yer değiştirmesi"* anlamına gelir. [60]

[60] Zeynep Korkmaz, *age*. s. 192.

Abdulah Škaljić'in eseri "*Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*" adlı eserindee de belirttiği gibi türkizm kelimelerde **g = y** sesi olarak değişmektedir.[61]

beg> bey kelimesinde ki değişim de bu ses değişimine güzel bir örnektir.

Eserde geçen ünsüz değişmelerine örnekler;

"Türkçe'nin geçmişinde, Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde /g/ ve /g/ sesleri arasında belirgin bir ayrım vardı. Bugün ise bu seslerin çeşitli varyasyonları gözlemleniyor; özellikle Rumeli Türk ağızlarında bu farklar daha belirgin bir şekilde korunmuştur."[62]

aga<ağa, bašća <bahçe, beg <bey, bećar <bekar, bezbeli <besbelli, česma<çeşme, ćeif <keyif, ćemer <kemer, ćilim < kilim, ćitap <kitap, ćoso <köse, čupria <köprü, djaur <gavur, djumruk <gümrük, dućan <dükkân, espap <esvap, ıćindi<ikindi, kaur <gavur, magaza <mağaza, nutvak <mutfak, šalvale <şalvar, šećer <şeker, taman <tamam, teskera <tezkere, većil <vekil, večilašćia <vekilharç.

Kosova Türk ağızlarında da, g>c, k>ç ünsüz değişmeleri sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Sistemli olarak ince ünlülerin yanında kelime ve hece başında bu değişime rastlanır.[63]

3.1.3 Ses Düşmeleri

Belirli fonolojik bağlamlarda, ünlüler ve ünsüzler düşebilir. Bu düşmeler bazı durumlarda yazılı dilde de görülürken, bazı durumlarda sadece konuşma dilinde veya bölgesel dillerde kalır. Düşme olayı, tek bir kelimeye ek olarak kelime birleşimlerinde

[61]Abdulah Škaljić, *age*., s.31.
[62]Alper İğci, "Batı Rumeli Türkçesinde İki Ünlü Arasında /g/ ve /g/" *Turkish Studies* V. 8/9, Ankara, 2013 s. 1713.
[63]Cahit Başdaş, *Anadolu ve Kosova Türk Ağızlarında "g>c, k>ç" Değişmeleri*. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi sayı 8. s.490.

veya ek alımlarında meydana gelebilir. Ses düşmesi, kelimenin başında, ortasında veya sonunda olabilir. Ses düşmesi, hece sayısında azalmaya neden olursa, buna **hece düşmesi** veya **haploloji** adı verilir. [64]

Ses düşmesi, çoğunlukla kelimenin kısaltılmasıyla sonuçlanır. Bir sesli düşmesi ise aynı sırada bir hece düşmesi, dolayısıyla ona ilişik birkaç sesdeşin başka hecelere mal olması demek olur.[65]

Korkmaz, kelimelerin ön, iç ve son seslerinden birinin çeşitli etkenlerle kaybolması olayını *"kelimelerin başında, ortasında veya sonunda yer alan seslerden birinin, çeşitli nedenlerle kaybolması olayıdır"* şeklinde tanımlamaktadır.[66]

3.1.3.a. Tekleşme

"Yabancı kaynaklı bazı kelimelerin orijinalinde bulunan ikiz konsonantların tek olarak söylenmesine tekleşme denir."[67] Korkmaz' göre *"bazı sözcüklerin iç seslerindeki çift ünsüzlerin, tekleşmesi durumu"*[68]dur.*"*

Hırvatçaya geçen türkizm kelimelerde, yan yana bulunan iki ünsüzden birinin düştüğü gibi, bazen iki ünlüden birinin de kaybolduğu gözlenmektedir.

alah< allah, dženom <cehennem, jok valah <yok vallahi, zanat <zana

3.1.3.b. Ünlü düşmesi

drviš <derviş, jok valah <yok vallahi, pendžer <pencere, spahia < sipahi, Stambol< İstanbul, ustra <ustura

---

[64]Kerim Demirci, *age* s.89-90.
[65]Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri,* TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.58,
[66]Zeynep Korkmaz, *age* s. 129.
[67]Kerim Demirci, *age*. s.89.
[68]Zeynep Korkmaz, *age*, s.147.

3.1.3.c. Ünsüz düşmesi

abdes <abdest, bakal <bakkal, bat <baht, batlia <bahtlı, dućan <dükkân, djaur <gavur, eksik, lelek <leylek, mahala <mahalle, mehana <meyhane, sunet <sünnet, kafedžibaša <kahveci başı, tain <tayın

Ünsüz düşmelerini üç başlık altında inceleyebiliriz.

1. **Başta ünsüz düşmesi:** Bu durumda başta olan ünsüz düşmektedir.

   aps<hapis, amandžik<hamamcık, azur<hazır, esap <hesap

2. **Ortada ünsüz düşmesi:** Genellikle, ortada ünlü düşmesiyle ünlü karşılaşması (hiatus) oluşur. Bu durumda, ortada bulunan iki ünsüzden biri düşürülerek tek ünsüz kullanılır

   Ortada ünsüz düşmesi ve ünlü karşılaşmasına *(hiatus)* örnekleri;

   cauš <çavuş, karaula <karakol, kaur <gavur, mukaet <mukayyet, saibia <sahip, siaset <siyaset, tain <tayın, vilaet < vilayet, ziafet < ziyafet, zian < ziyan,

3. **Sonda ünsüz düşmesi:** Bu durumda sonda olan ünsüz düşmektedir.

Mažuranić'in eserinde sonda ünsüz düşmesine ve hece düşmesine yalnızca bir örnek tespit edilmiştir.

Sonda ünsüz düşmesi; saba <sabah,

Hece düşmesi; mur <mühür

3.1.4 Ses Türemeleri

Ünsüz türemesi dilbilgisel açıdan çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Başta *h* düşmesi veya *h* türemesi gibi durumlar gözlemlenebilir. Özellikle Slav dillerinde sıkça rastlanan sonda ünlü türemesi ise belirgin bir özelliktir. Alıntılanan sözcüklerin ses yapısının değişmesinde, fonetik açıdan en belirgin örnek budur. Ayrıca, sözcükler isimden fiile dönüştürülürken sonda ünsüz türemesi de meydana gelebilir.

3.1.4.a Ünlü türemesi

Korkmaz'a göre; "*seslerin özelliklerine ya da birbirleri ile birleşme koşullarına bağlı birtakım sebeplerle, Türkçeye ve dilimize girmiş yabancı kelimelerin ön, iç ve son seslerinde ünlü ya da ünsüz türemesi, biçiminde kendini gösteren ses olayıdır*."[69]

Çalışmamıza konu olan eserden ünlü türemesine örnek olarak *"rakija <rakı"* kelimesini verebiliriz.

3.1.4.b Sonda ünlü türemesi

ašćia <aşçı, baka <bak, čaršija <çarşı, činia <çini, ćupria <köprü, degramadžia <doğramacı, dura <dur, džamia <cami, furuna <fırın, handžia <hancı, jabandžia <yabancı, kadia <kadı, karaula <karakol, kašika <kaşık, kiria <kira, kiridžia <kiracı, komšia <komşu, mandala <mandal, mazgala <mazgal, mehandžia <meyhaneci, odadžia <odacı, odaja <oda , osmanlia <osmanlı, sarajlia <saraylı, rakija <rakı, saibia <sahip, spahia <sipahi, sunetžia <sünnetçi, šalvale < şalvar, topčia<topçu, tutundžia<tütüncü, večilašćia <vekilharç, zanatdžia <zanaatçı.

[69]Korkmaz, age., s. 131.

3.1.4.c Sonda ünsüz türemesi

Ünsüz türemesi; "*Kelime ön, iç ve son seslerinde kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayıdır*."[70]

Çalışmamıza konu olan eserden iki adet sonda ünsüz türemesi örneği tespit edilmiştir.

belaj <bela, parah <para

[70]Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları,* TDK yayınları, Ankara, 1994, s. 163.

3.2. Anlam Değişmeleri

"Anlam dediğimiz olgu, zaman ve mekânın etkisinden bağımsız olarak sürekli değişime uğrar. Dilin dinamik yapısı gereği, bir kelime ölmediyse, zamanla ve çevresel faktörlerle hem ses hem de anlam bakımından değişime açıktır."[71] *"Yabancı kelimeler, girdikleri dilde sadece ses değil, aynı zamanda biçim ve anlam değişikliklerine de uğrarlar."*[72]

Balkan dillerinden ödünç aldığımız her kelime, aynı zamanda kendi dilimizde de kullandığımız kelimelerdir. Bu nedenle, bu kelimeler, kendi dillerinde yaşadıkları için anlam daralması, genişlemesi, kötüleşmesi, iyileşmesi gibi anlam değişimleri geçirirken, kaynak dillerinde kendi kavram dünyalarını oluşturmaktadırlar.

> *"Anlambiliminin evvelden beri üzerinde durduğu konuların başında anlam değişmeleri gelir. Anlam değişmeleri teriminin kapsamını bir göstergenin başlangıçta dile getirdiği kavramda bir daralma, bir genişleme belirmesi ya da aynı sözcüğün bir zaman sonra başka bir kavramı anlatır duruma gelmesi olarak belirleyebiliriz."*[73]

Zeynep Korkmaz'a göre ise anlam değişmeleri, "bir kelimenin gösterdiği anlamdan az yahut çok uzaklaşıp yeni bir anlam kazanmasına anlam değişmesi denmektedir. Bu durum, geniş kapsamlı ele alındığında; anlam genişlemesi, anlam daralması, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi gibi değişme olaylarını da içine alsa bile asıl bir anlamdan başka bir anlama, bir kavramdan başka bir kavrama geçiş ile ilgili anlam değişmelerininin bütününü kapsamaktadır."[74]

"Bu kelimelerden bazılarının alıcı dilde karşılığı yokken bazılarının ise mevcuttur. Karşılığı olmayan kelimeler, genellikle kendi gerçek anlamlarını koruma

---

[71]F. Sibel Bayraktar, a.g.m., s.24.
[72]Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim,* TDK Yayınları, Ankara 2009, s.31.
[73]Doğan Aksan, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi,* Engin Yayınevi, Ankara 2009, s.88.
[74]Zeynep Korkmaz, *age*., s.10.

eğilimindedir. Ancak eğer karşılığı varsa, alıntılanan kelimeye bir terim anlamı verilir ve kullanımı için daha sınırlı bir alan tahsis edilir."[75]

Aşağıda eserden verilen örnekler anlam değişmelerini anlamamıza yardımcı olacaktır;

taman> tamam – "*1.Bütün, tüm 3.Yanlış ve yalan olmayan. 4. Tamamlanmış, bitmiş 5. Evet. 6. Beğenilmeyen bir iş veya öneri karşısında söylenen bir söz."*[76] /Eserde ise yalnızca ***olması gerektiği kadar*** anlamında kullanılmıştır.

berdak <bardak – *"1.Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap 2. Bu kabın alacağı miktarda olan 3. Boduç, çamçak. 4. Toprak testi."*[77] / Eserde ise ***saplı kazan kovası*** anlamında kullanılmıştır.

baša <usta – *"1.Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse 2. Zanaat öğreticisi. 3. Zanaatçılar için unvan: 4. Eli uz, işinin eri, becerikli, mahir 5. Osmanlı Devleti'nde saraydaki cariye ve hizmetlilerin kıdemlisi. 6. Akıl veren veya öğreten kimse."* / Eserde ise ***usta*** anlamında kullanılmıştır.

čauš <çavuş –*"1.Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse. 2. Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli. 3. Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli. 4. Onbaşıdan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş: 5. Askerî okullarda sınıf başkanı."*[78] / Eserde ise ***bir Türk ünvanı*** anlamında kullanılmıştır.

---

[75]F. Sibel Bayraktar, "Türkçeden Balkan Dillerine Verilen Sözcükler ve Ağız İlişkisi", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 8, s.15, 2018, s. 22-32.
[76] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 00:43.
[77] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 00:45.
[78] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 00:45.

<u>džumbuš <cümbüş</u> - "*1.Eğlence 2. Canlılık, 3. Maden gövdeli, Tambura benzer bir saz. / Eserde bu kelime iki anlamda kullanılmıştır: Birinci anlamı* ***neşe,*** *ikinci ise* ***kargaşa*** *anlamında kullanılmıştır*."[79]

Bu kelime günümüz Hırvatçasında ise gürültü ve kargaşa anlamında kullanılmaktadır.

3.2.1 Başka Anlama Geçiş

Başka anlama geçiş, (semantic transfer), bir kelimenin çok farklı bir anlamı ifade etmeye başlaması durumudur.[80]

<u>džambas <cambaz</u> – "*1. Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat 2. At alıp satan veya yetiştiren kimse 3. Usta, becerikli kimse. 4. Osmanlı Devleti'nde atlı olan ve savaşlarda padişahın önünde düşmana karşı ilk saldırıya geçen birlik. 5. Kurnaz, hileci, hilekâr."* [81]/ Eserde ***kötülüğü tahmin eden kimse*** anlamında kullanılmıştır.

<u>salaš <salaş</u> - 1.Sebze, meyve vb. satmak için kurulmuş, eğreti, derme çatma dükkân 2. Tahtadan yapılmış (baraka) 3. Uyumsuz, derme çatma, kötü görünen. / Eserde ***çiftlik*** anlamında kullanılmıştır.

<u>sarajlia <saraylı</u> - Osmanlı Devleti'nde padişah sarayında bulunmuş olan (kadın). / Eserde ***Saraybosnalı*** anlamında kullanılmaktadır.

---

[79]Bkz. s.80
[80]Caner Kerimoğlu, *Genel Dilbilime Giriş, Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim Göstergebilim ve Türkoloji*, Ankara 2014, s.210.
[81] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 22:15.

siaset <siyaset – *"1. Politika 2. Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış."* [82]/ Eserde ***kötülük, şiddet*** anlamlarında kullanılmaktadır.

3.2.2 Yakın Anlama Geçiş

Günay Karaağaç'a göre yakın anlama geçiş *"Gösterdikleri kavram ve taşıdıkları anlam bakımından birbirine yakın olan sözler yakın anlamlı sözlerdir."*[83] eserde karşılaştığımız örnekler ise şunlardır:

aferim <doğru - 1.Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo 2.Öğrencilere verilen beğenme ve takdir kâğıdı. / Eserde ***doğru*** anlamında kullanılmıştır.

ajan <ayan- 1-Osmanlılarda, bir kentin ileri gelenleri. 2.Osmanlılarda, XVIII. yüzyıldan bu yana illerin yönetiminde yetki kazanmış yerli kişiler. 3.Ayan Meclisi üyesi. / Eserde ***bir Türk subayı*** anlamında kullanılmıştır.

drviš <derviş- Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse, Alperen. 2. Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş kimse. 3. Alçak gönüllü ve her şeyi hoş gören kimse. 4. Kırlangıç balığının pek küçüğü. / Eserde ***Muhammedî bir rahip*** anlamında kullanılmıştır.

haram <haram – *"1. Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı. 2. Yasak."*[84] / Eserde ***lanet*** anlamında kullanılmıştır.

---

[82] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 20:15.
[83]Günay Karaağaç, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 128.
[84] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 20:20.

musafer <misafir - 1.Konuk 2. Gözün saydam tabakasında herhangi bir sebeple oluşan beyaz leke. / Eserde **y*olcu*** anlamında kullanılmıştır.

3.2.3. Anlam Genişlemesi

Anlam genişlemesi *(semantic extension),* bir kelimenin ilk anlamından daha geniş, yeni anlamlar kazanmasıdır. Dilde anlam genişlemesi, kelimenin orijinal anlamının yanı sıra yeni anlamlar edinmesi olarak tanımlanabilir.[85]

Doğan Aksan'a göre; *"Türkçenin yayıldığı çeşitli alanlar için yüzyıllara göre bu çeşit anlam olaylarının saptanması hem Türkçe hem de dil bilimi yönünden özellikle değişmelerdeki etkenlerin aydınlatılması bakımından yararlı olacaktır*".[86]

Dillerde en sık rastlanan değişimlerden biri de anlam genişlemesidir. Bu, anlam daralmasının tam tersi bir süreci ifade eder. Başlangıçta belirli bir anlama sahip olan bir kelime, zamanla daha genel bir türü ifade etmek için kullanılmaya başlanır.[87]

bakal <bakkal - 1. Yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satan kimse. 2. Bu maddelerin satıldığı dükkân. / Eserde ***tüccar*** anlamında kullanılmıştır.

baš <baş - 1. İnsan vücudunun ağız, duygu organları ve beyni içine alan en ön bölgesi. 2. Herhangi bir hayvanın bu bölgeye karşılık olan yapısı. Sefal, kafa. 3.Bakteriyofajlarda ikozahedral şekilli, DNA içeren kısmı. 4.Miyozinin bir parçası. Fosfolipitlerin yağ asitleri içermeyen kısmı. 5. Spermlerde haploit çekirdeğin bulunduğu kısmı. / Eserde ***tamamen*** anlamında kullanılmıştır.

---

[85]Caner Kerimoğlu, age, s.209.
[86]Doğan Aksan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi (Ana Çizgileriyle*), DTCF Yayınları, Ankara 1978, s. 137-138.
[87]Kerim Demirci, *Türkoloji için Dilbilim, Konular Kavramlar Teoriler,* Ankara 2017, s.231

ziafet < ziyafet - Eğlenmek veya bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek, şölen, toy. / Eserde ***Onur, saygı, ziyafet*** anlamında kullanılmıştır.

3.2.4. Anlam Daralması

Anlam daralması (semantic restriction), bir kelimenin eskiden karşıladığı anlamların bir bölümünü kaybederek daha sınırlı bir anlama sahip olmasına denir.[88]

> *"Önceleri daha geniş bir kapsama alanına sahip olan bir kelimenin zamanla daha dar bir kapsama sahip olması anlam daralmasıdır. Daralmaya uğramış kelimeler, daha fazla çeşitlilikte varlık gösterirken, günümüzde sayıca azalmışlardır. Anlam daralmasına uğrayan kelimeler, çağrışım yaptırdığı anlam alanı kısıtlandığı için daralmıştır."*[89]

Anlam daralması çalışmamızda en çok rastlanan anlam olayıdır. Bu nedenle, burada sadece beş örnek sunmaya karar verdik.

aga < ağa - 1.Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse. 2.Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen unvan. 3. Büyük kardeş, ağabey: 4. Okuryazar olmayan yaşlı kimselerin adlarıyla birlikte kullanılan san. 5. sf. mec. Cömert, eli açık. 6. hlk. Koca. 7. tar. Osmanlı Devleti'nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî san. / Eserde ***Efendi, sahip*** anlamında kullanılmıştır.

akšam < akşam - 1. Gündüzün son ve gecenin ilk saatleri. 2. Gece 3. Akşam ezanı. 4. Akşam namazı. / Eserde ***karanlık, dua okunmadan önceki karanlık*** anlamında kullanılmıştır.

---

[88]Caner Kerimoğlu, *age*., s.209.
[89]Kerim Demirci, age., s.2

<u>bajram < bayram</u> – *"1. Millî veya dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler. 2. Özel olarak kutlanan gün 3. Sevinç, neşe."*[90] / serde ***Türk Bayramı, Türk kutlaması*** anlamında kullanılmıştır.

<u>čibuk < çubuk</u> – *"1. Körpe dal: 2. Değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey. 3. Tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık. 4. Kumaşta düz çizgi. 5. Ana direkler üzerine sürülen ikinci ve üçüncü direk parçası."* [91]/ Eserde ***uzun ağızlık*** anlamında kullanılmıştır.

<u>top < top</u> – *"1. Birçok spor oyununda kullanılan, türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış yuvarlak nesne 2. Bazı aletlerde bulunan toparlağımsı parça 3. Kumaş, kâğıt gibi şeylerin belli miktardaki bağı, ferde 4. Kumaş, kâğıt vb. şeylerin düzenli bir yığın durumuna getirilmiş bağı. 5. Yuvarlak biçimde olan, toparlak 6. Tamamen, bütünüyle. 7. Homoseksüel erkek. 8. Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah."*[92] / Eserde ***gülle, ateşli silah*** anlamında kullanılmıştır.

3.2.5 Anlam Kötüleşmesi

Anlam kötüleşmesi, bir kelimenin aslında olumlu olarak algılanan bir kavramı daha olumsuz bir anlamla ifade etmeye başlaması sürecidir. Batı kaynaklarında, genellikle "pejorasyon" olarak adlandırılır. Bazı durumlarda, eskiden olumlu anlam taşıyan bir kelime, yeni bir olumsuz durumu ifade etmek için benzetme veya başka yollarla kullanılarak, bu yeni durumu adlandırmak için kullanılabilir.[93]

[90] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 22:45.
[91] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 22:50.
[92] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 29.05.2024 22:52.
[93]Kerim Demirci, Türkoloji için Dilbilim, Konular Kavramlar Teoriler Ankara 2017.Ss. 229.

Anlam kötüleşmesi, aynı zamanda anlam daralması olarak da düşünülebilir çünkü olumsuz bir yönde değişen kelimeler, daha geniş bir anlamdan daha sınırlı bir anlam alanına indirgenirler.[94]

"Bazı kelimelerin anlam kötüleşmesine uğramış olması, genel Türkçe sözlükteki anlamıyla uyumlu olmamasına rağmen argo sözlükteki anlamıyla örtüşmesi, sokak dilinin ortaklığını ve aynı zamanda argolaşma sürecinin benzer mantıkla işlediğini gösterir."[95]

dženabet <cenabet- 1. Cünüp. 2. Pis, kötü, hoşlanılmayan (kimse veya şey 3.Cünüplük. / Eserde ***Hiçlik, cenabet, düzenbaz, alçak, baş belası*** anlamında kullanılmıştır.

haram <haram – *"1. Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı. 2. Yasak."*[96] / Eserde ***lanet*** anlamında kullanılmıştır.

džambas <cambaz - 1. Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat 2. At alıp satan veya yetiştiren kimse 3. Usta, becerikli kimse. 4. Osmanlı Devleti'nde atlı olan ve savaşlarda padişahın önünde düşmana karşı ilk saldırıya geçen birlik. 5. Kurnaz, hileci, hilekâr. / Eserde ***kötülüğü tahmin eden kimse*** anlamında kullanılmıştır.

[94]Kerim Demirci, age S. 230.
[95]F. Sibel Bayraktar, "Balkan Dillerine Geçmiş Türkçe Sözcüklerde Anlam Kötüleşmesi", *Trakya Üniversitesi Uluslararası Söz Sanat Sağlık Sempozyumu*, Edirne 2016, s. 35.
[96] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:15.

siaset <siyaset – *"1. Politika 2. Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış."*[97] / Eserde ***kötülük, şiddet*** anlamlarında kullanılmaktadır.

3.2.6 Anlam İyileşmesi

Anlam iyileşmesi (amelioration), bir kelimenin insanlarca daha olumlu bulunan bir kavramı ifade etmeye başlaması durumudur.[98] Kötü anlamı olan kelimelerin zamanla anlam iyileşmesine uğraması sıkça karşılaşılan bir durumdur.[99] Anlamın iyileşmesi, bir kelimenin veya ifadenin zaman içinde daha olumlu bir anlam kazanmasıdır. Çalışmamızda, anlam iyileşmesine ilişkin tek bir örnek tespit ettik.

beg <bey - 1. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü: *2.* Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz 3. Eş, koca 4. İskambil kâğıtlarında birli, as. 5. Erkek sıfatlarının hemen arkasına eklenir. 6. Küçük bir toplumun veya küçük bir devletin başkanı 7. Komutan 8. Zengin, ileri gelen kimse, bay. / Eserde ***Türk soyluları*** anlamında kullanılmıştır.

3.2.7 Anlam Somutlaşması

Günay Karaağaç, Somutlaştırmayı "*Dil kullanımında soyut kavramları somut örneklerle ifade etmeye yönelik bir yaklaşım"* olarak tanımlamıştır.[100]

Çalışmamızda, anlam iyileşmesine ilişkin tek bir örnek tespit ettik.

amanet <emanet - 1. Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişice korunması gereken eşya, kimse vb., inam, 2. Bir kimse ile birine gönderilen şey. 3.

---

[97] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:15.
[98]Caner Kerimoğlu, age s.210.
[99]Kerim Demirci, age.s.228.
[100]Günay Karaağaç, Türkçenin Dilbilgisi, Akçağ Yay. Ankara 2012, s. 704.

Eşyanın ücret karşılığı geçici bir süre bırakıldığı yer. 4. Can, ruh. / Eserde ***yeminli beyan*** anlamında kullanılmıştır.

3.2.8 Kelime Türetme

Hırvatça'da türkizm, bir kelimenin üzerine Hırvatça bir ek veya yeni bir tamlama eklenerek yeni bir kelime oluşturulmasına denir. Bu, bir kelimenin belirli bir kısmının çıkarılması veya bir ek eklenmesi suretiyle yeni bir kelime oluşturma sürecidir. Oluşan kelimenin anlamı bazen orijinal kelimeye yakın olabilirken, bazen tamamen farklı bir anlam da taşıyabilir.

Örneğin Türkçe ***aşık*** kelimesini fiil haline getirerek "**aşikovati**" *(flört etmek)* ve yeni bir tamlama ekleyip "**aşıkmahala**" *(aşık mahallesi)* oluşturulmuştur.

3.2.9 Eşanlamlı kelimeler

Eserde kullanılan türkizmlerin çoğunlukla eş anlamlı olarak kullanıldığını görülmektedir. Bu kelimeler hem Türkçede hem de Hırvatçada aynı anlamlarda kullanılmıştır. Eserden karşılaştığımız örnekler şunlardır:

bina <bina, čaršija <çarşı, čorba <çorba, džamia <cami, findžan <fincan, harem < harem, hodža <hoca, bašća <bahçe, budala <budala, ćilim < kilim, dućan < dükkan, durbin <dürbün, dženet < cennet, ferman < ferman, jastuk <yastık, jazuk < yazık, kašika < kaşık, mahala < mahalle, mejdan < Meydan, osmanlia < osmanlı.

MATİJA MAŽURANİĆ'İN POGLED U BOSNU-BOSNAYA BAKIŞ ADLI ESERİNDE KULLANILAN TÜRKİZMLER[101], ANLAM DEĞİŞMELERİ

Hırvatça kelime	Yazarın açıklaması	Türkçe Karşılığı	TDK Sözlük Anlamı	Anlam değişmesi
Abdes, Abdest	Yıkanma	Abdest,	*"Müslümanların, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme yoluyla yaptıkları arınma*."[102]	Anlam daralması.
Örnek Cümle: *"Kraj divanhane je načinjeno, gdě se obično umivaju i **abdes** uzimaju."* (Bkz.: Mažuranić,1842., s.29). Anlamı: Divanhane[103] el yüz yıkanılan ve **abdest** alınan yer olarak yapılmıştır.				

[101] Burada yer alan açıklamalar eserin içinde yer alan ve Matija Mažuranić'in bizzat hazırladığı sözlükçe kısmından alınmıştır.
[102] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:15.
[103] Divanhane, halka geçmemiş bir kelimedir. Kitapta yazarın açıklamasına göre; *Divanhana*, daha iyi evlerde ve tüm kahvehanelerde ve meyhanelerde bulunan bir çardak türüdür; yaz aylarında Türklerin oturup sohbet ettikleri bir yerdir. *(s.11)*

Aps	Hapishane	Hapis,	*"1. Bir yere kapatıp salıvermeme.2. Yasalara göre suçu belirlenen bir kimseyi cezaevine koyma cezası. 3. Cezaya çarptırılmış suçluların kapatıldıkları yer, cezaevi, hapishane 4. Pulları salıvermemek, kapatmak temeline dayanan bir çeşit tavla oyunu. 5. Mahpus."* [104]	Eş anlamlılık.
Örnek Cümle: *"Hajde u **aps** (pod zatvor), dokle neplatiš toliko i toliko stotinah grošah."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.30). Anlamı: Belirli bir miktar para ödeyinceye kadar **hapishaneye** gir.				
Aferim	Doğru!	Aferin!	*"1.Övme, takdir, beğenme vb, duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo. 2.Öğrencilere*	Yakın anlama geçiş.

[104] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:20.

			verilen beğenme ve takdir kâğıdı.”[105]	
Örnek cümle: “***Aferim,*** *pravo, pravo!”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Aferin,** Bravo bravo!				
Aga	Efendi, sahip	Ağa,	*“1.Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse. 2.Halk arasında sayılan ve sözü geçen erkeklere verilen unvan. 3. Büyük kardeş, ağabey: 4. Okuryazar olmayan yaşlı kimselerin adlarıyla birlikte kullanılan san. 5. sf. mec. Cömert, eli açık. 6. hlk. Koca. 7. tar. Osmanlı Devleti'nde bazı kuruluşların başında bulunanlara verilen resmî san.”*[106]	Anlam daralması.

[105] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:25.
[106] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:26.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Kad kakov aga umre, onda ga njegovi poslědnji zakopaju obično u dvorište, ili u vrt, Ali ako tamo neimaju města, tako kod puta, kud ljudi prolaze.” (Mažuranić, a.g.e., s.12).

Anlamı: Ağanın birisi öldüğünde, akrabaları onu genellikle evinin avlusuna, ya da bahçeye gömerler, ama eğer orada bir kasabaları yoksa, o zaman insanların geçtiği yol kenarına.</td></tr>
<tr><td>Ahar</td><td>Ahır</td><td>Ahır</td><td>“Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı.”[107]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Valaha, ja vam ih neću goniti «kaže,» idjite dolě u ahar, osamarite konje, pak hodite sami u glavicu.” (Mažuranić, a.g.e., s.12).

Anlamı: Vallahi, onları size getirtmeyeceğim, ahıra gidin, atları eyerleyin ve sonra kendi başınıza yolculuğa çıkın diyor.</td></tr>
<tr><td>Ajan</td><td>Bir Türk subayı</td><td>Âyan</td><td>“1.Osmanlılarda, bir kentin ileri gelenleri. 2.Osmanlılarda, XVIII. yüzyıldan bu yana illerin yönetiminde yetki</td><td>Anlam daralması ve

Yakın anlama geçiş.</td></tr>
</table>

[107] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:30.

			kazanmış yerli kişiler. 3.Ayan Meclisi üyesi.”[108]	
Örnek cümle: *“Nego bi jedno poklonio **ajanu**, a drugo kadii; a poslě možete ići po svoj Turskoj kuda vam drago.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.8). Anlamı: Bunun yerine birini **ayana**, diğerini kadıya hediye edersiniz ve sonra Türkiye'nin her yerine dilediğiniz yere gidebilirsiniz.				
Ajluk	Resmi Rüşvet	Aylık,	*“1.Birine, görevi karşılığı olarak veya geçimi için her ay ödenen para, maaş. 2.Bir ay içinde olan: 3. Bir ay süren.4.Ayda bir kez yapılan veya çıkan: Aylık toplantı. Aylık rapor. Aylık dergi.5.Belirli aydan beri var olan 6. Bir ay için.”*[109]	Anlam daralması ve Anlam kötüleşmesi.
Örnek cümle: “*da zašto uzimaš sto i petdeset grošah **ajluka** na měsec, kad nisi kadar obavljati posla, koi na te spada?* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.20).				

[108] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:35.
[109] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:36.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: evet, sana ait olan işi yapacak gücün yokken neden ayda yüz elli groschi[110] aylık alıyorsun?</td></tr>
<tr><td>Akšam</td><td>Karanlık, Dua okunmadan önce ki karanlık</td><td>Akşam</td><td>“1. Gündüzün son ve gecenin ilk saatleri. 2. Gece 3. Akşam ezanı. 4. Akşam namazı.”[111]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “U večer opet klanjaju akšam, a dva sahata poslě klanjaju jaciu.” (Mažuranić, a.g.e., s.32).
Anlamı: Akşam vakti yine akşamı kılıyorlar ve iki saat sonra yatsı namazı kılınır.</td></tr>
<tr><td>Alah</td><td>Tanrı</td><td>Allah</td><td>“Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı.”[112]</td><td>Eşanlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Na to ga svi redom obdariše, kad mu je dragi Alah dao viděti, i pustiše gakući.” (Mažuranić, a.g.e., s.12).

Anlamı: Bunun üzerine, Allah'ın ona bu denli derin bir anlayış bahşettiğini fark edenler, adamı hediyelerle ödüllendirip evine dönmesine izin verdiler.</td></tr>
</table>

[110] Groschi: Kuruş.
[111] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:40.
[112] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:42.

Amandžik	Odaların içinde yüklük olarak da kullanılan küçük banyo.	Hamamcık	*Küçük hamam, gusülhane.*	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: "*U dolapu za pećju je* ***amandžik*** *(kupelj), a s ove strane peći stoji odora.*" (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: Ocağın arkasındaki dolabın içinde bir **hamamcık** *(amandžik)* bulunuyor, ocağın diğer tarafında ise kıyafetler yer alıyor.				
Amanet	Yeminli beyan	Emanet	*"1. Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişice korunması gereken eşya, kimse vb., inam, 2. Bir kimse ile birine gönderilen şey. 3. Eşyanın ücret karşılığı geçici bir süre bırakıldığı yer. 4. Can, ruh."*[113]	Anlam daralması ve Anlam somutlaşması.
Örnek cümle: *"****Amanet****, zavĕrak*". (Mažuranić, *a.g.e.*, s.8). Anlamı: **Emanet**.				

[113] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:45.

Ašćia	Aşçı	Aşçı,	*"1. Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse. 2. Yemek pişirip satan kimse. 3. Yemek yenilen dükkân, aşevi, lokanta."*[114]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Ašćia**: Kuhar."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: Ašćia; **Aşçı.**				
Ašikovati	Flört etmek, Kur yapmak	Aşıklık etmek.	*"1. Kadınla erkek arasındaki duygusal ilişki. 2. Birbirine duygusal ilgi duyan kadın ve erkek 3. mec. Siyasal bir parti, yabancı bir ülke vb.ne tam olarak bağlanmadan yaklaşma."*[115]	Kelime türetme.
Örnek cümle: *"**Ašikovati** idje svaki pošten momak okó dvora svoje milostnice."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.15).				

[114] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:46.
[115]https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:47.

Anlamı: Her samimi delikanlı, sevdiğine **aşıklık etmek *(ašikovati)*** adına, sevdiğinin evinin, yakınına gider.				
Ašikmahala	Aşk yeri, aşktan bir yer.	Aşık mahallesi	*Türkçe sözlük karşılığı yoktur.*	Kelime türetme ve Anlam genişlemesi.
Örnek cümle: *"**Ašikmahala,** město ljuveno, od ljubavi."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: Aşk yeri, Aşktan bir yer.				
Azur	Hazır	Hazır	*"1. Bir iş yapmak için gereken her şeyi Tamamlamış olan, anık, amade, müheyya 2. Belli bir işe yarayacak, kullanılacak bir duruma getirilmiş.3. Belirli bir biçimde yapılmış olarak satılan, alıcı bekleyen, ısmarlama karşıtı 4. Bu fırsattan yararlanarak."*[116]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Azur; spravan, gotov."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42).				

[116]https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:50.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Azur, hazır, bitmiş.</td></tr>
<tr><td>Badava</td><td>Bedava</td><td>Bedava</td><td>“1. Karşılıksız, parasız, emeksiz, caba: 2. Çok ucuz. 3. Herhangi bir bedel ödemeden.”[117]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Ako ti tko daje jësti i piti, sve to moraš platiti, neće ti Vlaše ni konja provoditi za badava.” (Mažuranić, a.g.e., s.39).

Anlamı: Biri sana yiyecek ve içecek bir şeyler verdiğinde hepsini ödemek zorundasın, gâvur atınıza bile bedavaya yürütmez.</td></tr>
<tr><td>Bajram</td><td>Türk Bayramı, Türk kutlaması</td><td>Bayram,</td><td>“1. Millî veya dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler. 2. Özel olarak kutlanan gün 3. Sevinç, neşe.”[118]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Ramazan je dakle post pred bajramom, i traje upravo koliko měsec danah na nebu, t. j. od měne do měne.” (Mažuranić, a.g.e., s.13).</td></tr>
</table>

[117] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:52.
[118] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 15:55.

Anlamı: Ramazan, bayramdan önce gelir ve ayın gün sayısı kadar, oruç tutulan bir dönemdir yani tamamen bir ay dönümü kadar sürmektedir.				
Baka	Bakmak, Görmek.	Bakmak	*"1. Bakışı bir şey üzerine çevirmek 2. Aramak. 3. Bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak 4. Bir şeyin gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek vermek. 5. Beslemek, geçindirmek: 6. Bir iş birinden beklenmek. 7. Hastayı muayene etmek. 8. Tedavi etmek için ilgilenmek. 9. Yoklamak, incelemek, denemek: 10. Bir işi yapmak, bir işi yapmakla görevli olmak11. İlgilenmek. 12. Uğraşmak, meşgul olmak 13. Yapılabilmesi bir şeye bağlı bulunmak 14. Gözetmek, korumak. 15. Renklerde benzemek, andırmak: 16. Önem vermek, önem vererek üzerinde durmak: 17. Anlamak, farkına*	Anlam daralması.

			varmak18. Başka bir şeyle ilgilenmeyip elindeki veya önündeki işle uğraşır olmak: 19. Bebeğin veya çocuğun eğitim ve bakımıyla ilgilenmek."[119]	
Örnek cümle: *"**Baka**: Gle, vidi."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Bakmak**, görmek.				
Bakal	Tüccar	Bakkal	*"1. Yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satan kimse. 2. Bu maddelerin satıldığı dükkân."*[120]	Anlam genişlemesi.
Örnek cümle: *"Osim kakvih maslarah (**bakalah**, bakalinah)."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.14). Anlamı: Caddelerde kendi dükkanları bulunan bazı **bakkallar** (bakal).				
Bakalnica	Balkabağı	Balkabağı	*Bir çeşit uzun kabak.*	Eşanlamlılık.

[119] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:10.
[120] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:12.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Bakalnica: štacun maslarski.” (Mažuranić, a.g.e., s.42).

Anlamı: Bal kabağı.</td></tr>
<tr><td>Berabar</td><td>Eşit, düz, aynı düzeyde.</td><td>Beraber</td><td>“1. Birlikte, bir arada 2. -e rağmen, -e karşın 3. Aynı düzeyde olma.”[121]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Berabar, jednako, ravno.” (Mažuranić, a.g.e., s.42).

Anlamı: Beraber, eşit, düz.</td></tr>
<tr><td>Berdak</td><td>Saplı kazan kovası.</td><td>Bardak</td><td>“1. Su ve benzeri sıvıları içmek için kullanılan, çoğunlukla camdan yapılmış kap. 2. Bu kabın alacağı miktarda olan. 3.Çamçak, Boduç. 4. Toprak testi.”[122]</td><td>Anlam değişmesi ve

Yakın anlama geçiş.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Berdak, Kotlova kanta s noscem.” (Mažuranić, a.g.e., s.42).

Anlamı: Bardak, saplı kazan kovası.</td></tr>
</table>

[121]https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:24.
[122]https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:25.

Baš	Kafa, tamamen	Baş	*"1. İnsan vücudunun ağız, duygu organları ve beyni içine alan en ön bölgesi. 2. Herhangi bir hayvanın bu bölgeye karşılık olan yapısı. Sefal, kafa. 3.Bakteriyofajlarda ikozahedral şekilli, DNA içeren kısmı. 4.Miyozinin bir parçası. Fosfolipitlerin yağ asitleri içermeyen kısmı. 5. Spermlerde haploit çekirdeğin bulunduğu kısmı. "*[123]	Anlam genişlemesi. Örnek cümlede; ***'Baš sasvim'*** *olarak kullanıldığından* ***'tamamen'*** *anlamı oluşmuştur. Bu nedenden ötürü anlam gelişmesi olarak da değerlendirilebilir.*
Örnek cümle*: "A kako si mogao preko te šume ti proći mirno – pitahu – još nije nitko, mi po noći, ni po danu,* ***baš sasvim*** *mirno prošao?* " (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: "Ormanın içinden sakin bir şekilde nasıl geçebildin?"- diye sordular ve "daha önce hiç kimse, gece veya gündüz, **tamamen** sakin bir şekilde geçememiştir." dediler.				
Baša	Usta	Usta	*"1. Bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse 2. Zanaat öğreticisi.*	Anlam değişmesi ve Anlam daralması.

[123] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:26.

			3. Zanaatçılar için unvan: 4. Eli uz, işinin eri, becerikli, mahir. 5. Osmanlı Devleti'nde saraydaki cariye ve hizmetlilerin kıdemlisi. 6. Akıl veren veya öğreten kimse."[124]	
Örnek cümle: *"**Baša**, gospodar, tako se zovu i rukoděljski gospodar, kao što mi kažemo majstor: a u turskoj je svatko majstor (to jest, usta), koi se čim promeće."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: Başa, **usta**, aynı zamanda usta *(majstor)* dediğimiz ustanın da adıdır: ve Türkiye'de "herhangi bir işle uğraşan", "hayatını bir şeylerle uğraşarak kazanan." bir ustadır. *(yani ağızdır).*[125]				
Bašća	Bahçe	Bahçe	*"1. Sebze yetiştirilen yer, bostan. 2. Çiçek ve ağaç yetiştirilen yer."*[126]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: "***Bašća**, vrt."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42).				

[124] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:26.
[125] Hırvatça'da 'usta' kelimesi 'ağız 'demektir.
[126] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:28.

Anlamı: **Bahçe**				
Bat	Şans, talih.	Baht,	*"1. Gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahî iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih. 2. Şans."*[127]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"**Bat**, sréća'."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: Şans, **talih.**				
Batlia	Bahtlı kişi	Bahtlı kişi	*"Bahtı iyi olan, mutlu, talihli, kara bahtlı karşıtı."*[128]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: "***Batlia**."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Bahtlı kişi**.				
Bećar	Evlenmemiş bekar.	Bekar	*"1.Evlenmemiş kimse.2.Evli olduğu hâlde ailesinden ayrı,*	Anlam daralması.

[127] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:28.
[128] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:29.

			yalnız yaşayan kimse.''[129]	
Örnek cümle: *"**Bećar**, neženjen čověk, bezženik."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: Evlenmemiş, **bekâr.** Örnek cümle: *"U Ašik mahalu sad neidje nitko, nego kakvi god sirovi i bezobrazni **bećari**, i to biva ovako."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.15). Anlamı: Aşık mahallesinde şu an kimse yok, sadece çirkin ve terbiyesiz **bekârlar** var ve işte böyle oluyor.				
Beg	Türk soyluları.	Bey	*"1. Erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü: 2. Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz 3. Eş, koca 4. İskambil kâğıtlarında birli, as. 5. Erkek sıfatlarının hemen arkasına eklenir. 6. Küçük bir toplumun veya küçük bir devletin başkanı 7. Komutan 8. Zengin, ileri*	Yakın anlama geçiş, Anlam daralması ve Anlam iyileşmesi.

[129] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:29.

			gelen kimse, bay."[130]	
Örnek cümle: *"Dok je to Miloš izradio, nadje se někakva baba Vlahinja, koja biaše věštica, i nauči ono još několiko Turakah, koi se* ***beg****om biahu spasili, kako će Miloša uhvatiti živa."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.40). Anlamı: Miloš bunu yaparken, cadı olan bir Ulah kadını geldi ve kendilerini kurtarmak için kaçan birkaç **Türk**'e Miloš'u nasıl canlı yakalayacaklarını öğretti.				
Begenisati	Hoşlanmak, Âşık olmak,	Beğenmek	*"1. İyi veya güzel bulmak.2. Benzerleri arasından birini seçip ayırmak: 3. Onaylamak, kabul etmek, tasvip etmek."*[131]	Yakın anlama geçiş.
Örnek cümle: *"**Begenisati,** uzvoliti, zaljubiti, ljubiti, odobravati."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Beğenmek,** âşık olmak, sevmek, onaylamak.				
Belaj	Kötülük, sefalet, bela.	Bela	*"1. İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum 2. Büyük zarar ve*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[130] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:30.
[131] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:30.

			sıkıntıya yol açan olay veya kimse 3. Hak edilen ceza."[132]	
Örnek cümle: *"**Belaj**, zlo, beda, nevolja"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Kötülük**, sefalet, bela.				
Beli beli[133]	Belli belli	Belli	*"1. Bilinmedik bir yanı olmayan, malum 2. Gizli olmayan, ortada olan, anlaşılan.*, zahir, *aşikâr 3. Belirli, muayyen."*[134]	Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Beli beli**."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **belli belli.**				
Berberi	Berber	Berber	*"1. Saç ve sakalın kesilmesi, taranması ve yapılması işiyle uğraşan veya bunu*	Anlam daralması.

[132] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:32.
[133] 'Beli beli' kelimesi eserde daima çift kullanılmakta ve vurguyu artırma işlevi görmektedir.
[134] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:32.

			meslek edinen kimse, erkek berberi, perukar. 2. Bu işin yapıldığı dükkân, erkek berberi, perukar."[135]	
Örnek cümle: *"Srećom dodje jedan Kaurin, koi je po trgovini dosta putah u Stambol hodio, pak znao je i turski govoriti, i on ga je tu obranio, pak mu je kazao turski da se njihove děvojke najviše srde na to, kad vide bradu i brkove; nego ako želi biti miran, neka idje k* ***berberi****nu da mu to skine dolě; jer ako neće da će mu njihove děvojke sve nokti počupati."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.11). Anlamı: Şans eseri İstanbul'a defalarca ticaret için giden, Türkçe konuşmayı da bilen bir Kaurin *(gavur)* geldi ve orada onu savundu, sonra onların kızlarının en çok sakal ve bıyık görünce sinirlendiğini Türkçe anlattı; ama rahat etmek istiyorsa **berbere** halletsin, çünkü eğer bunu yapmazsa kızları bütün tırnaklarını sökecek.				
Berberbaša	Berber ustası, berber başı	Berberbaşı	*"Oyuncuların saç biçimlerinden sorumlu kişi."*[136]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Paša sa svom družinom proleti prěko polja; samo kafedžibaša i* ***berberbaša*** *skočiše s konjah da mi pomognu, a Omerčauš ostade kod nas sědeći na konju."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.19).				

[135] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:35.
[136] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 16:36.

Anlamı: Paşa, bölüğüyle birlikte tarların üzerinden uçarak geçti; sadece kahvehane ve **berberbaşı** bana yardım etmek için atlarından atladılar ve Omerčauš da atın üzerinde oturarak bizimle kaldı.				
Berićat,	Bereket, ilerlemek.	Bereket	*"1. Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezan 2. Yağmur: 3.İyi ki, neyse ki, iyi bir rastlantı sonucunda.* *"*[137]	Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Berićat** zove se napredak i sva lětina, koja nam prirodi. Berićatus znamenuje zahvalim, n. p. Me handžia kad prime novce, ili ako komu štogod pokloniš, a on ti kaže: berićatus."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.21). Anlamı: **Berićat (Bereket),** ilerleme (işlerin yolunda gitmesi) ve doğaya olan minneti ifade eder. Berićatus (bereket versin), teşekkür etmek anlamına gelir, örneğin, biri sana para verirse veya birine bir şey hediye edersen ve o kişi sana 'berićatus' (bereket versin) der.				
Bešluk	Beşlik, para	Beşlik	*"1. Beş birimden oluşan para 2. Beş para, beş kuruş veya beş lira değerinde olan akçe. 3. Beşi bir*	Eş anlamlılık.

[137] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 17:00.

			arada olan 4. Beş tane alabilen."[138]	
Örnek cümle: *"U nogah je bio traljav (razglavljen), a činio je svakojake ludorie po ulicah. Paše ili kakvi age bi mu dali po jedan* ***bešluk*** *(petak, 5 grošah turskih), da s onom njegovom tojagom tuče Vlahe po varošu, i da jih po švabski uči eksercirati."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.18). Anlamı: Bacakları çarpık çurpuktu (eğri büğrü), fakat sokaklarda her türlü delilikleri (yaramazlığı) yapıyordu. Paşa ya da başka bir aga, elindeki sopayla şehirdeki Ulahları dövmesi ve onlara Şvabski *(Alman disiplini)* egzersizini yapmayı öğretmesi için ona bir bešluk (**beşlik**, 5 Türk kuruşu) verirdi.				
Bezbeli	Gerçek, apaçık.	Besbelli	*"1. Açık, apaçık, çok belli. 2. Anlaşıldığına göre, anlaşılıyor ki."*[139]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"A kako si mogao prěko te šume ti proći mirno – pitahu – još nije nitko, ni po noći, ni po danu, baš sasvim mirno prošao? to je* ***bezbeli*** *tvoja sréća bila."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.25). Anlamı: "Peki o ormandan nasıl rahat bir şekilde geçebildin?" diye sordular. Ne gece ne de gündüz hiç kimse tam anlamıyla rahatça oradan geçmedi? **Besbelli** ki bu senin şansındı.				

[138] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 17:05.
[139] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 17:05.

Bina	Bina	Bina	*"1.Yapı 2. Arapça fiil çatısını konu edinen bilim veya kitap 3.Çatı."* [140]	Eş anlamlılık
Örnek cümle: *"**Bina**, sgrada."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Bina.**				
Budžak	Bucak, köşe.	Bucak.	*"1. Kenar, köşe, yer 2. İlçelerin, bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri, nahiye"*[141].	Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Budžak**, kut."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Bucak**, Köşe.				
Budala	Budala	Budala	*"1. Zekâca geri olan (kimse), alık 2. Ahmak, bön 3. Bir şeye aşırı düşkün."*[142]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Misliš da si sad našo **budalu**, koga možeš varati; to ti nebore hodi komu drugomu brusiti."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.7).				

[140] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 17:07.
[141] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:00.
[142] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:00.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Şimdi kandırabileceğin bir budala bulduğunu mu sanıyorsun? Bu hikâyeyi başkasına anlat!</td></tr>
<tr><td>Čardak</td><td>Merdivenlerden kulübe.</td><td>Çardak</td><td>“Tarla, bahçe vb. yerlerde ağaç dallarından örülmüş barınak. 2. Asma vb. bitkilerin dallarını sardırmak için direklerle yapılmış yer. 3. Kameriye.”[143]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Isto tako da neidjem s one strane od Banata da me nebi straža upazila iz čardaka: nego lěpo iz medju onih otočićah (adicah), pak iz pod Biograda na Dorćulu na pěsak.” (Mažuranić, a.g.e., s.9).

Anlamı: Aynı şekilde, muhafızlar beni çardaktan görmesinler diye Banat'ın diğer tarafından gitmiyorum; bunun yerine o adacıkların (Adicas) arasından, sonra Biograd'ın altından Dorćula'ya yürüyerek gidiyorum.</td></tr>
<tr><td>Čaršija</td><td>Çarşı</td><td>Çarşı</td><td>“Dükkânların bulunduğu alışveriş yeri.”[144]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Ovi varoš može se prispodobiti kakvomugod Slavonskomu selu; s tom razlikom da u Kragujevcu u glavnoj ulici ima čaršija.” (Mažuranić, a.g.e., s.11).</td></tr>
</table>

[143] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:00.
[144] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:00.

Anlamı: Bu kasaba herhangi bir Slav köyüne benzetilebilir; tek farkı Kragujevac'ta ana cadde üzerinde bir **çarşı** var.				
Čauš	Bir Türk onuru.	Çavuş	*"1. Bir işin veya işçilerin başında bulunan ve onları yöneten sorumlu kimse. 2. Osmanlı Devleti teşkilatında çeşitli hizmetler yapan görevli. 3. Osmanlı ordusunda üst komutanların buyruklarını ast komutanlara ulaştıran görevli. 4. Onbaşıdan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş: 5. Askerî okullarda sınıf başkanı."*[145]	Anlam daralması ve Anlam değişmesi. .

[145] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 17:02.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Drugi put, kad sam pošó iz Sarajeva, tako, kako sam već kazao, spratio me je Omer čauš do dolnjih vratah gradskih: a prěko grada sam otišó sám; nu pače nisam sám, spratila su me děca.” (Mažuranić, a.g.e., s.40).

Anlamı: İkinci seferde, Saraybosna'dan ayrıldığımda, daha önce de söylediğim gibi, Ömer Çavuş bana şehrin alt kapılarına kadar eşlik etti: ve ben şehri tek başıma geçtim; yalnız değilim, çocuklar bana yardım etti.</td></tr>
<tr><td>Česma</td><td>Su kaynağı.</td><td>Çeşme</td><td>“Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalaklı su hazinesi veya yapısı, pınar.”[146]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Mehmed-Sokolovića han se je već porušio, samo je mirina, i jedan pokvaren vodovod (česma).” (Mažuranić, a.g.e., s.14).

Anlamı: Mehmed-Sokolovića'nın hanı çoktan çöktü, sadece Mirin ve bir kırık su kaynağı (çeşme) var.</td></tr>
</table>

[146] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:03.

Čibuk	Pipo, kamış	Çubuk	*"1. Körpe dal: 2. Değnek biçiminde ince, uzun ve sert olan şey3. Tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık. 4. Kumaşta düz çizgi. 5. Ana direkler üzerine sürülen ikinci ve üçüncü direk parçası."*[147]	Anlam daralması ve Anlam kayması.
Örnek cümle: "*Lěpe halje, lěpo oružje, i lěpi **čibuk**, to jim je sva dika. Nu po svoj toj lěpoj napravi ùši plaze sve kao pliva."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.35). Anlamı: Güzel elbiseler, güzel silahlar ve güzel bir **çubuk**; onların eğlencesi bu. Tüm bu güzelliğe rağmen bir plajda yüzmeye benziyor.				
Činia	Çiniden yapılmış, kâse, tencere.	Çini (çiniden)	*"1. Duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleriyle bezeli, pişmiş, balçık levha, fayans 2. Sırlı ve süslü, pişmiş*	Anlam daralması.

[147] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:05.

			balçıktan yapılan."[148]	
Örnek cümle: *"**Činia,** zděla, čanjak."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Çiniden** yapılmış kâse, tencere.				
Čorba	Çorba	Çorba	*"1. Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek. 2. İçinden çıkılmaz durum."*[149]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Ako jim dodje **čorba**, tako povade <u>kašike</u> (žlice) iza pojasa, ili koi nenosi za pojasom, njemu se kod <u>sofre</u> dade."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.36). Anlamı: Önlerine **çorba** gelirse, kaşıkları kemerlerinin arkasından çıkarırla, kemerinde taşımayanlara ise sofrada kaşık verilir.				
Čuruk	Yozlaşmış, çürük.	Çürük	*"1. Vurma veya sıkıştırma yüzünden vücutta oluşan mor leke. 2. Çürümüş olan 3. Sağlam ve dayanıklı olmayan. 4. İş göremez, hastalıklı. 5. Sağlam bir temele veya kanıtlara*	Anlam daralması.

[148] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:05.
[149] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:05.

			dayanmayan. 6. Sakat" [150]	
Örnek cümle: *"**Čuruk,** pokvaren."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: Yozlaşmış, **çürük**.				
Ćeif	Arzu, iştah, keyif	Keyif	*"Vücut esenliği, sağlık. 2. Canlılık, tasasızlık, iç rahatlığı. 3. Rahat, huzur, afiyet. 4. İstek, heves, zevk 5. Alkollü içki ve başka uyuşturucu maddeler kullanıldığında insanda görülen durum. 6. Yolsuz ve kural dışı istek 7. Esrar."*[151]	Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Ćeif, želja, apetit, može biti od htěti, htjev."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: Arzu, iştah, keyif.				
Ćemer	Kuşak, kemer	Kemer	*"1. Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı 2. Etek,*	Anlam daralması.

[150] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:07.
[151] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:07.

			pantolon vb. giysilerin bele gelen bölümü. 3. Emniyet kemeri. 4. Tümsekli 5. Kemiklerden oluşmuş tümsekli tavan: 6. Katmanlı kayaçlarda bir kıvrımın kabarık tepe yeri, tekne karşıtı. 7. İki sütun veya ayağı birbirine üstten yarım çember, basık eğri, yonca yaprağı vb. biçimlerde bağlayan ve üzerine gelen duvar ağırlıklarını, iki yanındaki ayaklara bindiren tonoz bağlantı: 8. Özellikle yolculukta kullanılan, üzerinde altın, para yerleştirmeye yarar gözleri olan meşin kuşak.''[152]	
Örnek cümle: *"Za to često jedan drugoga na samoći ubije, pak uzme njegovo blago, nasiplje svoj* ***ćemer*** *i opaše okolo sebe. Poslě s onimi novci ništa neradi, nu samo je zadovoljan da jih u ćemeru nosi, dokle ga tko nespazi, i opet neubije, kao i on drugoga. I tako tamo zlato sve od*				

[152] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:07.

ćemera do ćemera idje, a š njim se nitko nesluži, razma kakva age ili trgov." (Mažuranić, *a.g.e.*, s.35). Anlamı: Bunun için çoğu zaman biri diğerini yalnız başına öldürür, sonra hazinesini alır, onu **kemerine (kesesine)** doldurur ve beline sarar (takar). Bundan sonra o parayla hiçbir şey yapmaz, kimse onu fark etmediği sürece onu kesesinde (kemerinde) taşımakla yetinir ve tıpkı diğerini yaptığı gibi onu bir daha öldürmez. Altın bir kişiden diğerine bu şekilde geçiyor ve yaşı veya pazarı ne olursa olsun kimse onu kullanmıyor.				
Ćilim	Kilim, halı.	Kilim	*"Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma."*[153]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"U sobah neima nikakova pokućstva, nego pod zastrt* ***ćilimi*** *(sági) pod* ***ćilimi*** *su muntavi (muntapi, pokrovci od strune), a pod muntavi hasure (rogoznice): uz duvar iz pod* ***ćilima*** *su dušeci i na duvar naslonjeni jastuci."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: Odada mobilya yoktur, ancak yere **kilimler** *(sági)* serilmiştir, **kilimlerin** altına muntavi *(muntapi, ip örtüler)* ve muntavi'nin altında hasırlar vardır: **kilimlerin** altında da duvar boyunca duvara yaslanmış döşekler ve yastıklar.				
Ćitap	Yemin kitabı	Kitap	*"1. Ciltli ve ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt*	Anlam daralması *(Kutsal kitap üzerine yemin etme dolayısıyla)*

[153] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:07.

			yaprakların bütünü 2. Herhangi bir konuda yazılmış eser 3. Kutsal kitap."[154]	
Örnek cümle: *"Kad će blizu bajram, onda poveće gazde nose darove, pak ostave kod kadie, za onoga, koi prvi ugleda mladi měsec na nebu. Kad je oblačno vrěme, onda nije po svih varoših na jedan put bajram, nego svi paze na nebo, pak kad ugledaju měsec (moraju trojica bit zajedno), onda trče k kadii, pak polože ruke na* ***ćitap*** *i zakunu se da su viděli měsec, i primu muştuluk."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.13). Anlamı: Bayram yaklaşınca büyükler hediyeler getirir ve gökyüzünde hilali ilk gören kişiye hediyeleri arabaya bırakırlar. Hava bulutlu olduğunda tüm kasaba halkı için aynı anda bayram olmaz, herkes gökyüzüne bakar, sonra ayı görünce *(üçünün bir arada olması gerekir)* sonra caddeye koşarlar, sonra da arabaya koşarlar. Ellerini **kitab**ın *(yemin kitabı)* üzerine koydular ve ayı gördüklerine yemin ettiler ve ben de bir öpücük aldım.				
Ćoso	Sakalsız bir adam.	Köse	*"Bıyığı, sakalı çıkmayan (erkek)."*[155]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"****Ćoso****, golobradac."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.36). Anlamı: Sakalsız bir adam, **köse**.				

[154] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:07.
[155] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:07.

Ćupria	Köprü	Köprü	*"1. Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı: 2. İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey. 3. Geminin önünü iyice görecek bir yükseklikte, sancaktan iskeleye kadar kurulan kumanda yeri. 4. Güreşte omuzları yere değdirmemek için ayakları ve alnı yere dayayıp beli yukarı kaldırarak alınan durum, güreşçi köprüsü. 5. Vücudun, sırt yere dönük olarak el, baş veya diz yere dayanarak yay biçimi aldığı durumu. 6. Olmayan dişlerin yerini tutmak veya takma dişleri ağızdaki*	Anlam daralması.

			dişlere sağlam tutturmak amacıyla yapılan diş protezi.”[156]	
Örnek cümle: *“Iz pod Travnika u polju ima kameni most, koi kao nijedna turska* ***ćupria,*** *nije ništa zasipan sa strane; nego onako se trěba popeti uza svod gore pak dolě.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.19). Anlamı: Travnik şehrinin aşağı taraflarında ovada, hiçbir Türk köprüye benzemeyen bir taş **köprü** vardır. Bu köprü yanlardan hiçbir şeyle doldurulmamıştı ve onun ayaklarının yanından üstüne tırmanıp aşağı inmeniz gerekiyor.				
Drviš	Muhammed ’i bir rahip.	Derviş	*“Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse, Alperen. 2. Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş kimse. 3. Alçak gönüllü ve her şeyi hoş gören kimse. 4. Kırlangıç balığının pek küçüğü.”*[157]	Yakın anlama geçiş ve anlam daralması.

[156] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:10.
[157] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:10.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Drviš nenosi drugoga oružja nego jedno koplje i na njem dvě sěkirice, koje gorě izgledaju kao jedan križ. Zato on može s otim, ako će, probosti ili poseći.” (Mažuranić, a.g.e., s.19).

Anlamı: Derviş, bir mızraktan ve üzerinde haça benzeyen iki baltadan başka silah taşımamaktadır. Bu yüzden isterse onunla bir şey delebilir veya kesebilir.</td></tr>
<tr><td>Degramadžia</td><td>Marangoz</td><td>Doğramacı</td><td>“Ahşap doğrama yapan kimse.”[158]</td><td>Eşanlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Degramadžia, stolar, tišlar.” (Mažuranić, a.g.e., s.43).

Anlamı: Doğramacı, marangoz.</td></tr>
<tr><td>Dekik</td><td>Dakika</td><td>Dakika</td><td>“1. Bir saatlik zamanın altmışta biri. 2. An, zaman: 3. Bir derecenin altmışta biri.”[159]</td><td>Eşanlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Turske ure (sahati) drugačije idju. U večer kad sunce zadje, onda nakoliko dekikah (minut) poslě, mora biti na turskoj uri 12, ako nije, a on prstom natěra da bude: drugi dan opet tako.” (Mažuranić, a.g.e., s.13).

Anlamı: Türk saati farklı çalışır. Güneş battığında, yaklaşık on dakika sonra Türk saatinde 12 olmalı, eğer değilse, o zaman onu ayarlamak için parmağını kullanır ve ertesi gün tekrar aynı şekilde devam eder.</td></tr>
</table>

[158] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:10.
[159] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:10.

Din	Din, inanç	Din	*"1. Bir sanata, bir bilime, bir düşünce ve davranış sistemine temel olan, yön veren ilke, nizam 2. Davranışlarımıza yön veren, uyulması gereken ilke."*[160]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Valaha, ja bi vam i to dao da znadem učiti knjigu: Ali i netrěba vam nigdě,* ***din****a mi moga; i ja sam pred deset godinah išó u Sarajevo, pak, tako mi amana, nisu me nigdě ni pitali za teskeru."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.8). Anlamı: Gerçekten, size onu bile verebilirdim, kitap öğrenmeyi biliyorsanız; ama gerçekten hiç gerekmiyor, inan bana; on sene önce Saraybosna'ya gittim ve dinimin üzerine yemin ederim ki, hiç kimse bana teskeremi sormadı.				
Dimie	Şalvar	Dimi	*"1. Dört kat iplik bükülerek yapılmış yerli dokuma bez. 2. Çeşitli renklerde düz ve desenli olabilen yerli dokuma bez, pamuklu. 3. Yünden dokunmuş kumaş. 4. Köylülerin pantalon diktikleri ince siyah kumaş. 5. Renkli ve yollu elbiselik kumaş. 6. El*	Eşanlamlılık ve Anlam daralması.

[160] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:10.

			tezgâhlarında dokunan yorgan ve yatak yüzü. 7. Sık dokunmuş çuval. 8. Bez şalvar. 9. İç donu." [161]	
Örnek cümle: *"I krstjanske žene i děvojke nose uvěk* ***dimie,*** *a na glavi crljenu kapicu: oko nje je omotana mala šamica, a oko šamie pribodena kosa. Děvojke nenose šamiah, nego gděkoja pribode kosu za kapicu, nekoja ju pusti niz pleća."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.36). Anlamı: Hristiyan kadınlar ve kızlar da her zaman **dimi** (şalvar) giyerler ve başlarında kırmızı bir başörtüsü takarlar. Başörtüsünün etrafına küçük bir mendil sarılır ve mendilin etrafına iğne ile tutturulan bir saç tokası yerleştirilir. Kızlar başörtüsü takmaz, bunun yerine bazıları başlarına tokayla saçlarını tutturur, bazıları ise omuzlarına salar.				
Direk	Sütun, direk	Direk	*"Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek."*[162]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Meni su se kad sam došao u Sarajevo, svi smiali da imam dugačke noge kao lelek, i da sam izmed nogah razpiljen, kao dva* ***direka****"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.35). Anlamı: Bana gelince, Saraybosna'ya geldiğimde, herkes bana uzun bacaklarımın leylek gibi olduğunu ve bacaklarımın arasının iki **direk** gibi olduğunu olduğunu söyleyerek benimle alay ediyordu.				

[161] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:13.
[162] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:13.

Divanhana	*Divanhana,* daha iyi evlerde ve tüm kahvehanelerde ve meyhanelerde bulunan bir çardak türüdür; yaz aylarında Türklerin oturup sohbet ettikleri bir yerdir.	Divanhane	*Eski Türk evlerinde, saray ve konaklarda büyük sofa, salon.*	Eşanlamlılık.
Örnek cümle: *"**Divanhana** je jedna vrsta čardaka, koja se u boljih kućah i svih kafanah i mehanah nalazi; gdě u lěto Turci sěde, čibuče, i razgovaraju se."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.10). Anlamı: **Divanhana**, yaz aylarında Türklerin oturup sohbet ettiği, nargile içtiği ve konuştuğu bir tür çardaktır. Bu tür çardaklar daha iyi evlerde ve tüm kahvehanelerde ve meyhanelerde bulunur.				
Dizdar	Şehir kapılarının	Dizdar	*"Kale muhafızı, kale bekçisi."*[163]	Eş anlamlılık.

[163] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:15.

	komutanı (kale)			
Örnek cümle: *"A Turci, kojim dosad za me nije ni briga bila, sad me na jedan put uhvate, i povedu pred* ***dizdara.*** *Nu kad dizdar prouči moj pasoš, i vidi da sam bio kod paše, onda me pusti, a njim kaže da nije slobodno u me dirati."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.41). Anlamı: Ve daha önce benimle hiç ilgilenmeyen Türkler, şimdi birden beni yakalayıp **dizdarın** huzuruna çıkardılar. Dizdar, pasaportumu incelediğinde ve daha önce paşanın yanında bulunduğumu görünce, beni serbest bıraktı ve onlara (beni yakalayanlara) bana dokunmamaları gerektiğini söyledi.				
Djaur (Đaur)	Gâvur	Gâvur	*"1.Dinsiz kimse. 2. Müslüman olmayan kişi. 3. Merhametsiz, acımasız: 4. İnatçı."*[164]	Eş anlamlılık, Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Kad hoće kakov* ***djaur*** *da se poturči, onda ga najpervo vode u džamiu, pak hodža nad njim uči koran."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.32). Anlamı: Bir **gavur** Müslüman olmak isterse, ilk olarak onu camiye götürürler ve orada hoca Kur'an okur.				
Djumruk (Đùmruk)	Osmanlı Devleti'ne ödenen	Gümrük	*"1. Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[164] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:15.

	gümrük, harcı.		*üzerinden alınan vergi. 2. Bir verginin alınması işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu. 3. Bir ülkenin giriş ve çıkışında gümrük denetim ve gözetiminin yapıldığı yer."*[165]	
Örnek cümle: *"On se izmisli ili ga potvori na priliku: da je nosio kakove espape, a neplatio **djumruka**; ili da je opsovó Turčina, ili, ako ništa, on ga potvori da se je nëgdi pohvalio da je uzajmio paši toliko i toliko kesah."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.38). Anlamı: Kendini bir durumda uydurur veya durumu kendi lehine çevirir: bazı elbiseleri taşıdığı fakat **gümrük** vergisini ödemediğini iddia eder ya da Türke küfürler savurmakla suçlar ya da hiçbir şey olmadıysa, durumu öyle çevirir ki, bir yerde paşaya şu kadar para boç verdim diye övündüğünü söyler ve onu bununla suçlar.				
Dolap	Dolap	Dolap	*"1. Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya 2. Dönerek çalışan ve özellikle su çeken düzen 3. Dönme dolap. 4. İstanbul*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[165] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:15.

			bedesteninde dükkân 5. Orta oyununda sahnede dükkân veya ev olarak kullanılan dekor. 6. Düzen.7. Eski konaklarda harem ve selâmlık arasında yemek ve eşyâ alıp vermek için kullanılan dönme dolap."[166]	
Örnek cümle: *"A s ove strane od vratah koliko je široka soba, toliko je* ***dolap*** *(ormar); rekao bi da iz dolapa i peć prizira, a gdě su vrata od sobe, ondi je dolap načinjen kao jedan svod, pa se kroz njega prolazi."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: Kapının karşısındaki duvardan odaya kadar olan genişlikteki oda, aynı genişlikte bir **dolap** bulunuyor; dolaptan ve şömineden içeri bakılırsa, odanın kapısının olduğu yerde dolap, tavana doğru kemer şeklinde yapılmış, böylece içinden geçilebiliyor.				
Dućan	Dükkân	Dükkân	*"1. Esnafın perakende satış yaptığı, küçük zanaat sahiplerinin çalıştıkları yer: 2. Görevli olarak çalışılan yer, iş*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[166] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:15.

			yeri. *3. Kumarhane.”*[167]	
Örnek cümle: *“Kad su već Turčinu tojage dosadile, a njegova čepanica se nedade izvući, on ostavi konje, pak poběgne k jednomu Turčinu u* ***dućan****.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.18). Anlamı: Türk'e sıkıntılar yetmişken ve onun kıskacı çıkarılamazken, atları bırakır ve bir Türkün **dükkânına** doğru kaçar.				
Dura	Dur!	Dur	*“1. Hareketsiz durumda olmak 2. İşlemez olmak, çalışmama 3. Bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek: 4. Dinmek, kesilmek: 5. Varlığını sürdürmek 6. Var olmak 7. Beklemek, dikilmek: 8. Yaşamak 9. Birisinin malı olarak bulunmak veya o malla ilişkisi olmak 10. Kalmak 11. Bir yerde olmak veya bulunmak 12. Belli bir durumda, bir görevde bulunmak 13. Ara vermek.14. Bir konuyla çok ilgilenmek, üstüne düşmek. 15. Kök*	Anlam daralması.

[167] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:15.

			veya gövdeleri sonuna -a (-e) eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur."[168]	
Örnek cümle: "*Dura, interj*. ***Stani!****"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Dur!**				
Durbin	Dürbün	Dürbün	*"1. Uzaktaki cisimlerin görüntülerini büyütmeye veya yaklaştırmaya yarayan, objektif ve oküler adlı iki mercekten oluşan optik alet, bakaç. 2. Gözetleme deliği."*[169]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"****Durbin****, naočnik, glednik."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Dürbün**, gözlük, izleyici.				
Dušek	Döşek, Yatak	Döşek	"1. Yatak 2. Gemi gövdesinde, su basıncı, çarpma, karaya oturma	Anlam daralması.

[168] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:18.
[169] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:18.

			vb. durumlarda darbeleri karşılayabilecek, yük ve makinelerin ağırlığına dayanabilecek dirençteki yapı gereci. 3. Dövülmek üzere harman yerine serilen ekin sapları.*"*[170]	
Örnek cümle: *"To nesuneti nikada hodža, nego već ima jedan vĕšt čovĕk za to (zove se Sunetži), kao na priměr jedan konjušar, koi od sela do sela, od varoša do varoša idje, pak suneti, onda bace jedan* ***dušek*** *na zemlju, na koi ovi mladi Turčin na hrbat legne."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.32). Anlamı: Hiçbir zaman hoca değil, ama zaten bunun için bir özel birisi var (adı da Sunetži (Sünnetçi*)*, örneğin bir ahıra sahip birisi, köyden köye, kasabadan kasabaya dolaşır, sonra sünnet eder, ardından yere bir **döşek** atar, genç Türk bunun üstüne yatar.				
Duvar	Duvar	Duvar	*"1. Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem. 2. Bir*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[170] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:19.

			toprak parçasını sınırlayan taş, tuğla, kerpiçten yapılan engel 3. Sonuç alınamayan yer. 4. Engel 5. Voleybolda ağ üzerinde karşı takım oyuncusunun vuruşuna karşı koyma."[171]	
Örnek cümle: *"U okolo sobe po **duvaru** je načinjena rafa*[172]*(polica)."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.32). Anlamı: Odaya çepeçevre duvara raf yapılmıştır.				
Džambas	Kötülüğü tahmin eden kimse.	Cambaz	*"1. Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat 2. At alıp satan veya yetiştiren kimse 3. Usta, becerikli kimse. 4. Osmanlı Devleti'nde atlı olan ve savaşlarda padişahın önünde düşmana karşı ilk saldırıya geçen birlik.*	Başka anlama geçiş.

[171] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:19.
[172] 'Rafa- Raf' kelimesi eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

			5. Kurnaz, hileci, hilekâr."[173]	
Örnek cümle: *"**Džambas,** tko se zlo pogadja."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Cambaz,** Kötülüğü tahmin eden kimse.				
Džamia	Muhammed Kilisesi.	Cami	*"Müslümanların namaz kılmak için toplandıkları yer."*[174]	Eş anlamlılık. *Yazarımız o dönemde Muhammed demekle müslümanları kastetmektedir. Yani Müslüman ibadethanesi demek istemiş sadece kendi yorumu olduğu için farklı.* *Ünlü türemesi sonda.*
Örnek cümle: *"Pred vezirskim dvorom je jedna velika **džamia,** još i sad ima turanj na četiri ugla, i u njem turska ura."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.16).				

[173] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:19.
[174] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:19.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Vezirin konağının önünde geniş, büyük bir cami ve dört köşeli bir kule vardır; bu kulede bir Osmanlı saati bulunmaktadır.</td></tr>
<tr><td>Džanum</td><td>Canım, sevgilim.</td><td>Canım</td><td>“1) Sevgi bildiren bir söz. 2) hoşnutsuzluk, bıkkınlık anlatan bir söz 3) çok güzel, çok değer verilen.”[175]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “On je tu pogubio, džanum, osamdeset hiljadah vojske. I kad je već došó na kraj polja, onda se je sětio da nije svoju zakletvu izpunio; tudě se on povrati natrag opet pod carev čador, stane mu nogom za vrat i založi ga slaninom.” (Mažuranić, a.g.e., s.40).

Anlamı: Orada seksen bin askeri idam etti, canım. Ve tarlanın sonuna vardığında, yeminini yerine getirmediğini hatırladı; bu yüzden geri dönüp tekrar imparatorun çadırına gitti, ayakla boğazına bastı ve onu pastırma ile rehin aldı.

Örnek cümle: “Naši viděći njegovu snagu udilj ga poškoše, jere bi on, džanum, još i njih koga onako bacio bio.” (Mažuranić, a.g.e., s.40).

Anlamı: Gücünü görenler onu parçaladılar; canım çünkü o, onları da öylece atmıştı.

Örnek cümle: “Džanum, drago, n. p. moj dragi, moja dušo.” (Mažuranić, a.g.e., s.43).

Anlamı: Canım, ın anlamı: sevgili, örnek olarak. Benim sevgilim, canım.</td></tr>
</table>

[175] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.

Dženabet	Hiçlik, Cenabet, Bosna'da Dženabet düzenbaz, alçak, baş belası anlamına geliyor.	Cenabet	*"1. Günüp. 2. Pis, kötü, hoşlanılmayan (kimse veya şey 3.Günüplük."*[176]	Anlam genişlemesi ve Anlam kötüleşmesi
Örnek cümle: *"Čuo sam još, gdjě se o tom razgovaraju Turci, velećі:"Ima i u šokacah mlogo prekrasnih děvojakah: Ali se neće da turče!" – a ovo je sve prator (fratar) kriv,* ***dženabet****!"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.15). Anlamı: Ayrıca Türklerin bu konudan bahsettiklerini de duydum: "Šokac'ta da çok güzel kızlar var: ama onlar Türkleşmeyi istemiyorlar!" – ve bunların hepsi pratorun (rahibin) suçu, **cenabet adam!** bu konuda Türklerin kendi aralarında şöyle dediklerini duydum:				
Dženet	Muhammed 'in Cenneti.	Cennet	*"1. Dinî inanışlara göre dünyada iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt 2. Herhangi bir şeyden*	Eş anlamlılık.

[176] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.

			fazlasıyla bulunan yer 3.Herhangi bir şeyin kolayca yapıldığı yer. 4. Çok güzel, huzur veren (yer).”[177]	
Örnek cümle: *“A usuprot, tko věruje čistu věru, onoga će svetac odvesti u* ***dženet****, gdjě i sam dragi Alah pribiva.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.31). Anlamı: Öte yandan, kim saf imanla iman ederse, evliya onu Allah'ın ikamet ettiği **cennet**e götürür.				
Dženom	Muhammed ’in cehennemi.	Cehennem	*“1. Dini inanışlara göre dünyada günah işleyenlerin, öldükten sonra ceza görecekleri yer. 2. Çok sıkıntılı yer.”*[178]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *“Dženom, Muhamedovski pakao.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: Cehennem, Muhammed’in cehennemi.				
Džumbuš	Mırıltı, neşe, gürültü,	Cümbüş	*“1.Eğlence 2. Canlılık, 3. Madengövdeli, T*	Anlam değişmesi.

[177] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.
[178] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.

	Kargaşa.[179]		*am bura benzer bir saz.”*[180]	
Örnek cümle: *“**Džumbuš**, žamor, veselje.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.12). Anlamı: **Cümbüş**, mırıltı, neşe. Örnek cümle*: “Na to se učini veliki **džumbuš**, već nemisli nitko na klanjanje, nego vežu njemu ruke naopak, pak ga vode pred kadiu i tuže da je takov zian učinio.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.12). Anlamı: Bunun üzerine ortalıkta bir **gürültü**kopuyor, herkes namaz kılmayı bile bırakıyor. Adamın ellerini arkadan bağlayarak kadıya götürüp onu böyle bir *gürültü* ve patırtıya sebep olmakla suçluyorlar ve kadıya yaptıklarıyla ilgili olarak şikâyette bulunuyorlar.				
Esap	Hesap	Hesap	*“1. Aritmetik. 2. Matematiksel işlem. 3. Alacaklı veya borçlu olma durumu 4. Ödenecek ücretin dökümünü ve tutarını gösteren kâğıt, hesap pusulası, adisyon: 5. Oranlama, tahmin. 6. Bir girişimin, bir işin başarıya ulaşması için*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[179] Günümüzde ‘’Džumbuš- Cümbüş’’ kelimesi hala gürültü ve kargaşa anlamında kullanılmaktadır.
[180] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.

			alınan önlemlerin bütünü: 7. Tutum, durum, anlayış 8. Bankadaki işlemlerin yapılabilmesi için kişi, kurum ve kuruluşlar adına düzenlenen çizelge."[181]	
Örnek cümle: *"Hee! bre on hoće da se znade, zar* ***esapiš***[182]*da je to tako, kao mi kad uzmemo gusle pak pěvamo, kako smo posěkli Vlahe, kao da bi vlaške glave od kupusa bile?"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.40). Anlamı: Hey! O bilinmesini istiyor, Sanki Ulahların lahana kafalarını bizler kesmişiz de onun için kemanları elimize alıp şarkı söylediğimizi mi **hesap ediyorsun?**				
Espap	Esvap	Esvap	*"Giysi"*[183]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"A bine svakojakom lěpotom izvana izšarane, pak visoke do oblaka; a dolě kod zemlje prekrasni dućani od svakojakih* ***espapah*** *i sviuh zanatah."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.11). Anlamı: Ve sahneler dışarıdan her türlü güzellikle bezenmiş ve bulutlara kadar yükselmiş; aşağılarda ise her çeşit el sanatının ve her türlü esvabın satıldığı güzel dükkanlar var.				

[181] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.
[182] "Esapiš" kelimesi bu cümlede hesaplamak anlamında kullanılmıştır.
[183] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.

Ferman	Padişah mektubu	Ferman	*"1. Buyruk, emir. 2. Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık."*[184]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"**Ferman,** carsko pismo."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: Ferman, Padişah mektubu. Örnek cümle: *"Zato povědaju, kad je car pobio několiko hiljadah Janjičarah u Carigradu, onda je samo izdao **ferman** po cělom carstvu da je slobodno svakoga janjičara ubiti, gděgod se tko nadje."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.34). Anlamı: Bu nedenle, İstanbul'da padişah birkaç bin süvarisini, öldürdü sonra da ülke genelinde herhangi bir öldürmenin serbest olduğunun **fermanı** yayınladı. Nerde ve kim olursa olsun herhangi bir yeniçeriyi öldürmenin serbest olduğuna dair ferman çıkardı				
Findžan	Fincan, kahve bardağı	Fincan	*"1. Çay, kahve gibi sıcak şeyler içmek için kullanılan, çoğunlukla kulplu, porselen ya da camdan yapılmış*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması, Soyutlayıcı deyim aktarması yoluyla dilbilgisel anlama geçiş.

[184] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:20.

			küçük kap. 2. Elektrik tellerinin eklem noktalarına konulan porselenden yapılmış yalıtkan araç.”[185]	Ayrıca örneğimizde “otvoriti oči koliko findžan” *(Gözleri fincan gibi açmanız gerek) cümlesinde mecazi anlam kullanılmıştır.*
Örnek cümle: *“Trěba, kaže, <u>otvoriti oči koliko **findžan**</u> da zašto uzimaš sto i petdeset grošah ajluka na měsec, kad nisi kadar obavljati posla, koi na te spada?”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.20). Anlamı: Gözleri “***<u>fincan</u>*** *<u>gibi açmanız gerek</u>*” diyor, size ait olan işi yapamıyorken neden ayda yüz elli kuruş aylık alıyorsunuz?				
Furuna	Fırın	Fırın	*“1. İçinde çoğunlukla odun yanan, her yanda aynı derecede ısı oluşturarak ekmek, pasta ve benzeri şeyleri pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde, önünde tek açıklık bulunan ocak. 2. Bu*	Anlam daralması.

[185] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:22.

			ocakta pişirilmiş. 3. Ekmek, pasta vb.nin pişirildiği ve satıldığı dükkân. 4. Elektrik, tüp gaz ve doğal gazla çalışan, yiyecekleri pişirmeye veya ısıtmaya yarayan alet: 5. Bir maddenin fiziksel veya kimyasal değişime uğratılması amacıyla içinde ısıtıldığı araç.''[186]	

Örnek cümle: *"**Furuna**, peć."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43).

Anlamı: **Fırın.**

Örnek cümle: *"A drugi bi dodali: pak poturči se more, poturči! pak če ti Bog dati salamet; na tebi će sve zlato i skrlet siati, a duša tvoja će ići u dženet: ako se nepoturčiš, jadniče! za uvěke ćeš u dženemu ili džanu goréti, kao da bi u toj **furuni** (peći)."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.37).

Anlamı: Diğerleri şunu ekledi: Sen de hemen Türkleş more, Türkleş! Sonra Allah sana selamet verecek; üzerinde altın ve iskerlet kumaşlar parlayacak ve ruhun cennete gidecek: Eğer Türkleşmezsen, zavallı! Tıpkı bir fırındaymışsın gibi ruhun sonsuza kadar cehennemde yanacak.

[186] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:22.

Haber	Mesaj, ses.	Haber	*"1. Bir olay ya da bir olgu üzerine edinilen bilgi. 2. İletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgi 3. Bilgi. 4. Yüklem."*[187]	Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Haber,** poručak, glas."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Haber**, ileti.				
Hadet	Alışkanlıkg elenek.	Âdet	*"1. Görenek 2. Topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre. 3. Aybaşı. "*[188]	Eşanlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Hadet**, običaj navada."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Âdet,** Alışkanlık gelenek. Örnek cümle: *"Nisam, veli, nego sam sada vidio da svaki jedan samar šamar mı ima, a sam hodža dva, pak sam mislio da se je od onda proměnio **hadet**, i da to svaki mora: i zato su me izbili i dotërali sad k tebi da mi sudiš."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.12).				

[187] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:23.
[188] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:25.

Anlamı: Ben değilim, ama şimdi gördüm ki, her tokatın bir adı var herkesin bir şamarı hocanın ise iki şamarı var, o yüzden o zamandan beri **adet** değişmiş olabileceğini ve herkesin bunu yapması gerektiğini düşündüm bu yüzden beni dövdüler ve senin huzurunda yargılamanı istiyorlar.				
Hajvan	Büyük baş hayvanlar, hazine.	Hayvan	*"1. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı. 2. Akılsız, duygusuz, kaba, hoyrat. 3. Kızılan bir kimseye söylenen bir söz. 4. At, eşek, katır gibi türlü hizmetlerde kullanılan yaratık."*[189]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Hajvan**, marha, živina, blago."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Hayvan**, Sığır[190], zenginlik [191]				
Han	Han	Han	*"1. Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı: 2.*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[189] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:25.
[190] Sığır büyükbaşların genel adıdır, İnek Manda Öküz hepsini kapsamaktadır.
[191] Türkçe de mal sözcüğünde benzer anlam ilgisi kurulmuştur.

			Büyükşehirlerde serbest mesleklerde çalışanların oda veya daire tutup çalıştıkları birkaç katlı yapı. 3. Osmanlı padişahlarının adlarının sonuna getirilen unvan 4. Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan unvan.''[192]	
Örnek cümle: *"On me s konja skine pak me povede na* ***han*** *i priporuči Dagi spahii da sam bolestan u tudjoj zemlji i da bude* <u>mukaet</u> *(pažljiv) na me. Daga me odvede u svoju kafanu i tamo legnem na ćilim pa me upita njegov hodža što me boli, i nebi li što god jio? a ja rekoh da ne možem ništa."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.22). Anlamı: Beni attan indirdi, sonra **hana** götürdü ve Dagi-spahia'ya yabancı bir yerde (ülkede) hasta olduğumu ve benimle ilgilenmesi gerektiğini söyledi. Daga sonra beni meyhanesine götürdü, orada halının üzerine uzandım, hocası bana canımı ne acıtıyor, bir şeyler yemek ister misin diye sordu. Ve hiçbir şey yapamayacağımı söyledim.				
Handžia	Hancı	Hancı	*"Han işleten kimse."*[193]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"****Handžia****, svaki dan pripravi malo drvah, za putnike; ta drva još sa večera pogore sva ter poradi velike studeni moraju putnici u pepeo leći spavati, kao mačke, nebi li jim štagod vrućje bilo."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29).				

[192] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:25.
[193] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:26.

Anlamı: **Hancı** her gün yolcular için azar azar hazırlık yapar: akşam yakmak için odun toplar, biraz odun hazırlıyor; akşam yemeğinden dolayı odunlar tamamen yanmış ve büyük kasım ayı nedeniyle yolcular, eğer herhangi bir şeyden daha sıcak değilse, kediler gibi uyumak için küllerin arasına uzanmak zorunda kalıyorlar.				
Halal	Helal	Helal	*"1. Nikâhlı eş. 2. Dinin kurallarına aykırı olmayan dinî bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı. 4. Kurallara, geleneklere uygun olarak."*[194]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"A paša se pokaže, tobože kao da se je smilovó pak rekne; Nemojte momci, stanite;* ***halal*** *mu za prvi put, sad nek plati globu, a za drugi put neka se čuva."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.38). Anlamı: Ve Paşa göründüğü gibi davranır, sanki acımış gibi der ki: "Durun gençler, bu seferlik ona **helal** olsun veya edelim, şimdi bir ceza ödesin, bir daha da yapmasın.				
Halaliti	Helal etmek.	Helal etmek.	*"Tanrı'yı tanık tutarak bir şeyi bağışlamak."*[195]	Eş anlamlılık.

[194] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:27.
[195] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:27.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Ti ćeš Moskovu jedan za tvoje prestupljenje platiti toliko i toliko kesah a ovo što si me sad uvrědio to ću ti za prvi put halaliti. Ali u napréd se čuvaj.” (Mažuranić, a.g.e., s.38).

Anlamı: İhlalin için Moskov'a bir tane ödeyeceksin, şu kadar kese ve bu da şimdi beni gücendirdiğin için sana <u>bu</u> seferlik helal edecegim ama gelecek sefere dikkatli ol.</td></tr>
<tr><td>Halat</td><td>Alet, silah.</td><td>Alet</td><td>“1. Bir el işini veya mekanik bir işi gerçekleştirmek için özel olarak yapılmış nesne. 2. Bir sanatı yapmaya, uygulamaya yarayan özel araç, aygıt 3. Bir makineyi oluşturan ve işlemesine yardım eden parçalardan her biri. 4. Hoş görülmeyen bir işe yardımcı veya aracı olmayı kabul eden kimse, maşa.”[196]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Ja sam već odavna mislio kaže paša da bi takove majstore dozvao ovamo u Sarajevo da jim proskrbim halat, pak neka rade: i to ću ja učiniti; Ali medju tim, dok ja dobavim halat, i tebi još družtva, ti ostani ovdě kod mene na kapii. (na kapii se vele sve gospodske sluge i dvorani).” (Mažuranić, a.g.e., s.13).</td></tr>
</table>

[196] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:28.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Paşa uzun zamandır, bu tür ustaları Saraybosna'ya çağırıp onlara gerekli aletleri temin etmeyi, sonra da onları çalıştırmayı düşünüyordum diyor: ve bunu yapacağım; ama bu arada ve sen de hazır çevre yapmışken burada benimle kapıda kal, Bey'in tüm hizmetkarları ve salon kapıda toplanmıştır. (Beyin tüm hizmetkarlarının ve konak görevlilerinin bulunduğu yere kapı diyorlar.)</td></tr>
<tr><td>Harač</td><td>Haraç, vergi</td><td>Haraç</td><td>"1. Bir yerden bir kimseden zorbalıkla alınan para. 2. Osmanlı Devleti'nde Müslüman olmayanların devlete ödemekle yükümlü oldukları vergi. 3. Osmanlı Türklerinde genellikle toprak sahiplerinden devlet tarafından alınan vergi."[197]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: "Harač u Bosni mora platiti svaki, koi nije Muhamedovac, il je ondě stanujući il nije. I da u vrěme od platjanja harača, makar najsobodnii Francez dodje, i on bi morao platiti harač lěpo kao pop. Harač se platja koliko paša nametne." (Mažuranić, a.g.e., s.30).</td></tr>
</table>

[197] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Bosna'da vergiyi, orada yaşasın ya da yaşamasın Müslüman olmayan herkesin ödemesi gerekiyor. Ve haraç ödeme zamanı geldiğinde en özgür Fransız bile gelse, o da haraçını bir rahip gibi güzelce ödemek zorunda kalacaktı. Paşanın belirlediği miktarda haraç ödenir.</td></tr>
<tr><td>Haram</td><td>Lanet</td><td>Haram</td><td>“1. Din kurallarına aykırı olan, dini bakımdan yasak olan, helal karşıtı. 2. Yasak.”[198]</td><td>Yakın anlama geçiş ve Anlam kötüleşmesi</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Haram, proklet.” (Mažuranić, a.g.e., s.43).

Anlamı: Haram, Lanet.</td></tr>
<tr><td>Harem</td><td>Harem</td><td>Harem</td><td>“1. Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm, selamlık karşıtı. 2. Bu bölümde oturan kadınların hepsi. 3. Karı, eş.”[199]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “U nutri bude najviše kuća, u kojoj sědi saibia (gospodar), do nje se drži harem (ženski stan), kraj njih je muftak (kuhinja) i ahar (konjušnica, štala); po dvorištu rastu ruže i cvětje, i ako mu je zgodno, dovede česmu(vodovod).” (Mažuranić, a.g.e., s.29).</td></tr>
</table>

[198] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.
[199] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: İç kısımda çoğunlukla sahibi'in (efendinin) oturduğu evler bulunur, onun yanında harem (kadın dairesi), onun yanında muftak (mutfak) ve ahar (ahır, ahır); Bahçede güller ve çiçekler yetişiyor ve eğer kendisi için uygunsa bir česma (çeşme) getiriyor.</td></tr>
<tr><td>Hazna</td><td>Kasa, Hazine, Depo.</td><td>Hazne</td><td>“1. Hazine. 2. Bir şeyin toplandığı biriktirildiği yer, depo. 3. Döl yatağı.”[200]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Hazna, blagajna, kasa.” (Mažuranić, a.g.e., s.43).

Anlamı: Hazne, Depo, kasa, hazine.

Örnek cümle: “Jednu su pećinu popravili i to jim se zvala kuća a odněkud su doněli gvozdena vrata pak su metnuli na drugu i to jim je bila hazna.” (Mažuranić, a.g.e., s.22).

Anlamı: Bir mağarayı tamir ettiler ve ona ev dediler, sonra demir kapıları bir yerden getirip diğerine yerleştirdiler ve ona depo (hazne) dediler.</td></tr>
<tr><td>Hič</td><td>Hiç, hiçbir şey</td><td>Hiç, hiçbir şey</td><td>“1. Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz. 2. Soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatan bir söz 3. Bir soruya açık bir</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
</table>

[200] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.

			cevap verilmek istenmediğinde cevap cümlesinin başına getirilen bir söz. *4. Boş, değersiz, önemsiz olan şey veya kimse."*[201]	
Örnek cümle: *"**Hič**, niš, ništa."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Hiç**, hiçbir şey.				
Hodža	Hoca	Hoca	*"1. Müslümanlıkta din görevlisi. 2. Öğretmen. 3. Akıl öğreten, öğüt veren kimse.* *4. Medresede öğrenim gören sarıklı, cübbeli din adamı."*[202]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Dodje nada me **hodža**, pak dva tri puta reče: Moli se Bogu, komšia, po svom zakonu moli!"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.23). Anlamı: **Hoca** gelip beni buldu, sonra iki üç defa şöyle dedi: Allah'a dua et komşu, kendi kanunlarınla dua et!				

[201] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.
[202] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.

Ićindi	İkindi	İkindi	*"1. Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi: 2. İkindi ezanı. 3. İkindi namazı."*[203]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Preko Janje kad sam prošo, bila je **ićindia**, i ja sam mislio da ću u Popovo selo na konak."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.25). Anlamı: Janje'den geçtiğimde burası **ikindiydi** ve konaklama için Popovo köyündeki konağa gitmeyi düşündüm.				
Jabandžia	Yabancı	Yabancı	*"1. Başka bir milletten olan, başka bir milletle ilgili olan (kimse), bigâne, ecnebi: 2. Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey), özge 3. Tanınmayan, bilinmeyen, yad: 4. Aynı türden, aynı çeşitten olmayan 5. Bir konuda bilgisi, deneyimi olmayan 6. Belli bir yere veya*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[203] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.

			kimseye özgü olmayan.”[204]	
Örnek cümle: *“**Jabandžia**, stranac, tudjanin.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Yabancı.**				
Jacia	Yatsı	Yatsı	*“1. Güneşin batmasından bir buçuk, iki saat sonraki vakit. 2. Yatsı ezanı: 3. Yatsı namazı.”*[205]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *“Bošnjaci sve dobe dana po turski nazivaju, osim podneva, ovako: saba, zora; ićindia, večernja; akšam, mrak; **jacia**, bude u dva sahata poslě akšama, zdrava maria.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.25). Anlamı: Boşnaklar öğle vakti haricinde günün her vaktini Türkçe adlandırırlar, saba, ikiden sonraki vakitleri ifade eder.				
Jastuk	Yastık	Yastık	*“1. Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb.yle doldurulmuş küçük minder 2. Bu*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[204] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.
[205] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.

			biçimde yapılmış ve türlü işlerde kullanılan şey 3. Fide yetiştirmek için ince toprak ve gübreden hazırlanmış yüksekçe yer. 4. Yapılarda, makinelerde bazı bölümlerin üzerine dayandığı parça.''[206]	
Örnek cümle: *''Pekli smo kukuruz1 i krumpir, tukli smo orahe, a grlo smo močili vinom: razgovarasmo se dugo, poslě načiniše snahe meni postelju od slame, metnuše dvě plahte i jednu ponjavu, a pod glavu **jastuk.**''* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.6). Anlamı: Mısır ve patates kızarttık, ceviz dövdük, boğazımızı şarapla ıslattık: uzun süre konuştuk, sonra gelinler samandan yatak yaptılar bana, iki çarşaf ve bir yorgan koydular, başımın altına da **yastık** koydular.				
Jazuk	Yazık, hasar, günah.	Yazık	*''1. Herkesi üzebilecek şey, günah. 2. Acınma, üzüntü anlatan bir söz 3. Kınama anlatan bir söz.''*[207]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *''Hodža uči iz korana da je to velik **jazuk** (grěh) silovati děvojku, većji nego da bi sedamdeset i sedam ljudih poseko.''* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.32).				

[206] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.
[207] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:30.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Hoca Kur'an'dan bir kızla zorla ilişkiye girmenin büyük bir yazık (günah) olduğunu ve bunun yetmiş yedi kişiyi öldürmekten daha büyük bir suç olduğunu okudu.</td></tr>
<tr><td>Jedek</td><td>Yedek</td><td>Yedek</td><td>”1. Yularından çekilerek götürülen boş binek hayvanı. 2. Hayvanı yedeğe alan ip, yular. 3. Bir şeyin gereğinde kullanılmak için elde bulundurulan, asıl karşıtı. 4. Gereğinde kullanılmak için fazladan bulundurulan, ayrılmış olan: 5. Redif.”[208]</td><td>Anlam Genişlemesi.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Jedek, ova rěč znači: mnogo 1) Konj od zalihe, koi se radi lěpote vodi; 2) uže, konop; 3) mehandžinsko posudje ujedno zove se jedek; 4) crkvene stvari, zovu se crkveni jedek.” (Mažuranić, a.g.e., s.16).

Anlamı: “Jedek” kelimesi şu anlamlara gelmektedir:1) Değerli bir at, güzellik için yetiştirilen at. 2) Halat, ip. 3) Meyhanecilerin kap kacaklarının tümüne de yedek denir 4) Kilise eşyalarına kilise yediği deniliyor.</td></tr>
</table>

[208] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:32.

Jemek	Yemek	Yemek	*"1. Yemek yeme, karın doyurma işi. 2. Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş, taam. 3. Günün belli saatlerinde yenilen besin. 4. Konuklara yiyecek verilerek yapılan ağırlama."*[209]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Na 30. Prosinca oko sedme ure po turskom, budući već vrěme od ručka, večilašći vikne da idjemo uzimati tajin i* ***jemek,*** *a tatarin doleti iz Sarajeva, i objavi paši da se je buna učinila u Sarajevu, i da su nakanili da mu pobiju žene i děcu, i da mu zapale dvor."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.19). Anlamı: 30 Aralık'ta yaklaşık saat yedi civarında, Türk saatiyle, öğle **yemeği** saati olmuştu ve vekilharcı[210], tayın ve yemek almaya gitmemiz için bize seslendi. Bu sırada bir tatar da Saraybosna'dan geldi ve paşaya Saraybosnada bir ayaklanma olduğunu ve kadınlarını ve çocuklarını öldürmeyi ve konağını yakmayı planladıklarını bildirdi.				
Jogurt	Ekşi süt	Yoğurt	*"Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü."*[211]	Yakın anlama geçiş.

[209] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:32.
[210] ''Vekilharç'' kelimesinin TDK sözlüğündeki karşılığı ''Kesedar'' dır.
[211] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:32.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Na koncu jela uvĕk slĕdi jogurt (kiselo mlĕko), razmi ako ga neima.” (Mažuranić, a.g.e., s.36).

Anlamı: Yemeklerin sonunda her zaman yoğurt (ekşi süt) servis edilir, eğer yoksa eksikliği hissedilir.</td></tr>
<tr><td>Jok jok</td><td>Yok yok</td><td>Yok yok</td><td>“1) "ne istersen var" anlamında kullanılan bir söz 2) "hayır hayır!"anlamında kullanılan bir söz.”[212]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Aa, jok jok! Bože sačuvaj, neću ja! neću ja u poštene ljude dirati.” (Mažuranić, a.g.e., s.38).

Anlamı: Ah hayır hayır! Tanrı korusun, ben dürüst insanlara zarar vermek istemem.</td></tr>
<tr><td>Jok valah</td><td>Yok vallahi</td><td>Yok vallahi</td><td>“Tanrı'yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için" anlamında bir yemin sözü, billahi, tallahi.”[213]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Jok valah, Nije bogami!” (Mažuranić, a.g.e., s.43).

Anlamı: Yok vallahi de doğru değil.</td></tr>
</table>

[212] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.
[213] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.

Kadar	Olası, e bilmek	Olası, e bilmek	*"1. Ölçüsünde, derecesinde 2. Büyüklüğünde, genişliğinde 3. Dek 4. Gibi 5. Denli 6. Süre belirten bir söz 7. Miktarda, derecede 8. Gösterme sıfatlarından biriyle bir sayıdan sonra geldiğinde kesinlikle belli olmayan bir niceliği belirten söz. ''*[214]	Anlam daralması.
Örnek cümle: *"A paša srdito kao ris:» Trěba, kaže, otvoriti oči koliko findžan da zašto uzimaš sto i petdeset grošah ajluka na měsec, kad nisi* ***kadar*** *obavljati posla, koi na te spada? i još koliko me pokradeš i prevariš kroz lěto!"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.20). Anlamı: Paşa öfkeyle, bir aslan gibi: 'Gözlerini açman gerekiyor,' diyor, 'ayda 150 groş alıyorsun, işini yapacak **kadar**[215] bile değilsin. Üstelik yaz boyunca beni ne kadar dolandırıp aldatıyorsun!				
Kadia	Kadı	Kadı	*"Tanzimata kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun*	Eş anlamlılık.

[214] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.
[215] '' Kadar '' kelimesi tıpkı Türkçedeki gibi zarf görevinde kullanılmıştır.

			arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları."[216]	
Örnek cümle: *"**Kadia** tada pošalje glasnike na sve strane i oglasi da je sutra bajram."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.13). Anlamı: O zaman **kadı**, habercileri dört bir tarafa gönderir ve yarın bayram olduğunu duyurur.				
Kadiluk	Hâkim, yargı.	Kadılık	*"1.Kadı olma durumu veya kadının görevi. 2. Bir kadının davalarına baktığı il sınırları içindeki bölge. "*[217]	Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Kad je došo u Stambol, ondě se je kod velikoga vezira opravdo, i došo je opet na **kadiluk** ovdě u Smederevo, pak nam je pripovědó, što mu se je na putu dogodilo."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.11).				

[216] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.
[217] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: İstambul'a vardığında, gerçekten büyük vezirin yanına gitti ve tekrar Smederevo'da kadılığa geldi. Sonra bize yolculuğunda başına neler geldiğini anlattı.</td></tr>
<tr><td>Kafeodžak</td><td>Kahveocak, kahvehane</td><td>Kahve ocağı</td><td>“Kahve, iş yeri, han vb. yerlerde kahve, çay vb. pişirilen yer.”[218]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “U gospodskih kućah ima jedna soba, gdě se peče kafa za domaće i za svakoga, koi dodje, i zove se kafana ili kafeodžak.” (Mažuranić, a.g.e., s.29).

Anlamı: Hanede bir oda bulunuyor, burada evdekilere ve dışardan gelen herkese kahve pişiriliyor, bu odaya 'kafana' veya 'kahveocak' deniliyor.</td></tr>
<tr><td>Kafedžibaša</td><td>Kahveci başı</td><td>Kahveci başı</td><td>“1.Padişahın içeceği kahveyi hazırlamakla görevli has odalı. 2. Devlet büyükleri yanında kahvecilik hizmetini görenlerin başı.”[219]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Paša sa svom družinom proleti přěko polja, samo kafedžibaša i <u>berberbaša</u> skočiše s konjah da mi pomognu a Omer<u>čauš</u> ostade kod nas sědeći na konju.” (Mažuranić, a.g.e., s.19).</td></tr>
</table>

[218] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.
[219] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Paşa ve ordusuyla tarlalardan geçiyor; sadece kahveci başı ve berber başı atlarından inerek bana yardım ettiler, ama Ömerçavuş yanımızda atının üzerinde duruyordu.</td></tr>
<tr><td>Kalfa</td><td>Kalfa</td><td>Kalfa</td><td>“1. Aşaması çırakla usta arasında bulunan zanaatçı. 2. Mimar yardımcısı. 3. Saraylarda ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın. 4. İptidailerde Hoca yardımcısı. 5. Çocukları evlerinden alarak okula, okuldan evlerine götüren kimse.” [220]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Ove i slobodne misli pobudiše u meni želju da kad sam već kao rukodelski momak (kalfa) veču stranu austrianskoga carstva, a osobito sve austiansko ilirske krajine obišao, i o Bosni štogod izveštuega razaberem.” (Mažuranić, a.g.e., s.4).

Anlamı: Bu özgür düşünceler bende, zaten bir usta kalfa olarak Avusturya İmparatorluğu'nun birçok farklı bölgesini, özellikle de tüm Avusturya Ilıra bölgelerini gezmişken, Bosna hakkında da bir şeyler öğrenme isteği uyandırdı.

Örnek cümle: “Otidjem dakle kod jednoga majstora, kao kalfa tražiti posla, i on me prime.” (Mažuranić, a.g.e., s.27).</td></tr>
</table>

[220] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.

Anlamı: Bu nedenle, bir ustanın yanına gidip **kalfa** olarak iş aramaya gittim ve beni kabul ettiler.				
Kapidžik	Küçük kapı	Kapıcık	*"Eski Osmanlı evlerinde bulunan küçük kapı."*[221]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Kod vratah (kapie) je načinjen **kapidžik** (vrataca), a opet sam vidio na jednom městu, gdě izvan zida priziraju zubi kameni, po kojih se penje preko zida u dvor i izvan dvora."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: Kapıların yanında **kapıcıkların** *(küçük kapıların)* yapıldığını ve bir yerde bahçe duvarında taşlardan çıkıntılar bırakıldığını fark etmiştim. Bu çıkıntılar sayesinde duvara tırmanarak bahçeye giriş ve çıkış yapılabiliyordu.				
Kapia	Kapı	Kapı	*"1. Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı. 2. Bu açıklıktaki açılıp kapanan kanat 3. Tavla oyununda iki pul üst üste getirilerek karşı oyuncunun o haneyi kullanmasına engel*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[221] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.

			olunan yer. 4. Devlet dairesi 5. Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân 6. Gidere yol açan gereksinim 7. Ev gezmesi için gidilen yer."[222]	
Örnek cümle: *"**Kapia**, vrata."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.43). Anlamı: **Kapı.**				
Karaula	Karakol	Karakol	*"1. Güvenliği sağlamakla görevli kimselerin bulunduğu yapı. 2. Güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluğu, kol, kulluk, devriye."* [223]	Eş anlamlılık.

[222] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:36.
[223] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Oni kažu da su svuda po Kaurskoj zemlji po gorah i po brežuljcih ukopane motke, a na onih motkah privezane smolenice, i kod svake one motke ima karaula.” (Mažuranić, a.g.e., s.40).

Anlamı: Onlar, Kaurska ülkesinin her yerinde dağlarda ve tepelerde kazılmış direklerin olduğunu ve bu direklere bağlanmış fenerlerin olduğunu söylüyorlar. Her bir direğin yanında bir karakol bulunuyor.</td></tr>
<tr><td>Kasap, kasapin</td><td>Kasap</td><td>Kasap</td><td>“1. Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse. 2. Et satılan dükkân. 3. Kan dökücü, hunhar.”[224]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “U Sarajevu, svi ekmedžije po redu nose <u>tain</u> u pašin dvor, svaki po jedan dan, pak je već miran, dok mu opet red nedodje: tako isto i kasapi (mesari) meso: i to je sve bez platje.” (Mažuranić, a.g.e., s.14).

Anlamı: Saraybosna'da, bütün ekmekçiler sırayla paşanın sarayına <u>tayın</u> götürüyor, her biri günde bir kez götürüyor ve sonra sırası gelene kadar huzurlu oluyor. Aynı şekilde kasaplar da et götürüyor ve bu hizmet bedelsiz yapılıyor.</td></tr>
<tr><td>Kasapnica</td><td>Kasap dükkânı</td><td>Kasap dükkânı</td><td>“Kasap dükkânı.”[225]</td><td>Eş anlamlılık, Kelime türetme</td></tr>
</table>

[224] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:35.
[225] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:36.

Örnek cümle: *"**Kasapnica**, mesnica."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **Kasap dükkânı.**				
Kašika	Kaşık	Kaşık	*"1. Sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan saplı sofra aracı. 2. Ucu iğneli kaşık biçimindeki olta."*[226]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Kašika**, žlica."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **Kaşık.**				
Kaur, kaurin	Gavur, Sırp ve Boşnak'tır ve saf inancı reddeden her Türk tebasıdır. Kaurin ise sadece Osmanlı'ya tabii olmayan	Gavur	*"1.Dinsiz kimse. 2. Müslüman olmayan kimse 3. Merhametsiz, acımasız 4. İnatçı."*[227]	Eş anlamlılık, Anlam genişlemesi.

[226] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:36.
[227] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:36.

	inançsız kimse.			
Örnek cümle: *"**Kaurin** rěč je pokvarena od djaur to jest nevěrnik Ali ilirski Turci to na dvoje kažu, ovako: djaur je Srbljin i Bošnjak, i svaki turski podajnik, koi nevěruje čistu věru; a **kaurin** je samo oni nevěrnik, koi nije podanik otmanski."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.12). Anlamı: **Kaurin** terimi, gevur kelimesinin (inançsız kimse) bozulmuş halidir. Ancak İlliryalı Türkler ise bunu iki şekilde ayırmaktadır: Gevur, Sırp ve Boşnak'tır ve saf inancı reddeden her Türk tebasıdır. **Kaurin** ise sadece Osmanlı'ya tabii olmayan inançsız kimseye denir.				
Kavga	Kavga	Kavga	*"1. Düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş münaza.* *2. Herhangi bir amaca erişmek, bir şeyi elde etmek veya bir şeye karşı koyabilmek için harcanan çaba, verilen mücadele* *3. Savaş."*[228]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[228] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:37.

Örnek cümle: *"**Kavga**, smutnja, spor."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **Kavga**, anlaşmazlık, tartışma.				
Kazan	Kazan	Kazan	*"1. Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap 2. Buhar makinelerinde, kalorifer tesisatında, suyun kaynatıldığı büyük derin kap."*[229]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Skoro svaka ili svaka bolja kuća, ima veliko korito koliko čovĕk i jedan veliki **kazan** (kotao) za griati vodu."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.37). Anlamı: Neredeyse her ev veya her iyi ev, insan sayısı kadar büyük bir su deposuna ve su ısıtmak için kullanılan büyük bir **kazana** sahiptir				
Kiria	Kira	Kira	*"1. Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında, bir süre için sahibi tarafından*	Eş anlamlılık.

[229] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:37.

			başkasına verilmesi, icar. 2. Bu biçimde tutulan bir şey için karşılık olarak ödenen para 3. Bu biçimde tutulan taşınmaz."[230]	
Örnek cümle: *"**Kiria**, najam."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **Kira.**				
Kiridžia	Kiracı	Kiracı	*"Bir şeyi, bir yeri kira ile tutan kimse, müstecir."*[231]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"**Kiridžia**, najamnik."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **Kiracı.**				
Komšia	Komşu	Komşu	*"1. Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad. 2. Sınır ortaklığı*	Eş anlamlılık.

[230] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:40.
[231] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:40.

			bulunan, mücavir."[232]	
Örnek cümle: *"Dodje nada me hodža pak dva tri puta reče: Moli se Bogu,* ***komši****, po svom zakonu moli!"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.23). Anlamı: Hoca yanıma geldi ve birkaç kez dedi: **Komşu,** kendi dinin doğrultusunda Tanrı'ya dua et!'				
Komšiluk	Komşuluk	Komşuluk	*"1. Komşu olma durumu. 2. Komşularla olan ilişki."*[233]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Kada hoće da idje na vodu ili u* ***komšiluk,*** *onda nenosi habita, nego samo dimie i škurteljku, a glavu pokrie jednom manjom šamiom od koje kraje u zubih drži."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.35). Anlamı: Suya veya **komşuluğa** gitmek istediğinde, cübbe giymez, sadece dimiye ve kısa etek giyer, başını ise küçük bir başörtüsüyle örter, başörtüsünün ucunu dişleri arasında tutar.				
Konak	Konak	Konak	*"1. Büyük ve gösterişli ev 2. Vali, kaymakam gibi yüksek dereceli devlet görevlilerinin resmî*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[232] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:40.
[233] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:40.

			konutu. 3. Konakçı. 4. Araba veya hayvanla bir günde alınan yol. 5. Yolculukta geceyi geçirmek için inilen, konaklanılan yer.”[234]	
Örnek cümle: *“Čeljad neběhu još zaspala, otvore mi vrata, i veselo me primu na **konak.**”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.6). Anlamı: Halk henüz uyanmamıştı, kapıyı açtılar ve beni **konakta** neşe içinde karşıladılar.				
Koran	Kuran	Kur'an-ı Kerim	*“Kur'an-ı Kerim”*[235]	Eş anlamlılık
Örnek cümle: *“Kadia uzme učiti **koran** da vidi, što bi to moglo značiti: i doista nadje i razloži to pred narodom ovako:» Što je svaka osoba imala u džamii samar, a sam hodža dva, to znači ovako: svaki ima po jedan grěh na duši, a hodža ima dva: a sam je ovi siromah čověk pravedan, zato neka idje kući. «Na to ga svi redom obdariše, kad mu je dragi Alah dao viděti, i pustiše ga kući.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.12). Anlamı: Kadı **Kur'an** okumaya karar verdi ve anlamak için **Kur'an'a** baktı. Kadı, ne anlama geldiğine bakmak için eline Kuran’ı aldı. Gerçekten de buldu ve insanlara şöyle				

[234] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:40.
[235] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:40.

açıkladı: Camideki herkesin bir semeri var, ama hoca iki tane, bu şu şekilde anlaşılmalı: Herkesin ruhunda bir günah var, ama hoca iki günahı temsil ediyor. Bu fakir adamın ise adil biri olduğunu söylemek gerek, bu yüzden eve gitsin.' Buna karşılık, insanlar ona sırayla hediyeler verdi ve Allah'ın lütfu sayesinde ona bu anlayışı gösterdi ve eve gitmesine izin verdiler.				
Korban bajram	Kurban Bayramı, Türklerin en büyük bayramıdır.	Kurban Bayramı	*"Ay takvimine göre Zilhicce ayının onunda başlayıp dört gün süren ve kurban kesilen dinî bayram."*[236]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"**Korban bajram**, turski najveći blagdan."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **"Kurban Bayramı",** Türklerin en büyük bayramıdır.				
Korkmak	Korkmak	Korkmak	*"1. Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak 2. Kaygı duymak, endişe etmek 3. Çekinmek, sakınmak saygı 4. Yapamamak,*	Eş anlamlılık.

[236] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:40.

			cesaret edememek."[237]	
Örnek cümle: *"Oni to kazaše ovako:* ***Korkma*** *će reći:* ***neboj se****."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.27). Anlamı: Bunu şu şekilde dediler: **Korkma,** diyecekler: **Korkma.**				
Kula	Kule	Kule	*"1. Çoğunlukla kare veya silindir biçimindeki yüksek yapı.* *2. Cihannüma."*[238]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"****Kula*** *je ta bila uzidana, vele, na četiri ugla, od koje izvanjsko lice biaše od samih glavah uzidano."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.41). Anlamı: **Kule** öyle yapılmıştı ki, söylendiğine dört köşeye yapılmıştı ve dış yüzeyi tamamen kafatasları ile yapılmıştı.				
Lelek	Leylek	Leylek	*"Leyleksilerden, kışın tropikal Afrika'da yaşayan, siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük,*	Eş anlamlılık.

[237] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:42.
[238] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:42.

			beyaz, göçmen kuş. "[239]	
Örnek cümle: "*Meni su se kad sam došao u Sarajevo svi smiali da imam dugačke noge kao **lelek** i da sam izmed nogah razpiljen, kao dva direka."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.35). Anlamı: Saraybosna'ya geldiğimde, herkes benim leylek gibi uzun bacaklı olduğumu düşünüyordu ve bacaklarımın arasının iki direk gibi olduğu için benimle alay ediyordu.				
Magaza	Mağaza	Mağaza	*"1. Büyük dükkân 2. Eşya ve azık deposu."*[240]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Dolě na zemlji ima jedna shrana od različnih potrěbnih stvarih, i zove se **magaza**."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: Aşağıda, ihtiyaç duyulan çeşitli şeylerin bulunduğu **mağaza denilen bir yer** var.				
Mahala	Mahalle, köy, evlerin ve sokakla birlikte bulunduğu küçük yerleşim yeri.	Mahalle	*"1.Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri. 2. Bu parçalarda oturan*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[239] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:45.
[240] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:45.

			insanların tamamı. ”[241]	
Örnek cümle: *“Turske ulice nisu ravne kao evropske, nego su krive, pak imaju sve někakovo odělenja, i zovu se* ***mâhale*** *(sela).* Sokak *zove se samo zemlja, po kojoj se idje, a ona hrpa kućah zajedno sa sokakom, zove se* ***mahala.*** *”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.14). Anlamı: Türk sokakları Avrupa sokakları gibi düz değil, kavislidir ve çeşitli bölümleri vardır, bunlar **'mahalleler'**(köy) olarak adlandırılır. Sokak adı sadece yoldur, üzerinde yürüdüğü toprak, ancak evlerin ve sokakla birlikte bulunduğu küçük yerleşim birimine **'mahalle'** denir.				
Mandala	Kapı mandalı	Mandal	*“Kapının kapalı tutulmasına yarayan demir veya tahtadan araç. 2. İpe serilen çamaşırı tutturmak için kullanılan yaylı kıskaç. 3. Ut, kanun, keman vb. çalgıların tellerini geren düğme.”*[242]	Eşanlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *“U vratih za pol sežnja visoko od zemlje, kroz pleće od vratah (špaletu) ima jedna rupa, daleko u nutra zavučena u zid, a u onoj rupi stoji jedna greda; pak kad se zatvore vrata, onda se ona greda izvuče, ter se přěko vratah pretegne u ono drugo pleće: med* ovu *gredu i*				

[241] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:45.
[242] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:45.

zatvor, zabije se kakov klin da tvrdje stoji. Ova greda se zove ***mandala****."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: Girişte yerden yüksekte duvara yerleştirilmiş bir delik bulunur. Bu delikte bir kiriş vardır ve kapı kapanırken bu kiriş, kapının karşısındaki başka bir deliğe kayar. Sağlamlaştırmak için kiriş ile çerçeve arasına bir kazık konur. Bu kirişe ***"mandala"*** denir.				
Mazgala	Mazgal, Tüfek deliği" veya Ateşleme deliği.	Mazgal	*"1. Kale duvarlarında iç yanı geniş, dış yanı dar delik. 2. Kale duvarları üstünde dişli gibi duran duvar parçaları arasındaki her boşluk. 3.Yağmur sularını kanalizasyon şebekesine çekmek için kullanılan üzeri parmaklıklı demirle kapatılmış delik."*[243]	Eş anlamlılık. Anlam daralması

[243] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:45.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Mazgala, puškarica (rupa).” (Mažuranić, a.g.e., s.44).

Anlamı: “Mazgala” Türkçe'de “tüfek deliği” veya “ateşleme deliği” anlamında kullanılan bir terimdir.</td></tr>
<tr><td>Maša ala</td><td>Maşallah, bir şeyin güzel olduğunda veya övündüğünde kullanılan bir seslenmedir</td><td>Maşallah</td><td>“1. Ne güzel, Allah nazardan saklasın anlamlarında beğenme duyguları bildiren bir söz: 2. Umulmadık durumlar karşısında şaşkınlık ve sitem belirtmek için söylenen bir söz 3. Nazar değmemesi için çocukların üzerine takılan veya çeşitli araç, bina vb. yerlere asılan, üstünde "maşallah" yazılı nazarlık.”[244]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Maša ala, Viče se, kad se što hvali da je lepo.” (Mažuranić, a.g.e., s.44).</td></tr>
</table>

[244] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:47.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Mašallah ifadesi, bir şeyin güzel olduğunda veya övündüğünde kullanılan bir seslenmedir. Güzel bir şey övülürken söylenir.</td></tr>
<tr><td>Medet</td><td>Medet</td><td>Medet</td><td>“1. Yardım, imdat 2. "Yardım edin, imdat" anlamında bir seslenme sözü.”[245]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Turci umirući najposlědnju rěč govore “medet”, kao što krstjani govore "Isus!” (Mažuranić, a.g.e., s.15).

Anlamı: Türkler ölürken son sözleri “medet”, Hristiyanlar ise 'İsa!' derler.</td></tr>
<tr><td>Mehana</td><td>Meyhane</td><td>Meyhane</td><td>“1. İçki satılan ve içilen yer, içki yeri. 2. Kabare.”[246]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Mehane se zovu samo po varoših: gdě putnici pristaju; one su obično na jedan pod (kat): doli kod zemlje je ahar, a gori na podu su odaje.” (Mažuranić, a.g.e., s.29).

Anlamı: Kasabalarda yolcuların dinlenebilecekleri yerlere meyhane (mehana) denir. Genellikle tek katlı olan bu meyhanelerin altında ahırlar, üstünde ise yatak odaları bulunmaktadır.</td></tr>
</table>

[245] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:47.
[246] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:47.

Mehandžia	Meyhaneci	Meyhanec i	*"Meyhane işleten kimse."*[247]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Ako koi **mehandžia** i dobiva vina, tako mora biti u velikom strahu, jerbo može naopako postradati: zato litru vina dajepo dva groša, to jest 80 parah."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.30). Anlamı: Bir **meyhaneci** *(mehandžia)* şarap temin etse bile, bunu korkarak yapmak zorunda kalıyor, çünkü sonuç kendisi için çok kötü olabiliyordu. Bu nedenle bir litre şarabı iki kuruşa, yani 80 paraya satıyordu.				
Mejdan	Meydan	Meydan	*"1. Alan, saha 2. Yarışma, eğlence veya karşılaşma yeri 3. Bulunulan yer ve çevresi, ortalık 4. Fırsat, imkân veya vakit. 5. Mevlevi tekkelerinde ayin yapılan yer."*[248]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Kud god pogleda okom, svuda vidi po sokacih i **mejdanih** (piacah) lěpe, čiste káldrme od mramora, a bine svakojakom lěpotom izvana izšarane, pak visoke do oblaka; a dolě kod zemlje prekrasni dućani od svakojakih espapah i sviuh zanatah."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.11).				

[247] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:48.
[248] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:48.

Anlamı: Nereye bakarsa baksın, sokaklarda ve **meydanlarda** mermerden yapılmış temiz kaldırımlar gördüğünü söylüyordu. Evlerin dışı, bulutlara kadar uzanan, her türlü göz alıcı nakışlarla kaplanmıştı. Evlerin alt kısmında ise çeşit çeşit mal ve zanaat eseriyle dolu muhteşem dükkânlar bulunuyormuş.				
Misir	Mısır	Mısır	*"1.Buğdaygillerden, gövdesi boğumlu ve kalın, yaprakları şerit biçiminde, boyu yaklaşık 2 m olabilen, erkek çiçekleri tepede salkım durumunda, dişi çiçekleri yaprakla gövde arasında koçan biçiminde olan bir kültür bitkisi (Zea mays). 2. Bu bitkinin koçan üzerindeki taneli ürünü. 3. Bu ürünün taneleri."*[249]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Imaju svega dosta ali nedadu, nikada još nije bila Šumadia tako bogata kao sada i kudgod okom pogledaš svuda je* ***Misir****."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.39).				

[249] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

Anlamı: Herşeyden fazlasıyla olmasına rağmen vermiyorlar, Şumadia hiç bu kadar zengin olmamıştı ve nereye bakarsanız bakın, her yer **Mısır.**				
Mukaet olmak	Mukayyet, Dikkat ve alaka ile gözetmek, önem verip üstüne düşmek.	Mukayyet olmak,	*"1. Bağlı olan, bağlanmış. 2. Bir şart veya kayıtla bağlı olan. 3. Yazılmış, yazılı, kayıtlı. 4. Dikkat ve alaka ile gözetmek, önem verip üstüne düşmek."*[250]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"On me s konja skine, pak me povede na han, i priporuči Dagi-spahii da sam bolestan u tudjoj zemlji, i da bude* ***mukaet*** *(pažljiv) na mene."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.22). Anlamı: Beni attan indirdi ve beni hana kadar götürerek Daga Sipahi'ye yabancı bir ülkede hasta olduğumu ve bana **mukayyet** olmasını söyledi.				
Munara	Minare	Minare	*"Namaz vaktinin geldiğini bildirmek için camide müezzinin ezan okuduğu, sala verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla*	Eş anlamlılık.

[250] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

			taştan, yüksek ve ince yapı."[251]	
Örnek cümle: *"Džamia je malena i ponajviše okrugla ili barem pravi kvadrat. **Munara** je tanka kao jedan dimnjak, okrugla i visoka, iz više svega krova od džamie. Ona stoji* na *desnoj strani vratah, samo begova džamia u Sarajevu, poradi neprilična města ima na lěvoj strani munaru. Džamia u Travniku je sva prilika od crkve."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.17). Anlamı: Camiler genellikle küçük veya yuvarlak ya da dörtgen şeklindedir. Üzerlerinde yükselen **minareler**, ince, yüksek ve baca gibi, genellikle yuvarlak bir yapıdadır. Minareler genellikle giriş kapılarının sağında bulunur, ancak istisnai olarak, Saraybosna Gazi Husrev Bey Camisinin minaresi giriş kapısının sol tarafında inşa edilmiştir. Bunun nedeni, yapıldığı alanın uygunsuz olmasıdır. Travnik'teki Camii muhtemelen eskiden bir kiliseydi.				
Mur	Mühür	Mühür	*"1. Bir kimsenin, bir kuruluşun adının veya unvanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb. nden yapılmış araç, damga, kaşe. 2. Bu araçla basılan ve imza yerine geçen ad."*[252]	Eş anlamlılık.

[251] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.
[252] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “A on kaže; Peke, peke! pak otidje u odaju (sobu) tamo podpiše pasoš ter donese k ćehaji da i on podpiše i udari mur.” (Mažuranić, a.g.e., s.21).

Anlamı: O ise “Peki peki” dedi, odasına giderek pasaportumu imzaladı ve imzalaması ayrıca mühür (mur) basması için pasaportu kâhyasına (ćehaja) getirdi.</td></tr>
<tr><td>Murafet</td><td>Sanat, sanat aracı</td><td>Marifet</td><td>“1. Ustalık, hüner, uzmanlık 2. Uygun olmayan, hoşa gitmeyen, can sıkıcı iş veya 3. Bilim, bilgi. 4. Aracı, ikinci el.”[253]</td><td>Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Hó, koliko sam išó po trgovini i po vojsci, a još te djavolie nisam vidio; medjer u světu je marifet (murafet), a mi za ništa neznamo; hé, da ti nisi meni kazao, ja bi bio do smrti pripovědao, da je tu u polju jutro rano někakav běs bio došo preda me.” (Mažuranić, a.g.e., s.11).

Anlamı: Ticaret ve askerlik vesilesiyle çok yerlere gittim ve çok şey gördüm ama böyle şeytani bir şeyi daha önce hayatımda hiç görmedim dedi. Meğer dünyada ne marifetler varmış da bizim haberimiz yokmuş. Sen bana bunu söylemeseydin, ömrümün sonuna kadar burada, bu ovada, sabahın erken saatlerinde karşıma bir cin çıktığını insanlara anlatırdım dedi.</td></tr>
<tr><td>Musafer</td><td>Yolcu</td><td>Misafir</td><td>“1.Konuk 2. Gözün saydam tabakasında</td><td>Yakın anlama geçiş.</td></tr>
</table>

[253] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

			herhangi bir sebeple oluşan beyaz leke."[254]	
Örnek cümle: *"**Musafer,** putnik."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **Misafir,** yolcu.				
Muštuluk	Muştuluk	Muştuluk	*"1. Müjde, beşaret. 2. Müjdelik, müjde bahşişi."*[255]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Kad je oblačno vrěme, onda nije po svih varoših na jedan put bajram, nego svi paze na nebo, pak kad ugledaju měsec (moraju trojica bit zajedno), onda trče k kadii, pak polože ruke na ćitap i zakunu se da su viděli měsec, i primu **muštuluk**."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.13). Anlamı: Hava bulutlu olunca bütün kasabalarda bayram aynı gün kutlanmaz. Herkes gökyüzüne bakarak ve dikkat ederek herhangi bir kişi yeni ayı görünce *(üç şahit olması şart ile)* kadıya koşarak gider, kitaba el basıp, ayı gördüğüne dair yemin eder. İşte ozaman **muştuluklarını** almış olurlar.				
Nizam	Nizam	Nizam-ı cedit ordusu	*"1. Osmanlı ıslahat tarihinde 1789 ile 1839 tarihleri arasındaki zaman kesimi. 2. Bu dönemde Batı*	Eş anlamlılık ve Eksiltili anlatım.

[254] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.
[255] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

			örneklerine göre yapılan yenileşme eylemlerinin tümü. 3.Bu dönemde Batı yöntemlerine göre yetiştirilmek üzere kurulan ordu."[256]	
Örnek cümle: *"**Nizami** su soldati pěšaci i regularni; Spahie su konjici ili husari, koji svoje konje imadu, i za svoje novce kupuju konjičke haljine. Sedla imaju ugarska, na njih dvě pištolje, a o pojasu sablju: u ruci ili za rame zakači kopje da mu nepači. Kad prolaze nizami ili spahie, onda im obćina mora dati jělo."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.16). Anlamı: **Nizam** *(Nizamı Cedid)* askerleri, düzenli yaya *(piyade)* asker, sipahi ise süvari asker demektir. Kendi atları olan sipahiler süvarileri, yine kendi paralarıyla askeri elbiselerini alırlar. Bunların Macar eyerleri ve iki tabancaları, bellerinde de bir adet kılıçarı vardır. Ellerinde veya kendilerine engel olmasın diye arkalarında mızraklarını her zaman hazır bulundururlar. Nizami ve sipahi askerleri bir yerden geçerken halk onlara yiyecek temin etmekle yükümlüdür.				
Nutvak	Mutfak	Mutfak	*"1. Yemek pişirilen yer, aş damı 2. Yiyecekleri hazırlama sanatı."*[257]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[256] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.
[257] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Nutvak, kuhinja.” (Mažuranić, a.g.e., s.44).

Anlamı: Nutvak, mutfak.</td></tr>
<tr><td>Odadžia</td><td>Odacı</td><td>Odacı</td><td>“Resmî kuruluşlarda, iş yerlerinde, temizlik ve getir götür işlerine bakan görevli, hizmetli, hademe, müstahdem.”[258]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Dok je on proučio <u>koran</u>, u to je odadžia donio večeru na <u>sofru</u>.” (Mažuranić, a.g.e., s.23).

Anlamı: O Kur’an’ı okumayı bitirene kadar odacı sofraya akşam yemeğini getirmişti.</td></tr>
<tr><td>Odaja</td><td>Oda</td><td>Oda</td><td>“1. Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz 2.</td><td>Eş anlamlılık, Anlam daralması.</td></tr>
</table>

[258] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

			Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik Yeniçeri kışlası."[259]	
Örnek cümle: *"Odadžia je mehandžinski sluga, koi po* ***odajah (sobah)*** *nastoji."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.23). Anlamı: Odacı, mehanenin hizmetçisidir ve **odalarda** çalışır.				
Odžak	Ocak	Ocak	*"1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer 2. Şömine 3. Isı vererek üzerine veya içine konulan maddeleri ısıtan, pişiren, kaynatan, eriten araç veya alet 4. Kahvelerde, kuruluşlarda çay, kahve vb.nin yapıldığı yer 5. Yer üstünde veya yer*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[259] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

			altında cevher çıkarılan yer 6. Bahçelerde ve bostanlarda her tür meyve ve sebze ekimine ayrılmış, çevresinden biraz yükseltilmiş toprak parçası 7. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer 8. Yılın birinci ayı, kânunusani 9. Yeniçeri teşkilatını oluşturan odalardan her biri. 10. Ev, aile, soy 11. Halk hekimliğinde bir önceki kuşaktan el verme suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak belirli bir şikâyeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan aile."[260]	
Örnek cümle: *"**Odžak,** dimnjak; ognjište."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **"Odžak"** ocak, ateş yeri.				

[260] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.

Osmanlia	Osmanlı İmparatorluğu	Osmanlı	*"Osmanlı İmparatorluğu"*[261]	Eş anlamlılık ve Eksiltili anlatım.
Örnek cümle: *"Bošnjak mrzi na **Osmanliu**, jerbo kaže da neima pod nebom gadniega čověka od Osmanlie: a **Osmanlia** kaže da su Bošnjaci poturice, i da su gori od djaura; zato da jih trěba davit i gaziti, nek se boje poturice, i nek znadu, tko jim zapověda."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.31). Anlamı: Boşnak, Osmanlıdan nefret eder, çünkü dünyada kimsenin Osmanlıdan beter olamayacağını söyler. Osmanlılar ise boşnakların, dinlerinden döndüklerinde *(türkleştiklerinde)* gavurdan beter olduklarını bunun için de onları boğmak ve ezmek gerektiğini söylerler. Türkleşenler *(poturice)* Osmanlıdan korksun ve onlara kimlerin hükmettiğini bilsinler.				
Parah	*"Türk parası"* anlamına gelir; 20 gümüş kuruş 146 para yapar.	Para	*"1. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit. 2. Kazanç 3. Kuruşun kırkta biri."*[262]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[261] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:50.
[262] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:52.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Kad sam ja bio u Sarajevu, onda je bio glad: oka pšenice je bila po 60 parah, a oka kukuruza po 50 parah. A u zimsko doba oka jabukah 15, oka suhih sljivah 30 parah; a i drugoga voća svakoga ima dosta.” (Mažuranić, a.g.e., s.30).

Anlamı: Ben Saraybosna'dayken, kıtlık vardı: buğdayın okası 60 para, mısır okası ise 50 para idi. Kış aylarında elma okası 15, kuru erik okası ise 30 para ve diğer meyveler de bolca bulunuyordu.</td></tr>
<tr><td>Paša</td><td>Paşa</td><td>Paşa</td><td>“1. Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan
2. Cumhuriyet döne minde general.
3. Uslu, ağırbaşlı.”[263]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “I prem da paša sarajevski dobro znade turski, arapski i arnautski.” (Mažuranić, a.g.e., s.31).

Anlamı: Paşa saraybosnalı olmasına rağmen Türkçe, Arapça ve Arnavutça'yı iyi bilir.</td></tr>
</table>

[263] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:52.

Pašaluk	Paşalık	Paşalık	*"1. Paşa unvanı veya paşa olma durumu. 2. Bir paşanın yönetimindeki bölge."*[264]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Dokle god smo išli prěko Sarajevskog **pašaluka**, svuda su Turci seljaci dolazili pred pašu tužeći se da je i njima zulum, sve jedno kako god i raji."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.16). Anlamı: Saraybosna **Paşalığı** boyunca gittiğimiz sürece, her yerde Türk köylülerinin paşanın huzuruna gelip şikâyet ettiğini gördük; zulüm yaşadıklarını, ne zaman ve nasıl olursa olsun, paşaya şikâyet ettiklerini söylüyorlardı.				
Peke peke[265]	Peki peki	Peki peki	*"1. Evet: 2. Pekâlâ. "*[266]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Nemojte, nemojte! Rekoh Turci, to su moje ikone, tomu se ja klanjam. Ahaa! **peke peke!** vele, pak lěpo zamotaju, i dadu mi u ruku."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.25). Anlamı: Aman yapmayın türkler! Onlar benim ikonlarım ve ben onlara ibadet ediyorum dedim. Öyle mi peki peki dediler, ellerindeki harıtaları sararak bana geri verdiler.				
Pendžer	Pencere	Pencere	*"Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını*	Eş anlamlılık.

[264] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:53.
[265] Yazarımız Türkçede ki ikilemeleri kimi zaman gerçek anlamı ile kullanmıştır.
[266] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:53.

			aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık."[267]	
Örnek cümle: *"**Pendžeri** stoje nizko i rědko su stakleni; najviše su papirom zalepljeni, pendžeri od harema imaju drvene rešetke izvana."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: **Pencereler** alçak olup, azında cam var ve bu camlar genellikle kağıtla kapatılmış. Haremin pencerelerine ise dışardan ahşap parmaklıklar takılıdır.				
Pilav	Pirinç yemeği	Pilav	*"Pirinçten, bulgurdan veya kuskustan yapılan bir yemek."*[268]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle*: "Něki je donio pečeno janje, něki ćurku (puru, tuku), něki pitu, a drugi pogaču, něki kupusa i mesa, i koje kakvih kolačićah a najviše **pilava** i rězanacah. Koliko smo tu dobili jela, dovoljno bi nahranio cělu kumpaniu austrianskih vojnikah."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.16).				

[267] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:55.
[268] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:55.

Anlamı: Bazıları kuzu çevirme bazıları hindi bazıları börek ve poğaça bazıları etli lahana yemeği ve çeşitli tatlılar getirdi fakat en çok **pilav** ve erişte getirildi. Avusturya bölüğünün tamamını doyurabilecek kadar yemek geldi.				
Pusat	Pusat	Pusat	*"1. Araç. 2. Silah, zırh vb. savaş aracı. 3. Giysi veya giysilik kumaş."*[269]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Vele, u jutro nadje se momak na sokaku, i kod njega sve:* ***pusat (oružje)****, novci, lěpe haljine, i u njedrih ura, i ništa mu nefali nego glava."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.16). Anlamı: Ve sabahleyin sokaklarda sık sık, üzerinde **pusatları**, para, güzel kıyafetler ve göğsünde saat olan, yani üzerinden hiçbir şeyi eksik olmayan, ama omuzlarında kafası da olmayan delikanlıların bulunduğunu söylüyorlar.				
Rahat	Uygun, makul, konforlu.	Rahat	*"1. İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur 2. Üzüntü, sıkıntı ve tedirginliği olmayan 3. Sıkıntı veya yorgunluk, tedirginlik vermeyen 4. Aldırmaz, gamsız*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[269] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:55.

			5. Kolay bir biçimde, kolaylıkla 6. "Hazır ol" durumunda bulunanlara, oldukları yerde serbest bir durum almaları için verilen komut."[270]	
Örnek cümle: *"**Rahat**, Povoljnó, razlogom, komodnó."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44). Anlamı: **Rahat,** uygun, makul, konforlu.				
Rakija	Liker	Rakı	*"Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki, aslansütü."*[271]	Yakın anlama geçiş
Örnek cümle: *"Osim što sam ujutro pio **rakije** u Karlovcu; a sobom nisam ponio ni jedne žemljičke."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.2). Türkçe: Sadece sabahları Karlovac'ta **rakı** içtim; yanımda hiç ekmek almadım.				

[270] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:55.
[271] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:56.

Ramazan	Ramazan	Ramazan	*"Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay."*[272]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Biaše onda sréćom turski* ***ramazan****, pak hodže u jutro poraniše da zapale kandila po munarah, a větar je počeo malo manje valjati talase."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.10). Anlamı: O dönemde şans eseri Türklerde **Ramazan** vardı, bu yüzden imamlar sabahın erken saatlerinde minarelerdeki kandilleri yakmak için uyanıyorlardı ve rüzgâr da hafifleyip dalgalar yavaş yavaş küçülmeye başladı.				
Rezil	Rezil	Rezil	*"Alçak, aşağılık."*[273]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"To je bio moj najveći zlobnik, koi je svaku priliku gledeao da mi vratom zakrene, bojeći se, da me paša město njega nepostavi; jerbo je već tri puta ostao* ***rezil*** *(kriv, sramotan) kod paše, i sad mu gotovo do ruke dodje, da svoju želju izpuni."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.19). Anlamı: O, benim en büyük düşmanımdı çünkü Paşa'nın beni onun yerine yerleştireceğinden korktuğundan her fırsatta boynumu kırmaya çalışıyordu. Üstelik Paşa tarafından üç defa rezil edildiği için şimdi kötü niyetini gerçekleştirmek için bir fırsat bulmuştu.				

[272] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:55.
[273] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:56.

Saba hajrosum	Sabah	Sabah hayrolsun.	*"Günaydın."*[274]	Eş anlamlılık ve Kalıp ifade.
Örnek cümle: *"Oni odmah kažu:» Hee, pak ti neznaš još ni Bošnjački, to nije osmanlinski, nego Bošnjački; helbetum (na primĕr) kad ja reknem,* ***saba hajrosum,*** *to jest toliko kao: dobro jutro; a ti ćeš kazati: Alah razosum, to jest toliko kao da Bog dá."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.30). Anlamı: Hemen derler: "Hee, sen hâlâ Boşnakça bilmiyorsun, bu Osmanlıca değil, Boşnakça; örneğin, ben "**saba** hajrosum" dersem, bu "günaydın" anlamına gelir; sen ise "Alah razosum" diyeceksin, bu ise "Allah versin" demek gibi bir şeydir.				
Sahan	Sahan	Sahan	*"1. İçinde yemek ısıtılan veya yumurta gibi şeyler pişirilen, derinliği az metal kap. 2. Derinliği az olan kap."*[275]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Ako na dnu* ***sahan****a, od kakvog jĕla čorbe ostane, tako najprvo mogu popit starii, a ako neće nitko, onda može i najmladji."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.36). Anlamı: Eğer **sahanın** dibinde yemekten çorba kalırsa, en önce yaşlılar içebilir; eğer kimse içmek istemezse, o zaman en genç içebilir.				
Saibia	Sahip	Sahip	*"1. Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[274] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:56.
[275] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:55.

			yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik. 2. Herhangi bir niteliği olan kimse, ehil 3. Bir iş yapmış, üstlenmiş veya bir eser ortaya koymuş kimse. 4. Koruyan, arka çıkan, gözeten kimse."[276]	*Ünsüz düşmesi ve Ünlü türemesi.*
Örnek cümle: *"U nutri bude najviše kuća, u kojoj sědi* ***saibia*** *(gospodar), do nje se drži harem (ženski stan), kraj njih je muftak (kuhinja) i ahar (konjušnica, štala); po dvorištu rastu ruže i cvětje, i ako mu je zgodno, dovede česmu (vodovod)."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.29). Anlamı: İçeride en fazla odalar bulunur: **sahibin** oturduğu ev, bu evin yanında da harem (kadınlar bölümü) bulunuyor. Bunların yanı sıra, mutfak ve ahır da bulunmaktadır. Avluda gül ve çiçekler yetiştiriliyor. Eğer elverişliyse çeşmeden su taşınıyor.				
Sakat	Sakat	Sakat	*"1. Vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli,*	Eşanlamlılık.

[276] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:57.

			özürlü 2. Bozuk veya eksik."[277]	
Örnek cümle: *"Tatarinu na nozi jedan prst, a drugi mu ostao **sakat**. I tako svaki od njih je ostao po něšto sakat, ili na nozi ili na ruci, a meni su i noge i ruke ostale zdrave, nego sam se drugač razbolio."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.21). Anlamı: Tatar'ın ayağında tek parmağı kopmuş, biri ise **sakat** kalmıştı. Her birinin ya elinde ya da ayağında parmaklarından biri veya birkaçı ya kopmuş ya da sakatlanmıştı. Benim ise hem ayaklarım hem de ellerim sağlam kaldı, sadece çok kötü hastalandım.				
Salam alećum,	Selam	Selamünale yküm.	*"Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba."*[278]	Eş anlamlılık ve Kalıp ifade.
Örnek cümle: *"**Salam alećum,** nesmě nazvati nitko drugi, nego samo Turčin Turčinu; a on odgovori: Alećum salam! Salam znači dvě stvari, pozdrav i blagoslov ti Božji. Sačuvaj Bože da bi čověk Muhamedancu nazvao Salam!"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.30).				

[277] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:57.
[278] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:57.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Selamünaleyküm, sadece bir Türk’ün başka bir Türk’e söyleyebileceği bir şey. Diğeri de "Aleçum salam!" diye cevap veriyor. Selâm (salam) iki anlama geliyor; selâmlaşma ve "Allah’ın selâmeti üstünüze olsun." Hıristiyan dininden birinin, Muhammed’in dininden olana selâm vermesi durumunda vay haline.</td></tr>
<tr><td>Salamet</td><td>Selamet</td><td>Selamet</td><td>“1. Esen olma durumu, esenlik. 2. Her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak, güvende olma durumu
3. Anlatıma temel olan düşüncenin her bakımdan doğru ve sağlam olması.”[279]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “A drugi bi dodali: pak poturči se more, poturči! pak če ti Bog dati salamet; na tebi će sve zlato i skrlet siati, a duša tvoja će ići u dženet: ako se nepoturčiš, jadniče! za uvěke ćeš u dženemu ili džanu goreti, kao da bi u toj furuni (peći).” (Mažuranić, a.g.e., s.37).

Anlamı: Diğerleri ise Türkleş be Türkleş! Türkleşirsen Allah da sana selâmet verir. Üstün başındaki altınlar ve kırmızı elbiseler parıldar ve ruhun cennete gider. Türkleşmezsen o zaman vay haline! Sonsuza dek bu fırının içindeymişsin gibi cehennemde yanarsın.</td></tr>
</table>

[279] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:58.

Salaš	Çiftlik	Salaş	*"1. Sebze, meyve vb. satmak için kurulmuş, eğreti, derme çatma dükkân 2. Tahtadan yapılmış (baraka) 3. Uyumsuz, derme çatma, kötü görünen."*[280]	Anlam daralması ve Başka anlama geçiş.
Örnek cümle: *"U jutro na 1. Sěčnja 1840. Podjosmo do pašina **salaša**, pa ondě odsědosmo, jer nije se smio paša onako pustit u Sarajevo, bojeći se da ga ne ubiju, nego je poslao tatarina da oni narod, koi je od njegove strane, neka dovede pred nas na **salaš,** pak da ćemo onda svi zajedno u varoš."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.20). Anlamı: 1 Ocak 1840 sabahında Paşa'nın **çiftliğine** giderek, orada kamp kurduk. Paşa, artık öldürülmekten korktuğu için Saraybosna'ya tek başına inmek istemiyordu. Bundan sonra hep beraber şehre inecektik, çünlü Paşa, kendi tarafında olan halkı toplaması için bir Tatar'ı Saraybosna'ya gönderdi.				
Sarajlia	Saraylı	Saraylı	*"Osmanlı Devleti'nde padişah sarayında bulunmuş olan (kadın)."*[281]	Başka anlama geçiş.
Örnek cümle: *"Sarajevac."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.44).				

[280] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:58.
[281] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:58.

Anlamı: **Saraybosnalı.**				
Sevap	Sevap	Sevap	*"1. Hayırlı bir davranış karşısında Tanrı tarafından verileceğine inanılan ödül. 2. Tanrı tarafından ödüllendirileceğine inanılan davranış."*[282]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Opet rekoše med sobom da je to veliki **sevap**, stranjskomu čověku dati u bolesti."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.23). Anlamı: Yine aralarında hasta bir yabancıya, yemek vermenin ne kadar büyük **sevap** olduğunu konuştular.				
Siaset	Kötülük, şiddet.	Siyaset	*"1. Politika 2. Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış."*[283]	Başka anlama geçiş ve Anlam kötüleşmesi.
Örnek cümle: *"**Siaset**, grdoba, sila."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45).				

[282] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 18:58.
[283] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:00.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Siyaset, kötülük, güç.</td></tr>
<tr><td>Sikterisat</td><td>Utanç verici bir şekilde yol vermek.</td><td>Yol vermek,

Siktir etmek.</td><td>“1.Geçmesine izin vermek 2. hızını artırmak 3.işten çıkarmak, işine son vermek.”[284]</td><td>Eş anlamlılık ve Kelime türetme.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Sikterisat, sramotno odtěrati, těrati.” (Mažuranić, a.g.e., s.45).

Anlamı: Sikterisat, utanç verici bir şekilde kovmak.</td></tr>
<tr><td>Sokak</td><td>Sokak</td><td>Sokak</td><td>“İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol.”[285]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Turske ulice nisu ravne kao evropske, nego su krive, pak imaju sve někakovo odělenja, i zovu se mâhale (sela). Sokak zove se samo zemlja, po kojoj se idje, a ona hrpa kućah zajedno sa sokakom, zove se mahala.” (Mažuranić, a.g.e., s.14).

Anlamı: Türk sokakları Avrupa sokakları gibi düz değil, kıvrımlıdır ve belirli bölümlere ayrılmışlardır, bu bölgelere 'mahalleler' denir. Sokaklar sadece yürüdüğü zemin anlamına gelir ve bu zemindeki evler ve sokaklar bir araya gelerek 'mahalle'yi oluşturur.</td></tr>
</table>

[284] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:00.
[285] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:00.

Spahia	Sipahi	Sipahi	*"Osmanlılarda tımar sahibi bir sınıf atlı asker."*[286]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"A on kaže da je on **spahia**, i da je poradi toga sad i došao ovamo."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.8). Anlamı: Ve o (kişi) kendisinin bir **sipahi** olduğunu, bu yüzden buraya geldiğini söyledi.				
Stambol	İstanbul	İstanbul	*"Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri."*[287]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"On siromah poběgne na svoju mehanu, pak već nije smio ni na sokak izići, nego gazda mu je bio dobar, pak je išo svaki dan na pristanište da vidi, oprema li se koja galia u **Stambol**; i on mu je našo galiu, pak ga je spratio přěko varoša – da ga devojke nebi razčupale – taman na galiu. Kad je došo u **Stambol,** ondě se je kod velikoga vezira opravdo, i došo je opet na kadiluk ovdě u Smederevo, pak nam je pripovědó, što mu se je na putu dogodilo."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.11). Anlamı: O fakir kendi mehanesine kaçtı, artık sokağa bile çıkamıyordu. Ancak sahibi iyi davrandı ve her gün limana gidip, **İstanbul'**da herhangi bir geminin hazırlanıp hazırlanmadığını görmek için kontrol ediyordu. Bir gün gemi buldu ve sahibi onu limanda uğurladı- kızların üzerine çullanmaması için- gemiye. **İstanbul**'a vardığında,				

[286] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:00.
[287] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:00.

büyük vezirin yanında iş buldu ve tekrar buraya Smederevo'ya geldi. Ardından yolculukta başına gelenleri bize anlattı.				
Sofra	Sofra, yuvarlak ve yaklaşık yarım metre genişliğinde, bir adım yüksekliğinde masa.	Sofra	*"1. Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu. 2. Birlikte yemek yiyenlerin tümü. 3. Genellikle tekerlek biçiminde, üzerinde yemek de yenebilen ayaklı hamur tahtası 4. Halı göbeğinde daire biçimindeki çiçekli bölüm. 5. Anüs."*[288]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Sofra**, pol sežnja širok, okrugal, i jedan pedanj visok stol."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Sofra**, yuvarlak ve yaklaşık yarım metre genişliğinde, bir adım yüksekliğinde masa.				

[288] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:00.

Sunet	Sünnet	Sünnet	*"1. Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz. 2. Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. 3. Sünnet düğünü."*[289]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Oni se **sunete** kao židovi, samo što više odrežuju puti nego Židovi. Zato tko se **suneti**, mora po zakonu měsec danah ležati, dok preboli ranu."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.31). Anlamı: **Sünnet**, Yahudilerin yaptığı gibi gerçekleşir, sadece daha fazla cilde müdahale edilir. Bu nedenle **sünnet** olan bir kişi, geleneksel olarak kesildiği günü yatarak geçirmelidir ve yaranın iyileşmesini beklemelidir.				
Sunetžia	Sünnetçi	Sünnetçi	*"Çocukları sünnet eden kimse."*[290]	Eş anlamlılık.

[289] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:00.
[290] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:02.

Örnek cümle: *"**Sunetžia**, obrězovatelj, obrěznik."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Sunetžia**, sünnet eden kimse.				
Šalvale	Geniş pantolon.	Şalvar	*"Genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan geniş bir tür pantolon."*[291]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"**Šalvale**, široke hlačetine."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Šalvar**, geniş pantolon.				
Šećer	Şeker	Şeker	*"1. Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[291] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:02.

			çoğu tatlı olan maddelerin genel adı. 2. Bu madde katılarak yapılmış lokum, akide, çikolata vb. tatlı yiyeceklerin genel adı3. Şeker hastalığı. 4. Sevimli, cana yakın ve güzel."[292]	
Örnek cümle: *"Turci nikada nepiju kafu sa **šećerom**, osim kad koga časte; onda **šećer**li kafu peku."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: Türkler her zaman kahveyi sade içerler. Fakat birine ikram edecekleri zaman **şekerli** kahve hazırlarlar.				
Šejtan	Şeytan	Şeytan	*"1. Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis. 2. Kötü düşünceli, kötü niyetli kimse.*	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[292] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:02.

			3. Çok kurnaz, uyanık (kimse).”[293]	
Örnek cümle: *“Kad dodjosmo u večer u Busovaču na konak, onda on kod večere kaže: Valaha, bilaha, turske mi věre, biaše mi došao* ***šejtan*** *u glavu da ga poséčem.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.19). Anlamı: Busovača’da konaklamaya geldiğimizde, akşam yemeğinde Omer Çavuş: Vallahibillahi Türk dinimin üzerine yemin ederim ki aklıma bir şeytan düştü, az kalsın adamı kesecektim.” dedi.				
Tain	1. Asker azığı: 2. Asker ekmeği.	Tayın	*“1. Asker azığı: 2. Asker ekmeği. 3. Savaş veya seferberlik dönemlerinde vatandaşlara karneyle dağıtılan ekmek.”*[294]	Eşanlamlılık.
Örnek cümle: *“Tain je ekmedžinski (pekarski) hlěbac, od 1/2 oke.* ***Tain*** *uzimaju svi nizami, spahie, sluge i dvorani gospodski po dva hlěbca, to jest oku hlěba na glavu.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.14). Anlamı: Fırıncıların pişirdiği yarım okkalık ekmeğe tayın denir. Günde kişi başına iki ekmekten oluşan bu tayınları, tüm askerler, sipahiler, saray mensupları ve hizmetkarlar alır.				

[293] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:02.
[294] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:02.

Taman	Olması gerektiği kadar.	Tamam	*"1. Bütün, tüm 3. Yanlış ve yalan olmayan, doğru. 4. Tamamlanmış, bitmiş 5. Evet. 6. Beğenilmeyen bir iş veya öneri karşısında söylenen bir söz."*[295]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Dina mi moga,* ***taman*** *mi je ovdě jedan čir, nemogu ni sablje nosti."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.19). Anlamı: Dinim üzerine yemin ederim ki, **tam da orada** bir çıbanım var, kılıcı bile taşıyamam.				
Teskera	Pasaport, kimlik belgesi	Tezkere	*"1. Pusula: 2. Bir iş için izin verildiğini bildiren resmî kâğıt 3. Askerlik görevinin bittiğini bildiren belge."*[296]	Anlam değişmesi, Kelime türetme.
Örnek cümle: *"****Teskera,*** *pasoš, cedula."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Teskere**, pasaport, kimlik belgesi				

[295] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:02.
[296] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:03.

Top	Top	Top	*"1.Birçok spor oyununda kullanılan, türlü büyüklükte, genellikle kauçuktan yapılmış yuvarlak nesne 2. Bazı aletlerde bulunan toparlağımsı parça 3. Kumaş, kâğıt gibi şeylerin belli miktardaki bağı, ferde 4. Kumaş, kâğıt vb. şeylerin düzenli bir yığın durumuna getirilmiş bağı. 5. Yuvarlak biçimde olan, toparlak 6. Tamamen, bütünüyle.* *7. Homoseksüel erkek.* *8. Gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah. "*[297]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"U jutro prie zore jednu uru pukne top opet da se pobude Turci, koji hoće da još jědu prie nego dan svane; jer čim brže zora cikati počme, opet pukne* ***top****, i hodže stanu po munarah učiti sabah sabu, a ljudi svi ostave jělo, i ako je tko zakasnio, pak samo sad počeo jěsti, kako čuje top, odmah mora ostaviti."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.13).				

[297] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:05.

<table>
<tr><td colspan="5">Anlamı: Sabah, şafak sökmeden hemen önce, top patlatılır ki Türkler uyanıp sabah vaktinden önce daha fazla yiyebilsinler. Çünkü şafak sökmeye başlayınca, ne kadar hızlı olursa olsun, tekrar top patlatılır ve imamlar minarelere çıkıp sabah ezanını okumaya başlarlar. İnsanlar o anda yemeklerini bırakır ve eğer kimse yemeği bitirememişse top sesini duyar duymaz hemen yemeyi bırakmalıdır.</td></tr>
<tr><td>Topčia</td><td>Topçu</td><td>Topçu</td><td>”1. Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı 2. Futbolcu. 3. Sınıfta kalmış öğrenci.”[298]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam daralması.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Temelj do dolnjega zida gradskoga moči se u vodi. Pripovědaju Turci, kad su od kaurina uzimali Zvornik, onda je bio někakav vidoviti topčia kaurski, a njegov top se zvao Zelenkoç.” (Mažuranić, a.g.e., s.24).

Anlamı: Kalenin altta kalan duvar temelleri suyun içindedir. Türkler, Zvornik’i gâvurlardan alırken, o dönemde orada olacakları önceden gören bir gâvur topçunun yaşadığını, topunun isminin de Zelenko olduğunu anlatırlar.</td></tr>
<tr><td>Turbe</td><td>Türbe</td><td>Türbe</td><td>“Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.”[299]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
</table>

[298] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:05.
[299] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:05.

<table>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Izmedju kućah město naših piacah svuda imaju grobje: pak se bělé kamená turbeta prema suncu kao labudovi.” (Mažuranić, a.g.e., s.14).

Anlamı: Evler arasında şehrin meydanlarında her yerde mezarlık bulunuyor; güneşe karşı kuğu gibi beyazlanan taş türbeler.</td></tr>
<tr><td>Tutundžia</td><td>Tütüncü</td><td>Tütüncü</td><td>“Tütün yetiştiren veya satan kimse.”[300]</td><td>Eş anlamlılık ve Anlam türemesi.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Tutundžia, tko tabak prodaje, i takojer junoša gospodski.” (Mažuranić, a.g.e., s.45).

Anlamı: Tütüncü, tütün satan kişi anlamına gelir ve aynı zamanda beyefendinin genç yardımcısıdır.[301]</td></tr>
<tr><td>Ustra</td><td>Ustura</td><td>Ustura</td><td>“Tıraş için kullanılan, açılır kapanır, çok keskin bıçak, baş bıçağı, yülgü.”[302]</td><td>Eş anlamlılık.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Örnek cümle: “Ustra, britva, briačica.” (Mažuranić, a.g.e., s.45).

Anlamı: Ustura, Tıraş bıçağı, ustura, traş makinesi.</td></tr>
</table>

[300] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:05.
[301] Asistan, yardımcı anlamı verilmiştir.
[302] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:05.

Većilašćia	Vekilharç	Vekilharç	*"Kesedar."*[303]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Bila je ondě jedna mlada udovica Turkinja kojoj je muž, bez děce preminuvši, sve svoje ostavio, i zato je bila bogata. Naš Husein čauš, koi je drugač i **većilašćia** bio, za nju někako sazna, i često je išo ašikovati k njojzi."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.17). Anlamı: Bir zamanlar, kocası çocuksuz bir şekilde hayatını kaybeden genç bir Türk dul kadın vardı. Kocası, vefat ettiğinde, tüm mal varlığını ona bırakmıştı ve bu nedenle dul kadın zengin sayılıyordu. Bizim Hüseyin çavuş, farklı ve maceraperest biri olarak hem de **vekilharç** olarak, bu durumu bir şekilde duydu ve onunla aşk yaşamak için sıkça kadının yanına gitmeye başladı.				
Vilaet	Vilayet	Vilayet	*"1. İl 2.Valilik."*[304]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Bošnjaci nekažu: Ja idjem na svoj vilaet, nego samo: na vilaet; n. p. moj amidja je otišo na vilaet; ovo mi je babo ostavio, kad je otišo na **vilaet**, t. j. u domovinu ili u zavičaj."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.24). Anlamı: Anlamı: Boşnaklar 'Ben vilayetime gidiyorum.' demezler, sadece '**vilayete** gidiyorum.' derler. Örneğin, amcam vilayete gitmiş; bu, babamın vilayete veya memleketine gittiği zaman bana bıraktığı şeydir.				

[303] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:06.
[304] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:06

Zanat	Zanaat, El ustalığı isteyen işler.	Zanaat	*"1.İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş, sınaat 2. El ustalığı isteyen işler."*[305]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"Oni uvěk plaču, što neima rata, i da se nebiju ili s Vlahom ili s Kaurinom. Oni nikad ništa nerade, osim zanatnikah, koji svoj* ***zanat*** *rade, i trgovacah, koji svoje koristi gledaju. A oni drugi svi kukaju i pomagaju, i vele da zašto su živi, kad nigdě rata neima!"* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.24). Anlamı: Onlar sürekli savaş olmamasından, bir gâvurla veya kâfirle savaşmadıkları için ağlarlar (şikâyet ederler). Onlar hiçbir zaman bir şey yapmazlar, sadece zanaatkârlar kendi **zanaatlarını** (işlerini) yapar, tüccarlar da kendi çıkarlarını gözetirler, diğer herkes ise sızlanır ve şikâyet ederek savaş olmadan yaşamanın hiçbir anlamı olmadığını söyleyip dururlar!			
Zanatdžia	Zanaatçı, zanaatkâr.	Zanaatçı, zanaatkâr.	*"Belli bir zanaatla uğraşan, bir zanaatı meslek*	Eş anlamlılık.

[305] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:06

			edinen emekçi, zanaatkâr.”[306]	
Örnek cümle: *“**Zanatdžia**, rukodělac, rukodělja.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Zanaatkâr** erkek, meslek sahibi.				
Ziafet	Onur, saygı, ziyafet.	Ziyafet	*“Eğlenmek veya bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek, şölen, toy.”*[307]	Eş anlamlılık ve Soyut anlam genişlemesi.
Örnek cümle: *“**Ziafet**, štov, čast.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Ziyafet**, erkek, onur, saygı.				
Zian	Küfür, hakaret, rezillik, ayıp.	Ziyan	*“Zarar.”*[308]	Başka anlama geçiş.
Örnek cümle: *“Na to se učini veliki <u>džumbuš</u>; već nemisli nitko na klanjanje, nego vežu njemu ruke naopak, pak ga vode pred kadiu i tuže da je takov **zian** učinio.”* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.12).				

[306] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:07
[307] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:08
[308] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:08

Anlamı: Bunun üzerine büyük bir kargaşa çıktı; kimse namaza odaklanmıyor, sadece onun ellerini ters şekilde bağladılar ve kadının karşısına götürüp böyle bir **ziyan** yaptığını şikâyet ettiler.				
Zor	Zor, içgüdü, kuvvet.	Zor	*"1.Sıkıntı, güçlük, rahatsızlık 2. Yüküm, mecburiyet 3. Baskı 4. Sıkıntı veya güçlükle yapılan, kolay karşıtı 5. Güçlükle, zorla 6. "Yapamazsın" anlamında kullanılan bir söz."*[309]	Eş anlamlılık ve Anlam daralması.
Örnek cümle: *"**Zor,** nagon, sila."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Zor,** içgüdü, kuvvet				
Zorile	Güç kullanarak	Zorla, Zor ile	*"1.Zor kullanarak, cebren, zecren, metazori 2. İstemeyerek,*	Kelime türetme, Eş anlamlılık ve Anlam daralması.

[309] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:08

			isteksiz olarak, zoraki."[310]	
Örnek cümle: *"**Zorile**, silom, na silu, jakò, zdravo."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.45). Anlamı: **Zor ile**, güç kullanarak zorla.				
Zulum	Zulüm	Zulüm	*"Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıygı, acımasızlık, eziyet, cefa."*[311]	Eş anlamlılık.
Örnek cümle: *"Dokle god smo išli prěko Sarajevskog pašaluka, svuda su Turci seljaci dolazili pred pašu tužeći se da je i njima **zulum**, sve jedno kako god i raji."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.16). Anlamı: Saraybosna vilayetinden geçtiğimiz her seferde, Türk köylülerinin paşanın karşısına çıkıp şikâyet ettiklerine şahit olduk. Onlar da kendilerine **zulmedildiğini**, her ne şekilde olursa olsun, halka zarar verildiğini dile getiriyorlardı.				
Zulumčar	Zorba, kan emici, baskıcı	Zalim	*"Acımasız ve haksız davranan, zulmeden."*[312]	Eş anlamlılık, Anlam genişlemesi.

[310] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:08
[311] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:09
[312] https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 26.05.2024 19:10

	lider, kan dökme tutkunu.			
Örnek cümle: *"**Zulumčar,** Okrutnik, silnik, krvolok, Tiran, krvolia."* (Mažuranić, *a.g.e.*, s.42). Anlamı: **Zalim**, kana susamış.				

Tablo 5 Matija Mažuranić'in Pogled u Bosnu-Bosnaya Bakış adlı eserinde kullanılan Türkizmler, Anlam ve Ses değişmeleri

SONUÇ

Matija Mažuranić'in seyahatnamesi, 19. yüzyılda türkizmlerin kullanımlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi sunmanın yanı sıra, dilbilgisel ve kültürel açıdan okuyucuya çeşitli konular hakkında bilgi vermektedir. Eserde yer alan türkizmlerin ses ve anlam özelliklerini incelediğimizde, dil ve kültürdeki etkileşimlerin zamanla değiştiğini ve dilin evrim geçirdiğini göz önünde bulundurmak önemlidir. Hırvatça, modern dönemlerde Avrupa dilleri ve Batı kültürüyle daha fazla etkileşim içinde olsa da Türkçeden gelen alıntılar ve izler hala dilde ve kültürde varlığını sürdürmektedir. Türkçe ve Hırvatça arasındaki ilişki, tarih boyunca devam etmiş ve farklı kültürlerin etkileşimiyle şekillenmiştir. Bu iki dilin kökenleri ne kadar farklı olursa olsun, coğrafi yakınlık ve tarih boyunca devam eden etkileşimler, dilde benzerliklerin ve alıntıların oluşmasına izin vermiştir. Eserde incelenen türkizmlere dilbilgisel yapılar ve dil ögeleri arasında da benzerlikler gözlemlenmiştir. Ses benzerlikleri, kelime yapıları ve cümle yapıları gibi dilin temel özellikleri, bu iki dil arasındaki etkileşimi desteklemiştir.

Çalışmamızın sonununda gördük ki, Matija Mažuranić, oradaki yaşam koşullarını ve kullanılan Türkçe kelimeleri kendi duyup anladığı kadarıyla eserine aktarmıştır. Özellikle duyduğu şekilde yazıya geçirdiği dua vb dini ifadeler ve günlük hayata dair kalıp ifadelerde yanlış duymaya bağlı yazım yanlışları dikkat çekmektedir. Bu vesileyle yazarın iyi bir eğitim almadığını, türkçe konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünerek bu tür hataların kendisi ve o dönem için oldukça makul olduğunu söyleyebiliriz.

"Allah razı olsun" ifadesini "***Alah razosum**"* diye, "Selamünaleyküm*"* yerine *"**Salam alećum**"* ve "mutfak" *yerine "**nutvak**"* diye yer vermiştir. En can alıcı örnek ise "bereket versin" sözünü "***berićatus**"* diye algılayıp yer vermesidir.

Eserde geçen türkizmlerin ses olaylarını, örneklerle desteklenen ana tabloda detaylı bir şekilde sunduk. Bununla birlikte, ses değişimlerini incelemek için, dört temel kategori belirleyerek ve her bir başlık altında eserden örnekler vererek türkizmlerin ses yapısında değişikliklere uğradığı sonucuna vardık. Ayrıca, ses olaylarının anlamlarına ve anlam değişikliklerine odaklanarak yazarın kendi yorumunu nasıl kullandığını çarpıcı örneklerle açıkladık. Burada tespit edilen türkizmlerdeki ses olaylarını Standart Türkiye Türkçesini temel alarak incelersek alınan dildeki yani Hırvatçadaki ses olayları ile bölgede konuşulan Türkçenin ses olaylarının birbiri ile örtüştüğü bilgisidir. Etkileşimin yönü konusu daha başka bir araştırma alanının konusu olduğundan bu konuda daha fazla yorum yapmayı uygun bulmamaktayız.

Örneklerimizi güçlendirmek için, yazarımızın bir cümlede birden fazla türkizme yer verdiği örnekle devam etmek istedik. Bu şekilde, günlük en basit bir ifadeyi veya anlamı aktarırken bile birden fazla türkizmin kullanıldığını görmüş olduk. Özellikle bu detay o dönemde türkizmlerin ne kadar yaygın olarak kullanıldığına tespit niteliğindedir.

Örneğin;

"Ako jim dodje ***čorba****, tako povade kašike (žlice) iza pojasa, ili koi nenosi za pojasom, njemu se kod sofre dade."* (Mažuranić,1842., s.36).

Anlamı: **Çorba** aldıklarında kaşıkları kemerlerinin arkasından alırlar, kemerinde taşımayanlara ise sofrada verirler.

Yazarımız, "kaşike- kaşık, sofre- sofra" gibi kelimeleri kullanarak aslında çorba sözcüğünün anlam alanına dair kavram grubunu çoklu olarak alıntılamıştır.

Tablo 6 Eserde geçen anlam değişmelerinin yüzdelik dağılımı

Çalışmamızda toplamda 202 adet türkizm incelenmiştir. Ancak bu kelimelerden bazıları birden fazla anlam değişmesine uğradığı için toplamda 272 adet anlam değişmesi mevcuttur. İstatistiklerin doğru hesaplanabilmesi için 272 adet kelime anlam değeri esas alınmıştır. Ayrıca bazı türkizm kelimelerin Hırvatça'da eşanlamlı olarak kullanıldığı ve alıntılandığı belirlenmiştir. Yukarıdaki analize göre, eserde yer alan Türkçe kökenli kelimelerin günümüz TDK sözlük karşılığı olarak %48,9'unun eşanlamlı olarak kullanıldığı, %38,24'ünün anlam daralmasına uğradığı, %3,68'inin yakın anlama geçtiği, %2,57'sinin kelime türetmesine uğradığı, %2,21'inin başka bir anlama geçtiği, %1,84'ünün anlam genişlemesine uğradığı, %1,47'sinin anlamının kötüleştiği, %0,37'sinin ise anlam iyileşmesi ve anlam somutlaşması durumlarını paylaştığı tespit edilmiştir.

Ayrıca dudak uyumunun bozulması ile ilgili bir değerlendirme yapmak da yerinde olacaktır. *Bknz. 37* de de belirtildiği gibi, Hırvatçada +lUk ekinin dudak uyumuna aykırı kullanımı, tarihsel Türk-Hırvat etkileşiminin dilsel bir yansıması

olarak değerlendirilebilir. Türkiye Türkçesinde dudak uyumunun yaygınlaşması 18. yüzyıla kadar uzanırken, Eski Anadolu Türkçesinde bu uyumun henüz tam olarak yerleşmemiş olması dikkate değerdir. Bu durum, Türkçenin o dönemdeki dudak uyumsuzluğunun Hırvatçaya da yansımış olabileceğini göstermektedir. Türklerle etkileşim döneminde, Türkçenin bu özelliği Hırvatça üzerindeki etkisini ortaya koyarak dilbilimsel bir etkileşim sürecini oluşturmuştur.

Son olarak, eserde derlenen tüm türkizm kelimeleriyle anlamlarını ve ses olaylarını inceledik. Bu analizle birlikte, türkizm kelimelerin Balkan dilleri arasında yer alan B/H/S dillerini önemli ölçüde etkilediği açıkça ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, bu etkileşimin bir kanıtı niteliğindedir ve Türkçe ile Hırvatça arasındaki dilbilimsel ilişkiyi daha iyi anlamamıza da katkı sağlamaktadır. Verilerin tümü göz önüne alındığında, türkizm kelimelerin eserin yazıldığı dönemde yaygın bir şekilde kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

ÇALIŞMADA YER ALAN FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

Fotoğraf 1 Hırvatistan'ın Zagreb Milli Kütüphanesi'nde yer alan 1842 tarihli baskının ilk kapağıdır. 5

Fotoğraf 2. Matija Mažuranič 21

Fotoğraf 3. Yazarımızın yolculuk rotasını gösteren harita 26

Fotoğraf 4 Yazarımızın yolculuk rotasını gösteren harita. 27

Fotoğraf 5 Matija Mažuranić'in belirlediği ve yürüyerek takip ettiği güzergâh. 29

Fotoğraf 6 Yazarın 50 gün boyunca Bosna'da dolaştığı güzergâh 31

ÇALIŞMADA YER ALAN TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Hırvatça/ Boşnakça / Sırpça Harf tablosu..... XI

Tablo 2. Abdulah Škaljić Turcizmi kategorisi..... 13

Tablo 3 Hırvatça, Boşnakça ve Sırpçanın güncel alfabesi..... 16

Tablo 4 Glagoljica..... 16

Tablo 5 Matija Mažuranić'in Pogled u Bosnu-Bosnaya Bakış adlı eserinde kullanılan Türkizmler, Anlam ve Ses değişmeleri..... 182

Tablo 6 Eserde geçen anlam değişmelerinin yüzdelik dağılımı 185

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim, Ankara 2009.

AKSAN, Doğan, Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Ankara 1997.

AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı, İstanbul 2010.

BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu, TDK yayınları,528 Ankara, 2007.

BAŞDAŞ, Cahit, "Anadolu ve Kosova Türk Ağızlarında "g>c, k>ç" Değişmeleri". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* sayı 8. 1999.

BAYRAKTAR, F. Sibel, "Türkçeden Balkan Dillerine Verilen Sözcükler ve Ağız İlişkisi," *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Edirne 2018 Cilt.8.Sayı.15, s. 22-32.

BAYRAKTAR, F. Sibel, Balkan Dillerine Geçmiş Türkçe Sözcüklerde Anlam Kötüleşmesi *Uluslararası Söz, Sanat, Sağlık Sempozyumu* 21-23 Ekim 2015, Edirne, Bildiriler, s.29-36.

BAYRAKTAR, Zülfükar, "Boşnakça, Hırvatça ve Sırpçadaki Türkçe Kelimelerin Balkan Ortak Halk Kültürü Unsurlarındaki Yeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler," Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Balkan Özel Sayısı-I, 2012.

BABIĆ, Stjepan, *Jezik Starih Hrvatskih Pisaca u Slavoniji*, Matica Hrvatska, Vinkovci, 1968.

BELLAMY, Alex. J, The Formation of Croatian National Identity: A Centuries Old Dream? *Manchester Universty Press*, Manchester, 2003.

BREŠIĆ, Vinko, *Hrvatski Putopisi*, Zagreb 1997.

ČAUŠEVIĆ, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.

DEMİRCİ, Kerim, *Türkoloji İçin Dilbilim,* Anı Yayıncılık, Ankara 2017.

DEVELİ, Hayati, 18.Yüzyıl Türkiye Türkçesi Üzerine, Doğu Akdeniz 1,1998.

EREN, Hasan, II. Uluslararası Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Kongresi, *TDAY Belleten 1971*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi,* İstanbul üni. Yayınları, İstanbul, 1972.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, İstanbul 2004.

ESIH Ivan, Rječnik Turskih, Arapskih i Perzijskih Riječi u Hrvatskom Književnom Jeziku i Pučkom Govoru, Ex libris, Zagreb 1942.

FRANIĆ, Ante, Hrvatski Putopisi Romantizma, Zadar 1983.

FİLİPİÇ, Katarina, Boşnakça, Hırvatça ve Sırpçaya Türkçe vasıtasıyla geçen Arapça ve Farsça kelimelerin ses, şekil ve anlam bakımından incelenmesi, Istanbul Üniversitesi, (Yüksek Lisans tezi,) Istanbul,2016.

GOLDSTEIN, Ivo, *Croatia: A History*. London; Hurst & Company London, 1999.

İYİYOL, Fatih, KESMECİ, Ahmet M, "Balkan Dillerindeki Türkçe Kelimelerin Tanımlanması Problemi Üzerine Tespitler", *Turkish Studies*, Sayı: 6/4, 2011, s. 621-632.

JELAVIC, Barbara, *Balkan Tarihi* C.1 Küre Yayınları, İstanbul, 2009.

JEŽIĆ, Slavko: "Matija Mažuranić", Pogled u Bosnu, Zagreb 1938.

KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2008.

KARAAĞAÇ, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Dilbilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.

KAPOVIĆ, Mate, *Uvod u Indoeuropsku Lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb 2008.

KERİMOĞLU, Caner, *Genel Dilbilime Giriş*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2014.

KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara 1992.

KORKMAZ, Zeynep, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 1994.

KROKAR, James P, Liberal Reform in Croatia, 1872-75: The Beginnings of Modern Croatia Under Ban Ivan Mazuranic 1980.

MAŽURANIĆ, Matija, *Pogled u Bosnu ili Kratak Put u Onu Krajinu,* Narodna tiskara dr Ljudevita Gaj, Zagreb 1942.

MAJIĆ, Dubravka Ivšić, Odakle Nam Riječi, Naša turska svakodnevica, *Hrvatski Jezik Dergisi*, Sayı: 3, Zagreb, 2021.

MARTINČIĆ, Ivan, Hrvatski Preporod, Temeljni Programski Tekstovi svezak I. Erasmus naklada, Zagreb, 1994.

MOAČANIN, Nenad, *The Historical Fate of Croatia and Turco-Croatian Relations in the Past,* AÜ, DTCF Tarih Araştırma Dergisi (1992- 1994), C.10, Ankara 1994.

MOAČANIN, Nenad, *Hrvatska i Turska Povijesno-Kulturni Pregled*, Srednja Europa, Zagreb 2016.

MOAČANIN, Nenad "Hırvatistan", İslam Ansiklopedisi, C.17, 1999.

ORUÇ, Hatice, Matija Mažuranić, Bosna'ya Bir Bakış yahut Bir Hırvat Vatandaşının 1839-40 Yılları Arasında O Eyalete Kısa Bir Yolculuğu (Osmanlı Dönemi Bosnasına Dair Bir Seyahatname), Hazırlayanlar: Ekrem Čaušević, Tatjana Paić-Vukić, Ayla Hafız Küçükusta, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren 2011.

PARIĆ, Remzija Hadžiefendić, *Lingvostilistički Zapisi,* Zagreb 2016.

ŠABIĆ, Marijan, "Hrvatski pogledi u Bosnu (1842.- 1858.- 1879.)" SLAVIA Dergisi Pro Slovanskou Filologi Ročnik 89, Slavonski Brod 2019.

ŠKALJIĆ, Abdulah, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku,* Svjetlost, Sarajevo 1966.

TURK, Marija, *Jezični Purizam, Fluminensia,* Rijeka 1996.

TDK Büyük Türkçe Sözlük, Ankara 2014.

VUKIĆ, Tatjana Paić, Ekrem ČAUŠEVIĆ, "Pogled u Bosnu" Matije Mažuranića kao povijesni izvor / "A look at Bosnia" by Matija Mažuranić as a historical source, Sarajevo 2006.

YÜRÜR, Pınar, *Tarihi Süreç İçerisinde Hırvatistan Politikası.* Balkan Diplomasisi, (derl.) Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun. Balkan Araştırmaları Dizisi. 3, ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

ŽUBRINIĆ, Darko, *Hrvatska Glagoljica – Biti Pismen – Biti Svoj*, Hrvatsko književno društvo svetog Jeronima, Zagreb,1996.

İnternet Kaynakları

https://www.glagoljica.org/index_en.html
https://stin.hr/glagoljica/
https://novi-vinodolski.hr/obitelj-mazuranic/
https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56776
https://rjecnik.hr/mreznik/index.php/abeceda-ucenici/
https://sozluk.gov.tr/